

Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας
Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας
Τμήμα Τεχνολογίας Γεωργικών Προϊόντων

Πτυχιακή Εργασία

**Θέμα: «Η αγροτική μετταρύθμιση της Κ.Α.Π. και
οι μεταβολές στον τομέα του ελαιολάδου»**

Σπουδάστρια: Σχοινά Σοφία (Α.Μ.: 2004/040)

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: κα. Λούμου Αγγέλα

Καλαμάτα, 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω σε όλα τα πρόσωπα που συνέλαβαν στην ολοκλήρωση της εργασίας μου. Κατ' αρχήν, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου για τη στήριξη που μου παρείχαν χωρίς την οποία η ολοκλήρωση της εργασίας μας δεν θα ήταν εφικτή.

Επίσης, ευχαριστώ τους εργαζόμενους όλων των φορέων και των βιβλιοθηκών στις όποιες απευθύνθηκα για την εξεύρεση του κατάλληλου υλικού. Τέλος ευχαριστώ ιδιαίτερα την υπεύθυνη καθηγήτρια μου η οποία με βοήθησε με προθυμία κάθε φορά που αντιμετώπιζα εμπόδιο ή δυσκολία καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ	7
1.1. Η ιστορία του ελαιολάδου	7
1.1.1. Το ελαιόλαδο στην αρχαία Ελλάδα	7
1.1.2. Το ελαιόλαδο και ο χριστιανισμός	10
1.1.3. Το ελαιόλαδο στη νεώτερη Ελλάδα	12
1.2. Ελαιόλαδο και διατροφή	13
1.2.1. Η θρεπτική αξία του ελαιολάδου	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	15
2.1. Η παγκόσμια κατάσταση και παραγωγή ελαιολάδου	15
2.1.1. Κατανάλωση ελαιολάδου	18
2.2. Εισαγωγές και εξαγωγές	19
2.5. Κατηγορίες ελαίων	30
2.6. Ποιότητα ελαίων	31
2.8. Οι σχετικές τροποποιήσεις και μεταβολές των κανονισμών	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (Κ.Α.Π.)	40
4.1. Γενικά	40
4.2. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)	40
4.2.1. Οι αρχές της Κ.Α.Π.	40
4.2.2. Οι στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.)	42
4.2.3. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α)	42
4.2.4. Η πολιτική εγγυήσεων και τα αποτελέσματα της Κ.Α.Π.	44
4.2.5. Η οργάνωση των αγορών και αναδιάρθρωση	52
4.3. Μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π.	52
4.3.1. Οι αρχικές μεταρρυθμίσεις της Κ.Α.Π.	52
4.3.2. Η ενδιάμεση αναθεώρηση της Κ.Α.Π. (2003 - 2004)	55
4.3.3. Η συμφωνία του Π.Ο.Ε.	58
4.3.4. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)	62
4.3.5. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις και το μέλλον της Κ.Α.Π.	64
4.4. Οι επιπτώσεις της μεταρρύθμισης στην ελληνική γεωργία	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο Η ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΓΟΡΑΣ (Κ.Ο.Α.) ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	67
5.1. Η δομή της αγοράς στον τομέα του ελαιολάδου	67
5.2. Η αλυσίδα εμπορίας του ελαιολάδου	67

5.3. Ο ρόλος και οι τιμές του παραγωγού ελαιολάδου.....	69
5.4. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου	70
5.4.1. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου πριν τη μεταρρύθμιση του 1998.....	71
5.4.2. Η ενίσχυση του τομέα του ελαιολάδου.....	73
5.4.3. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου μετά τη μεταρρύθμιση του 1998.....	73
5.5. Η Κ.Ο.Α. ελαιολάδου μέσα στη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)	75
5.6. Επιπτώσεις και προοπτικές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) στο ελαιόλαδο.....	77
5.7. Η νέα μεταρρύθμιση	78
5.7.1. Προτάσεις.....	78
5.7.2. Τα νέα μέτρα στήριξης.....	79
5.7.3. Οι ελληνικές προτάσεις.....	79
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	 81
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	 86
Κατάλογος Πινάκων - Διαγραμμάτων	86

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, το αγροτικό περιβάλλον της Ευρώπης έχει σαφέστατα δείγματα υποβάθμισης, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εντατικοποίηση της γεωργίας. Οι σύγχρονες γεωργικές πρακτικές έχουν οδηγήσει σε εγκατάλειψη των παραδοσιακών μορφών ήπιας καλλιέργειας και σε εκμηχάνιση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με παράλληλη χρήση μεγάλων ποσοτήτων φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων. Οι αλλαγές αυτές οφείλονται στην εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, που στην αρχική της μορφή της ενθάρρυνε την εντατικοποίηση της παραγωγής, μέσω των χορηγούμενων επιδοτήσεων στους παραγωγούς και στους μεταποιητές γεωργικών προϊόντων.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις της Κ.Α.Π. στο περιβάλλον ήταν ένας από τους λόγους που επηρέασαν τη μετέπειτα πορεία της και οδήγησαν σε σταδιακές αναθεωρήσεις της και σε στροφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς μια αειφορική γεωργία, τόσο για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων, όσο και για την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) αποτελεί την ενοποιημένη αγροτική πολιτική των κρατών - μελών της ΕΕ.¹ Αποτελείται από ένα σύνολο νόμων και κανονισμών σχετικών με την γεωργία, την κτηνοτροφία και την διακίνηση αγροτικών προϊόντων και η εφαρμογή αυτή έχει επιπτώσεις στη σταθερότητα των τιμών, στην ποιότητα των προϊόντων, στην επιλογή προϊόντων, στη χρήση του εδάφους και στην απασχόληση στη γεωργία.

Η κατανόηση της Κ.Α.Π. αποτελεί σημαντικό μέρος για την κατανόηση της πολιτικής της Ε.Ε. αφού αποτελεί μια από τις κυριότερες πολιτικές που ακολουθεί η Ε.Ε. καλύπτοντας σήμερα περίπου το 50% του προϋπολογισμού της Ε.Ε. και έχει σημαντικές επιπτώσεις στη ζωή όλων των πολιτών της ΕΕ. Λόγω ακριβώς της μεγάλης σημασίας της, η Κ.Α.Π. αποτέλεσε κατά καιρούς αντικείμενο μεγάλης διαμάχης και δέχθηκε πιέσεις από διάφορες πηγές οι οποίες οδήγησαν σε σημαντικές αλλαγές - μεταρρυθμίσεις της κατά τη διάρκεια του χρόνου.

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα αναλυθούν τα κυριότερα στοιχεία της Κ.Α.Π. και της εφαρμοζόμενης πολιτικής για το ελαιόλαδο όπως επίσης θα αναλυθεί η γενικότερη κατάσταση του τομέα του ελαιολάδου στη χώρα. Συγκεκριμένα, στο

πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική πορεία του ελαιολάδου και η σημασία του στη διατροφή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η παραγωγή, κατανάλωση και το εμπόριο ελαιολάδου στην Ελλάδα. Αναλύεται η έκταση ελαιώνων, η παραγωγή ελαιολάδου, οι κατηγορίες ελαιολάδου.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το αντικείμενο και οι σκοποί της έρευνας ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) με την πορεία που ακολούθησε μέχρι σήμερα όπως επίσης αξιολογούνται οι αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά το χρονικό αυτό διάστημα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου όπως αυτή έχει διαμορφωθεί αναφορικά με τις τιμές εμπορίας του ελαιολάδου, το ρόλο των παραγωγών και γενικά της αλυσίδας που ακολουθείται στην διάθεση του ελαιολάδου. Επίσης, αναλύεται η θέση της Κ.Ο.Α. του ελαιολάδου στην Κ.Α.Π. και οι προοπτικές που διαμορφώνονται για το ελαιόλαδο. Τέλος, παρουσιάζονται τα μέτρα στήριξης που διαμορφώθηκαν με τη νέα Κ.Α.Π. καθώς και τις προτάσεις που κατατίθενται από την ελληνική πλευρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ

1.1. Η ιστορία του ελαιολάδου

1.1.1. Το ελαιόλαδο στην αρχαία Ελλάδα

Η ελιά κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των καρποφόρων δέντρων της ελληνικής φύσης που διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομία, στην κοινωνική εξέλιξη, αλλά και στη λατρεία, στις δοξασίες και στα έθιμα. Από τη Νεολιθική ακόμα εποχή φαίνεται ότι μαζί με τους καρπούς διαφόρων δέντρων γινόταν και συλλογή των καρπών της αγριελιάς. Από την περίοδο μάλιστα αυτή υπάρχουν και τα παλιότερα ως τώρα δείγματα από γύρη ελιάς (Κρήτη - Βοιωτία) (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Οι αρχές της ελαιοκαλλιέργειας τοποθετούνται συνήθως στην 3^η χιλιετία π.Χ. Τόσο η Κρήτη, όσο και η ηπειρωτική Ελλάδα από το 14^ο και 13^ο αιώνα π.Χ. δίνουν μαρτυρίες για την καλλιέργεια της ελιάς και του ελαιολάδου. Σε διάφορους οικισμούς βρέθηκαν ακέραιοι ελαιοπυρήνες που αποτελούσαν υπολείμματα τροφής. Επίσης μικρές ποσότητες ελαιοκάρπου βρέθηκαν μέσα σε αγγεία. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ανακτόρου της Ζάκρου στην ανατολική Κρήτη, όπου οι ελιές που βρέθηκαν μέσα σε δεξαμενή νερού διέσωζαν ακόμα τη σάρκα τους χάρη στις ευνοϊκές συνθήκες διατήρησης (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Στο πρώτο είδος ελληνικής γραφής (γραμμική Β) βρίσκονται πληροφορίες για το ελαιόλαδο, που το χρησιμοποιούσαν βέβαια και στη διατροφή, αλλά κυρίως ήταν είτε αρωματικό ή προοριζόταν ως βάση για αρώματα και αλοιφές του σώματος, που ίσως είχαν και θεραπευτικές ιδιότητες. Φαίνεται όμως πως υπήρχαν και βιοτεχνικές χρήσεις του λαδιού, όπως στη βυρσοδεψία και στην υφαντική (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Κατάλληλο επίσης ήταν το ελαιόλαδο και ως μέσο καθαρισμού, όπως το σαπούνι, αλλά και ως συντηρητικό για προστασία διαφόρων επιφανειών. Το ξύλο της ελιάς χρησιμοποιήθηκε στην οικοδομική, στην κατασκευή διαφόρων αντικειμένων και ως καύσιμη βέβαια ύλη. Σ' αυτή την τόσο μακρινή εποχή, έχουν αναγνωριστεί και ελαιοπιεστήρια, στην Κρήτη κυρίως. Βρέθηκαν λίθινες βάσεις, στις οποίες υπήρχε

ένα σημείο από το οποίο χυνόταν το υγρό που συγκεντρωνόταν σε δοχεία, για να ακολουθήσει το στάδιο διαχωρισμού του νερού από το ελαιόλαδο. Για τη συμπίεση χρησιμοποιούνταν λίθινα βάρη, που τα κρεμούσαν από ξύλινα δοκάρια. Η αποθήκευση του λαδιού γινόταν σε πολύ μεγάλα πιθάρια, που ήταν γνωστά κυρίως από τα κρητικά ανάκτορα και τις αγροικίες. Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα είναι οι δυτικές αποθήκες του ανακτόρου της Κνωσού. Υπολογίστηκε ότι η συνολική τους χωρητικότητα θα ξεπερνούσε τις 246.000 λίτρα (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Η ελιά ήταν παρούσα και στην τέχνη εκείνης της εποχής. Απεικονίζεται σε τοιχογραφίες, αλλά και σε άλλα είδη τέχνης. Στη μινωική Κρήτη φαίνεται ότι είχε ένα θρησκευτικό συμβολισμό, που ήταν πλατιά διαδεδομένος στους ιστορικούς χρόνους και που ίσως ξεπήδησε μέσα από τις ιδιότητες του ελαιόδεντρου (ανθεκτικότητα, μακροβιότητα, αειθαλές) και από τη σημασία του καρπού και των παραγώγων του σε διάφορους τομείς της καθημερινής ζωής (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Αξίζει να σημειωθεί η στενή σύνδεση ελιάς και Αθηνάς, όπως αυτή είναι γνωστή από τους ιστορικούς χρόνους. Δε χωρά αμφιβολία ότι ακριβώς λόγω του σημαντικού ρόλου της στην αθηναϊκή οικονομία αναδείχτηκε η ελιά σε ιερό δέντρο της Αθηνάς. Η καλλιέργεια της ελιάς και η χρήση του λαδιού 'υνεχίστηκαν βέβαια και στα ιστορικά χρόνια. Το ελαιόλαδο εξακολούθησε να αποτελεί ένα πολύτιμο προϊόν, που έπαιζε σημαντικότατο ρόλο στην οικονομία της εποχής και χρησιμοποιούνταν σε διάφορες περιπτώσεις. Για το ελαιόλαδο της Θάσου δε γίνεται ιδιαίτερος λόγος, όπως για το ξακουστό κρασί της. Πηγές για την περίοδο αυτή είναι τα ευρήματα των ανασκαφών, οι γραπτές μαρτυρίες και οι παραστάσεις σε αγγεία (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Το ελαιόλαδο συνέχισε να χρησιμοποιείται και στην παραγωγή αρωμάτων. Σε κείμενα καταγράφονται υλικά και συνταγές αρωματικού λαδιού. Στον Ιπποκράτειο κώδικα συναντώνται πάνω από 60 φαρμακευτικές χρήσεις. Φαίνεται πως το ελαιόλαδο ήταν ιδιαίτερα ενδεδειγμένο για τις ασθένειες του δέρματος. Η εικονογραφία του 6^{ου} και 5^{ου} αιώνα π.Χ. δείχνει ότι το ελαιόλαδο ήταν μέσο καθαρισμού. Οι Έλληνες επίσης έβαζαν ελαιόλαδο στα μαλλιά τους και πιθανόν στα ρούχα τους. Ο Πλούταρχος αναφέρει πως το ελαιόλαδο έδινε λάμψη στα λευκά ρούχα. Τόσο το ελαιόλαδο, όσο και τα αρώματα χρησιμοποιήθηκαν και στις νεκρικές τελετές. Οι γυναίκες έπλεναν το σώμα του νεκρού και μετά το άλειφαν με ελαιόλαδο ή αρωματισμένο ελαιόλαδο. Αυτά μαζί με κρασί, μέλι και άλλα προϊόντα

προσφέρονταν στους τάφους, δώρα για τους νεκρούς (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Αναρωτιέται κανείς τι γινόταν σε άλλους βασικούς τομείς κατανάλωσης λαδιού, όπως στο φαγητό και στο φωτισμό. Η διατροφή των ανθρώπων στην κλασική αρχαιότητα βασιζόταν κυρίως στα δημητριακά. Οι πλούσιοι είχαν το προνόμιο να καταναλώνουν λιγότερα δημητριακά και να τα αναπληρώνουν με άλλα φαγητά της προτίμησής τους, ιδιαίτερα με ελαιόλαδο, γαλακτοκομικά προϊόντα και κρέας. Υπολογίστηκε ότι η κατανάλωση λαδιού για φαγητό από τους πλούσιους στην αρχαιότητα ήταν περίπου 24-35 κιλά ελαιόλαδο για κάθε άτομο το χρόνο. Όσο για το φωτισμό υποστηρίχτηκε ότι η χρήση του λαδιού στα λυχνάρια ήταν σπάνια μέχρι το τέλος του 7^{ου} αιώνα. Μετά τον 6ο αιώνα π.Χ. διαπιστώνεται μια αύξηση της χρήσης του λαδιού στο φωτισμό. Ο πλούσιος τεχνητός φωτισμός τη νύχτα θα πρέπει να ήταν προνόμιο μόνο των πλουσίων στην αρχαιότητα, καθώς για να φωτιστεί ένα μεγάλο σπίτι, χρειαζόταν πολλά λυχνάρια και ελαιόλαδο, που κόστιζε πολύ (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Ωστόσο σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο ο τομέας που σχετίζεται ιδιαίτερα με το ελαιόλαδο είναι οι αθλητικές δραστηριότητες και η σχέση αυτή ξεκινά από τη συνήθεια των νέων και των αθλητών να αλείφουν για λόγους υγιεινής το σώμα τους με ελαιόλαδο πριν από την καθημερινή άσκηση στα γυμναστήρια. Στην Αθήνα ειδικά η σχέση του λαδιού με τον αθλητισμό ήταν πολύ στενότερη. Εκεί στους αθλητικούς αγώνες που γίνονταν κάθε 4 χρόνια κατά τη διάρκεια των Παναθηναίων, της μεγάλης γιορτής προς τιμήν της προστάτιδας θεάς Αθηνάς, το λάδι της ελιάς αποτελούσε το βραβείο που έπαιρναν οι νικητές. Το παναθηναϊκό ελαιόλαδο μοιραζόταν στους νικητές μέσα σε μεγάλα και ζωγραφισμένα πήλινα αγγεία. Στη μια πλευρά τους απεικόνιζαν τη θεά Αθηνά, στην άλλη το αγώνισμα στο οποίο θα δινόταν το αγγείο ως έπαθλο. Τα αγγεία αυτά ήταν δημόσια και την ευθύνη της κατασκευής και απονομής τους είχαν τα αρμόδια όργανα της αθηναϊκής πολιτείας. Η φήμη των Παναθηναίων, ο ιερός χαρακτήρας του λαδιού και η πώλησή του από διάσημους πολλές φορές αθλητές θα πρέπει να ανέβαζαν πολύ την τιμή του σε σχέση με το κοινό ελαιόλαδο και κατά συνέπεια τα κέρδη των νικητών (Παπαευθυμίου – Παπανθίμου, 2009).

Η σπουδαιότητα λοιπόν του λαδιού είναι φανερή από την προϊστορική ακόμα εποχή. Είναι ένα προϊόν που συνδέεται και σήμερα στενά με ολόκληρη την Ελλάδα.

Είναι το προϊόν ενός δέντρου, που η θεά Αθηνά πρόσφερε στους κατοίκους της Αττικής, σύμβολο ξέχωρης θείκης εύνουιας (Παπαευθυμίου – Παπανθήμου, 2009).

1.1.2. Το ελαιόλαδο και ο χριστιανισμός

Η ελιά, ένα από τα τρία βασικά καλλιεργούμενα είδη (σιτάρι και αμπέλι τα άλλα δύο) στην Ελλάδα, είναι το δέντρο που επί αιώνες τώρα ακούραστα και υπομονετικά συνδέει το απόμακρο παρελθόν με το παρόν και το μέλλον, την αρχαία Ελλάδα του πνεύματος και της σοφίας, του ολυμπιακού δωδεκαθέου, με την χριστιανική Ελλάδα του σήμερα και της ορθοδοξίας (Σπανουδάκης, 2009).

Η ελιά φαίνεται να έλκει την καταγωγή της από την Ανατολή, την Μεσοποταμία και τη Μικρά Ασία, από όπου και μετεφέρθη στην Ελλάδα. Η ελιά, είναι το ιερό δέντρο όλων των θρησκειών, από τους χρόνους της ειδωλολατρίας μέχρι τους χρόνους της εμφανίσεως των μονοθεϊστικών θρησκειών της μεσογείου και ιδιαίτερος της χριστιανικής θρησκείας (Σπανουδάκης, 2009).

Η ελιά, είναι ο ολοζώντανος ύμνος της δημιουργίας του Θεού για το αειθαλές των φύλλων της δηλώνει την αθανασία. Είναι το ιερό δέντρο που αγαπούν και διεκδικούν όλοι οι πολιτισμοί της μεσογείου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Είναι το αιωνόβιο δέντρο που υπενθυμίζει την κιβωτό του Νώε, την σοφία της Αθηνάς και τον κήπο της Γεσθημανή του οποίου τα αιωνόβια δέντρα που σώζονται από τους χρόνους του Χριστού, μαρτυρούν, ότι λίγο προ του πάθους του ο Κύριος τα αγίασε και τα ευλόγησε με τις προσευχές του (Σπανουδάκης, 2009).

Το χρυσοπράσινο απόσταγμα του καρπού της ελιάς, ανέκαθεν θεωρήθηκε, ότι εκτός από τη φωτιστική και τροφική του ιδιότητα είχε και ρωστική ιδιότητα είχε λοιπόν ευρύτατη χρήση στα λουτρά, στα γυμναστήρια, στα στάδια, στις πληγές, εντριβές και γενικώς σε κάθε σωματική θεραπεία και ανάγκη (Σπανουδάκης, 2009).

Ο Όμηρος εξυμνούσε «το λιπαρόν έλαιον» με το οποίο εχρίοντο μετά το λουτρό οι ήρωές του. Ο Πλάτων παίνευε το ελαιόλαδο, ως «πόνων αρωγήν» δηλαδή ξεκούραση από τους πόνους και τους καμάτους. Το ελαιόλαδο, χρησιμοποιούνταν πάντοτε πλουσιοπάροχα από τους αρχαίους Έλληνες, είτε για λατρεία των θεών τους, είτε για τις ανάγκες των ανθρώπων. Με ελαιόλαδο αλείφονταν τα αγάλματα και οι βωμοί των θεών, τα θύματα πριν από τη θυσία, οι άρρωστοι για θεραπευτικούς λόγους, οι πενθούντες σε ένδειξη πένθους. Το προσέφεραν υπό μορφή σπονδής στους θεούς και

τους νεκρούς και έκαιγαν στους ναούς ιερά λυχνάρια. Και οι τρεις μεγάλες μεσογειακές θρησκείες, δηλαδή ο χριστιανισμός, ο ισλαμισμός και ο ιουδαϊσμός κάνουν αναφορά για την ιερότητα του λαδιού, το οποίο και χρησιμοποιούν ευρύτατα στις ιεροτελεστίες τους (Σπανουδάκης, 2009).

Στην Παλαιά Διαθήκη, η «κατάκαρπος ελαία» αποτελεί συνήθη εικόνα σε πολλά χωρία της Άγιας Γραφής και εκφράζει την αισιοδοξία για το μέλλον, την ευλογία και την χάρη της δωρεάς του θεού. Ο προφήτης Ησαΐας συναρίθμησε το ελαιόλαδο, ως θεραπευτικό μέσο, με το χειρομάλαγμα και τους καταδέσμους. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ παριστά τον Θεό να λούζει με νερό, να αποπλύνει από το αίμα και να χρίζει με ελαιόλαδο τον Ισραήλ, όπως έκαναν οι γυναίκες των Εβραίων μόλις το έμβρυο γεννιόταν (Σπανουδάκης, 2009).

Στη χριστιανική θρησκεία το ελαιόλαδο χρησιμοποιείται ως φωτιστικό και αγιαστικό μέσο, είναι ένα από τα βασικά προϊόντα θρέψης του ανθρώπινου οργανισμού, μαζί με το σιτάρι και το κρασί. Στο ψαλμό του προφήτη Δαβίδ αναφέρεται *«οίνος ευφραίνει καρδίαν ανθρώπου του ιλαρύνει πρόσωπον εν ελαίω και άρτος καρδίαν ανθρώπου στηρίζει»* (Σπανουδάκης, 2009).

Έτσι λοιπόν αυτές οι τρεις βασικές τροφές δεν λείπουν ποτέ από τα τραπέζια πλουσίων και φτωχών. Στις προκαθορισμένες όμως περιόδους νηστείας, καθώς και στις νηστήσιμες ημέρες της εβδομάδος η κατάλυση κρασιού και ελαίου είναι απαγορευμένη, απεναντίας συνιστάται η επάλειψη του προσώπου και της κεφαλής με ελαιόλαδο για λόγους ταπεινοφροσύνης (Σπανουδάκης, 2009).

Από την Αποστολική εποχή εισάγεται και χρησιμοποιείται το ελαιόλαδο στην θεία λατρεία θεωρώντας το πάντοτε ως σύμβολο «θείου ελέους», της πνευματικής δύναμης και της άφθονης παροχής στους πιστούς της χάριτος του Αγίου Πνεύματος και των δωρεών του Θεού. Εκ των βασικών υλικών στοιχείων μυστηρίων της χριστιανικής θρησκείας, είναι το νερό και το ελαιόλαδο. Ειδικότερα, στο μυστήριο του βαπτίσματος, του χρίσματος και του ιερού ευχελαίου παρατηρείται ζωηρά και έντονα η παρουσία του καρπού της ελιάς, αφενός για την πλήρωση των αγίων μυστηρίων της πίστης και αφετέρου για την τελείωση των μετεχόντων και ευρισκομένων υπό την σκέπη της χάριτος του Θεού (Σπανουδάκης, 2009).

Τέλος το ελαιόλαδο, χρησιμοποιήθηκε ως μέσο φωτιστικό στους ναούς, από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους και ιδιαιτέρως στις κατακόμβες. Στα καντήλια των Αγίων, ως φωτιστικό, ως δώρο ικεσίας και προσφοράς και προς χρήση, για ευλογία και θεραπεία. Περιπτώσεις θεραπείας αρρώστων, δι' αλείψεως ελαίου συναντάται σε

πολλά συναξάρια και βίους αγίων. Η εκκλησία εκ των προαναφερθέντων περιπτώσεων, αναφέρει ευρύτατη χρήση και πρωταρχική αγιαστική και θεραπευτική θέση του ελαίου (Σπανουδάκης, 2009).

1.1.3. Το ελαιόλαδο στη νεώτερη Ελλάδα

Η διατροφή του Έλληνα του 19^{ου} αιώνα μοιάζει με τη διατροφή των αρχαίων Ελλήνων. Από προϋπολογισμούς που έχουν σωθεί διαπιστώνεται ότι οι ποσότητες λαδιού που καταναλώνονταν, κάλυπταν ένα σημαντικό ποσοστό της διατροφής του αγρότη και του μεγαλοκτηματία, χωρίς όμως να έχουν καθοριστεί ακριβείς ημερήσιες ποσότητες (Κυριτσάκης, 1988).

Το ελαιόλαδο καταναλωνόταν σχεδόν αποκλειστικά στα αστικά κέντρα μέχρι το 1870. Οι καρποί της ελιάς χρησιμοποιούνταν εκτός από τη διατροφή και αλλού. Κατεργάζονταν τον πυρήνα και την αμόργη με θειούχο άνθρακα και έπαιρναν περίπου 15-20% ελαιόλαδο. Βέβαια αυτό το ελαιόλαδο δεν ήταν βρώσιμο και χρησιμοποιούνταν στη σαπωνοποιία, σε μηχανές και για φωτισμό. Επίσης τα υπολείμματα των ελαιοπιεστηρίων, μετά από κατάλληλη επεξεργασία, τα χρησιμοποιούσαν ως ζωοτροφή, και μάλιστα πολύ θρεπτική (Κυριτσάκης, 1988) .

Η νέα τεχνολογία δεν χρειάζεται το ελαιόλαδο για φωτισμό και για κίνηση σε μηχανές, διότι αντικαταστάθηκε από το πετρέλαιο, το φωταέριο και φυσικά τον ηλεκτρισμό. Η αντικατάσταση του ελαιολάδου στο φωτισμό και στην κίνηση οδήγησε στη σημαντική μείωση της χρήσης αυτού, το οποίο πλέον παράγεται αποκλειστικά σχεδόν για τις ανάγκες διατροφής (Κυριτσάκης, 1988) .

Το κλίμα της Ελλάδας είναι ιδανικό για την καλλιέργεια της ελιάς. Αν εξαιρεθούν κάποιες ορεινές περιοχές της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδος, η Βόρεια Θεσσαλία, η Μακεδονία, με εξαίρεση το νομό Χαλκιδικής και τη Θράκη, όλη η υπόλοιπη χώρα είτε πεδινή είτε επικλινή, προσφέρεται για την καλλιέργεια της ελιάς (Κυριτσάκης, 1988).

Κατά τη διάρκεια της επανάστασης 1821 - 1829 σε πολλά μέρη κόπηκαν και πυρπολήθηκαν οι ελαιώνες από τους Τούρκους. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, οι κάτοικοι επιδόθηκαν στην καλλιέργεια ελαιόδεντρων ακόμα και σε μέρη που πριν την επανάσταση δεν καλλιεργούνταν. Κατά το 1864 υπολογίζεται ότι η

κατεχόμενη με ελαιώνες γη ήταν 370.000 στρέμματα και η παραγωγή του ελαιολάδου σε οκάδες 5.812.315 (Κυριτσάκης, 1988).

Κατά τη χρονική περίοδο 1870-1880 η παραγωγή τριπλασιάζεται και παράλληλα τριπλασιάζεται ο αριθμός των ελαιόδεντρων και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις οι οποίες υπερέβαιναν τα 1.000.000 στρέμματα. Αν προστεθούν και οι εκτάσεις ελαιώνων των Επτανήσων τα οποία προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα τότε οι εκτάσεις των ελαιώνων υπολογίζονται από 1.700.000 έως 2.000.000 στρέμματα. Το 1857 ο αριθμός των ελαιόδεντρων, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των Νομαρχών, ανέρχονταν σε 7.400.000 στρέμματα (Κυριτσάκης, 1988).

Η Ελλάδα σήμερα κατέχει την τρίτη θέση τόσο από άποψη παραγωγής ελίων όσο και ελαιολάδου, μετά την Ισπανία και την Ιταλία. Η ελαιοκομία είναι ένα σημαντικό εθνικό κεφάλαιο για την Ελλάδα, αλλά είναι εξίσου σημαντικό και για τη διεθνή οικονομία (Κυριτσάκης, 1988).

Κατά το 1929, σύμφωνα με την τότε γεωργική απογραφή, η συνολική αξία της παραγωγής ελαιολάδου και βρώσιμων ελίων αντιπροσώπευε το 14,5% επί του συνόλου της γεωργικής παραγωγής που κατέτασσε την ελαιοκομία στη τρίτη θέση, ενώ τα σιτηρά καταλάμβαναν την πρώτη θέση με 32,4% και τα βιομηχανικά φυτά τη δεύτερη θέση με 22,0%. Το 1937 υπολογιζόταν ότι οι αντίστοιχες συμμετοχές ήταν για το ελαιόλαδο και βρώσιμες ελιές 18,6%, τα σιτηρά 35,0% και βιομηχανικά φυτά 18,8% (Κυριτσάκης, 1988).

1.2. Ελαιόλαδο και διατροφή

1.2.1. Η θρεπτική αξία του ελαιολάδου

Κάθε ζωική ή φυτική λιπαρή ουσία που χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο για την καθημερινή τροφή του υστερεί όταν πρόκειται να συγκριθεί με το φυσικό χυμό της ελιάς. Το λάδι της ελιάς έχει μοναδικά θρεπτικά, βιολογικά και πολλά άλλα στοιχεία που το κάνουν να ξεχωρίζει σε σχέση με κάποια λιπαρή ουσία που προέρχεται από το ζωικό βασίλειο όπως το βούτυρο, είτε με κάποια λιπαρή ουσία που είναι φυτική, όπως το καλαμποκέλαιο, το φοινικέλαιο, το ηλιέλαιο κ.α.

Το ελαιόλαδο χαρακτηρίζεται ως βασικό στοιχείο της διατροφής και περιέχει τον μεγαλύτερο αριθμό θερμίδων σε σύγκριση με άλλα θρεπτικά συστατικά της διατροφής. Οι λόγοι που κάνουν το ελαιόλαδο να ξεχωρίζει είναι (Λαμπράκη, 2008):

- 1) Η παραγωγή του ελαιολάδου από τον καρπό της ελιάς γίνεται με φυσικές μεθόδους χωρίς να είναι απαραίτητη η προσθήκη χημικών βελτιωτικών και περαιτέρω διεργασιών.
- 2) Το ελαιόλαδο χαρακτηρίζεται πιο εύγευστο από κάθε άλλη λιπαρή ουσία εξαιτίας της παρουσίας αρωματικών ουσιών και μικροσυστατικών.
- 3) Το ελαιόλαδο έχει τις ίδιες περίπου θερμίδες με κάθε άλλη λιπαρή ουσία. Παρουσιάζει ιδιαίτερη αντοχή στο τάγισμα και την οξείδωση καθώς έχει αυξημένη περιεκτικότητα σε πολυφαινόλες και τοκοφερόλες. Το ελαιόλαδο παίζει σημαντικό ρόλο στη διατροφή, λόγω του ότι είναι πλούσιο σε φαινολικές ενώσεις αποτρέποντας την ενδοθηλιακή δυσλειτουργία.
- 4) Το ελαιόλαδο είναι ιδανικό για το πηγάνισμα των τροφών επειδή είναι πλούσιο σε μονοακόρεστα λιπαρά οξέα και φυσικές αντιοξειδωτικές ουσίες.
- 5) Οι αντιοξειδωτικές ουσίες που υπάρχουν στο ελαιόλαδο είναι σημαντικής σημασίας για την υγεία του ανθρώπου, γι' αυτό και κατέχει σημαντική θέση στον ανθρώπινο οργανισμό. Εξαιτίας αυτών των αντιοξειδωτικών ουσιών, οι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας αν καταναλώνουν ελαιόλαδο προστατεύουν το νευρικό σύστημα και τον εγκέφαλο από τις αλλοιώσεις που παθαίνουν συνήθως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Η παγκόσμια κατάσταση και παραγωγή ελαιολάδου

Το ελαιόλαδο παράγεται εδώ και χιλιάδες χρόνια στις χώρες γύρω από τη Μεσόγειο και έχει παίξει σημαντικό ρόλο στη διατροφή των ανθρώπων καθώς και στην οικονομία και τον πολιτισμό τους.

Οι κυριότερες χώρες παραγωγής ελαιολάδου είναι οι τρεις Μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ισπανία, Ιταλία και Ελλάδα οι οποίες παράγουν περίπου το 75% της παγκόσμιας παραγωγής ελαιολάδου. Το μεγαλύτερο μέρος από την υπόλοιπη παραγωγή παράγεται στις άλλες Μεσογειακές χώρες της Ασίας και της Αφρικής (Τυνησία, Τουρκία, Συρία, Μαρόκο, Αλγερία και Ιορδανία) (IOOC, 2009) .

Έτσι, στην Ευρώπη παράγεται το 77,4% της παγκόσμιας παραγωγής, στην Ασία το 11,4% με κυριότερες χώρες παραγωγής Συρία (4,8%), Τουρκία (4,4%), Ιορδανία (0,9%), Παλαιστίνη (0,6%), Λίβανος (0,3%), Ισραήλ (0,2%) και Ιράν (0,1%) (πίν. 1).

Παρατηρείται ότι υπάρχουν χώρες όπως ο Λίβανος, η Παλαιστίνη, το Ιράν και η Σαουδική Αραβία όπου παρατηρείται μια σημαντική αύξηση της παραγωγής ελαιολάδου κατά τα τελευταία έτη (Πίν. 1) (IOOC, 2009).

Στην Αφρική παράγεται το 9,5% της παγκόσμιας παραγωγής την Τυνησία (5,4%), το Μαρόκο (2,3%), την Αλγερία (1,2%), τη Λιβύη ((0,4%) και την Αίγυπτο (0,1%).

Στην Αμερική παράγεται το 0,8% της παγκόσμιας παραγωγής με κυριότερη χώρα παραγωγής την Αργεντινή με 0,6% και ακολουθούν η Χιλή και το Μεξικό με 0,1% η κάθε μια ενώ στην Αυστραλία παράγεται το 0,2% της παγκόσμιας παραγωγής (IOOC, 2009).

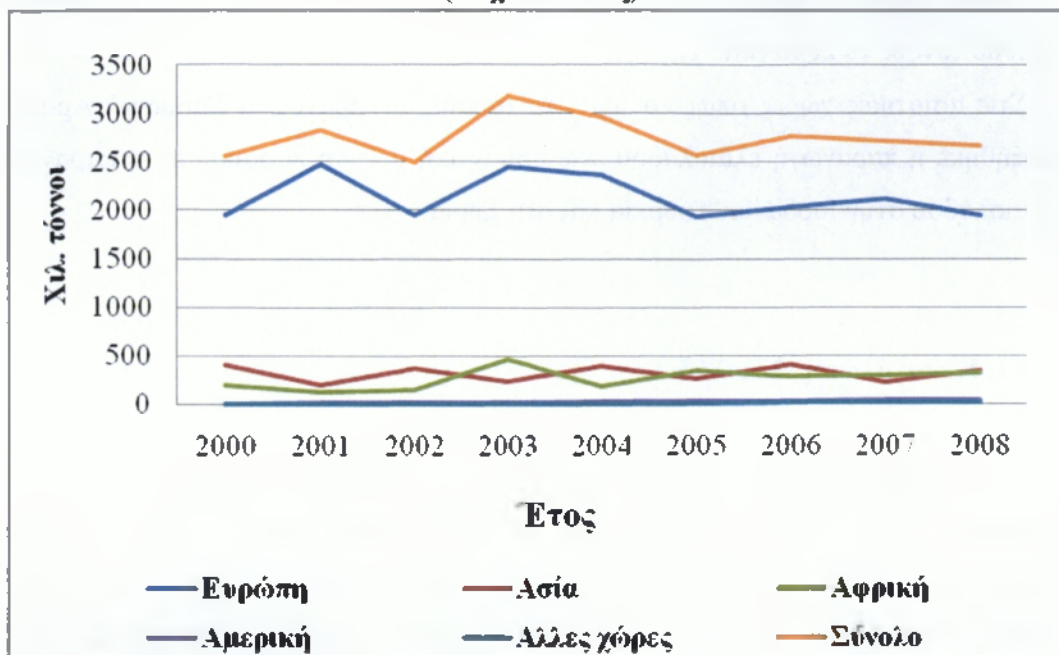
Οι εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στη διεθνή αγορά είναι αφενός μια συνεχής αύξηση της δημοτικότητας και της κατανάλωσης ελαιολάδου, κυρίως σαν συνέπεια της διαπίστωσης των ευεργετικών του ιδιοτήτων στην υγεία, και αφετέρου οι νέες προοπτικές που διαγράφονται από την εμφάνιση των νέων μεγάλων αγορών στις ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Ασίας (IOOC, 2009).

Πίνακας 1. Παγκόσμια Παραγωγή 2000-2008 (χιλ. τόνοι)

Ηπειροι	Ετος									Μέσος όρος 2000-2008	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Χιλ. τόνοι	%
Ευρώπη	1952	2475,5	1957	2453,5	2362,5	1934	2035,5	2127,5	1950	2138,6	77,8
Ευρωπαϊκή Ένωση	1940,5	2463,5	1942,5	2448	2357	1928,5	2031	2118,5	1933	2129,2	77,4
Αλβανία	0	0	0	0	0	0	0	4	5,5	1,1	0
Κύπρος	5,5	6,5	7	0	0	0	0	0	5	2,7	0,1
Κροατία	5,5	5	7	5	5	5	4	4,5	6	5,2	0,2
Μαυροβούνιο	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0
Ασία	403	200	371	232	388	257	408,5	223,5	338,5	313,5	11,4
Συρία	165	92	165	110	175	100	154	100	130	132,3	4,8
Τουρκία	175	65	140	79	145	112	165	72	130	120,3	4,4
Ιορδανία	27	14	28	25	29	22	37	21,5	18,5	24,7	0,9
Παλαιστίνη	20	18	21,5	5	20	10	31,5	8	20	17,1	0,6
Λίβανος	6	5	6	7,5	6	5,5	6	10,5	24,5	8,6	0,3
Ισραήλ	7	3,5	9	3	9	3	8,5	4	8	6,1	0,2
Ιράν	3	2,5	1,5	2,5	4	4,5	4	4,5	4,5	3,4	0,1
Σαουδική Αραβία	0	0	0	0	0	0	2,5	3	3	0,9	0
Αφρική	196	129	143,5	464	183,5	338,5	278	299,5	314	260,7	9,5
Τυνησία	130	35	72	280	130	220	160	170	150	149,7	5,4
Μαρόκο	35	60	45	100	5	75	75	85	85	62,8	2,3
Αλγερία	26,5	25,5	15	69,5	33,5	32	21,5	24	59	34,1	1,2
Αίγυπτος	0,5	1,5	5	2	2,5	2,5	10,5	7,5	5	4,1	0,1
Λιβύη	4	7	6,5	12,5	12,5	9	11	13	15	10,1	0,4
Αμερική	6	12,5	14,5	17	21,5	26	21	35,5	34	20,9	0,8
Αργεντινή	4	10	11	13,5	18	23	15	27	23	16,1	0,6
Χιλή	0	0	0	0	0	0	5	6,5	8,5	2,2	0,1
Η.Π.Α.	0,5	0,5	1	1	1	1	1	2	2,5	1,2	0
Μεξικό	1,5	2	2,5	2,5	2,5	2	0	0	0	1,4	0,1
Αυστραλία	1	1	2	2,5	5	9	9	12	16	6,4	0,2
Αυστραλία	1	1	2	2,5	5	9	9	12	16	6,4	0,2
Άλλες χώρες	7,5	7,5	7,5	7	7	8	15	15	18	10,3	0,4
Σύνολο	2565,5	2825,5	2495,5	3176	2967,5	2572,5	2767	2713	2670,5	2750,3	100
Δείκτης	100	110,1	97,3	123,8	115,7	100,3	107,9	105,7	104,1		

Πηγή: Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (IOOC), 2009

Διάγραμμα 1. Πορεία παγκόσμιας παραγωγής ελαιολάδου για τα έτη 2000 – 2008
(σε χιλ. τόνους)

Πηγή: Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (IOOC), 2009

Λαμβάνοντας ως έτος βάσης το 2000, η παγκόσμια παραγωγή ελαιολάδου παρουσίασε σχετική αύξηση. Οι τιμές του δείκτη μεταβολής υποδεικνύουν ότι σε γενικές γραμμές η παραγωγή ακολούθησε αυξητικές τάσεις. Η μεγαλύτερη παραγωγή παρουσιάστηκε το έτος 2003 και το 2004 ενώ η χαμηλότερη παραγωγή κατά το έτος 2002 (πίν. 1 και διαγ. 1).

Ως προς την κατανομή παραγωγής ελαιολάδου μεταξύ των ηπείρων, η μεγαλύτερη παραγωγή προέρχεται από τις χώρες που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η παραγωγή ελαιολάδου παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις από έτος σε έτος λόγω της παρενταυτοφορίας του δέντρου, μάλιστα η μεταβολή της παραγωγής σε παγκόσμιο επίπεδο ακολουθεί τη μεταβολή της παραγωγής της Ευρώπης (διαγ. 1) αφού είναι και η ήπειρος που παράγει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής (διαγ. 1).

Αύξηση παραγωγής παρουσιάστηκε στην Αμερική και συγκεκριμένα στην Αργεντινή, Χιλή και Η.Π.Α. ενώ μείωση παρατηρήθηκε στο Μεξικό.

Ανοδική πορεία παρουσίασε η παραγωγή ελαιολάδου σε ορισμένες χώρες της Αφρικής όπως Μαρόκο, Αλγερία, Αίγυπτος και Λιβύη ενώ παρατηρήθηκε σχετική σταθερότητα στην Τυνησία (πίν. 1) με αποτέλεσμα τη συνολική αύξηση της παραγωγής.

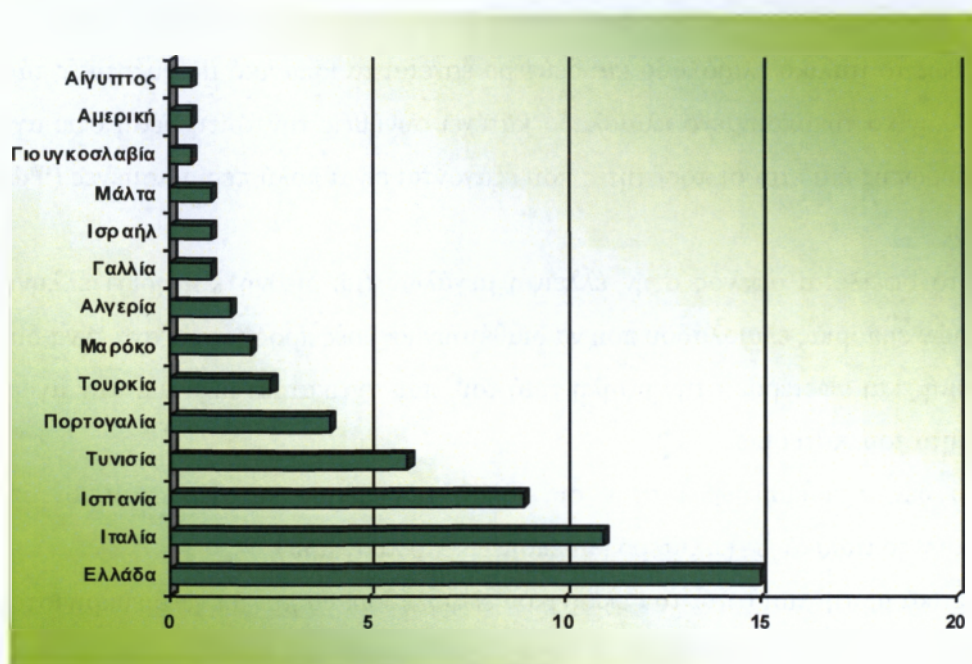
Η Αυστραλία παρουσίασε αισθητή αύξηση της παραγωγής ελαιολάδου παράγοντας 15 φορές περισσότερη ποσότητα ελαιολάδου το 2008 από 1.000 τόνους το 2000 σε 16.000 τόνους το 2008 (πίν. 1).

Στις ασιατικές χώρες όπως το Ιράν, το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Σαουδική Αραβία, αυξήθηκε η παραγωγή ελαιολάδου ενώ σημαντική μείωση παρουσίασε η παραγωγή ελαιολάδου στην Ιορδανία, Τουρκία και στη Συρία.

2.1.1. Κατανάλωση ελαιολάδου

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής ελαιολάδου με 1,3 εκατομμύρια τόνους. Σε κάθε χώρα η κατανάλωση ποικίλει. Στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι καταναλώνονται 15 κιλά το χρόνο ανά άτομο, στην Ιταλία 12 κιλά, στην Ισπανία 8 κιλά στην Τυνησία 6 κιλά Πορτογαλία 4 κιλά αντίστοιχα. Σε χώρες της Ε.Ε. όπου εισάγεται ελαιόλαδο ή η παραγωγή είναι μικρή, η κατανάλωσή του περιορίζεται κάτω από 3 κιλά και σε ορισμένες χώρες μόνο σε ένα κιλό ανά άτομο (διαγ. 2). Η κατανάλωση σε ορισμένες χώρες της Μεσογείου παρουσιάζεται στο διάγραμμα 2 όπου παρατηρείται ότι το ελαιόλαδο καταναλώνεται κυρίως στις χώρες της Μεσογείου και ιδιαίτερα στις Μεσογειακές χώρες της Ε.Ε.

Διάγραμμα 2 . Κατανάλωση ελαιολάδου κατά κεφαλή σε διάφορες χώρες

Πηγή: Σύνδεσμος Ελαιοκομικών Δήμων Κρήτης

2.2. Εισαγωγές και εξαγωγές

Η Ελλάδα ως χώρα που η παραγωγή ελαιόλαδου υπερκαλύπτει τις εγχώριες ανάγκες της δεν κάνει καθόλου εισαγωγές. Συνήθως οι εισαγωγές που πραγματοποιούνται σε ελαιόλαδο, αφορούν προϊόντα με ειδικά χαρακτηριστικά, με σκοπό την πρόσμιξη. Εξαιρεση αποτέλεσε το 2002 λόγω της χαμηλής παραγωγής στην Ελλάδα οι τιμές διαμορφώθηκαν σε υψηλό επίπεδο και αυτό το γεγονός επέτρεψε την εισαγωγή μεγάλων ποσοτήτων ελαιολάδου από την Ισπανία (Ζαμπούνης, 2008).

Η παραγωγή της Ελλάδας εκτιμάται σε 400.000 τόνους ετησίως και η αύξησή της παραγωγής περιορίζεται με βάση τους ισχύοντες κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (περιορισμοί στο πλαίσιο της Κ.Α.Π.) (Ψώνης, 2007).

Η εγχώρια κατανάλωση, από τις υψηλότερες παγκοσμίως, απορροφά το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής παραμένουν όμως περίπου 100.000 τόνοι αδιάθετοι δηλαδή το ένα τέταρτο περίπου της παραγωγής το οποίο πρέπει να εξαχθεί. Το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών του ελληνικού ελαιόλαδου κατευθύνεται στην

Ιταλία υπό μορφή χύμα προϊόντος. Το ελληνικό τυποποιημένο ελαιόλαδο δεν έχει ικανοποιητική παρουσία στις ξένες αγορές, στις οποίες την πρώτη θέση κατέχει συνήθως το ιταλικό ελαιόλαδο και δεύτερο έρχεται το ισπανικό με αυξητικές τάσεις. Το ελληνικό τυποποιημένο ελαιόλαδο κατέχει συνήθως την τρίτη θέση στις αγορές της Ευρώπης και έτσι οι ποσότητες που εξάγονται είναι πολύ περιορισμένες (Ψώνης, 2007).

Αυτό οφείλεται αφενός στην έλλειψη μεγάλων (με διεθνή κριτήρια) ελληνικών εταιριών εμπορίας ελαιολάδου που να διαθέτουν ισχυρές προσβάσεις στα ξένα δίκτυα διανομής και αφετέρου στην υψηλή τιμή του, που αντικατοπτρίζει μεν την ανώτερη ποιότητά του, κάτι όμως

που δεν έχει εμπεδωθεί στην συνείδηση των ξένων καταναλωτών, οι οποίοι θεωρούν το ιταλικό ως καλύτερο και επομένως το προτιμούν.

Σχετικά με την ποιότητα του ελληνικού ελαιολάδου, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι αυτή δεν είναι πάντα μετρήσιμη και σαφώς αντιληπτή από τον ξένο ακόμα και τον Έλληνα καταναλωτή (Ψώνης, 2007).

Ο στόχος της Ελλάδας είναι να διαθέσει στο εξωτερικό τυποποιημένο ελαιόλαδο σε επώνυμη συσκευασία ώστε να μεταβληθούν οι όροι εμπορίας και έτσι να αυξηθούν όσο γίνεται περισσότερο τα έσοδα από τη διάθεσή του στο εξωτερικό.

Αυτό σημαίνει στην πράξη να το εξάγεται σε επώνυμη συσκευασία στις ξένες αγορές με τρόπο που να αποκτήσει αναγνωρισιμότητα και σταθερή παρουσία, ώστε να απολαμβάνει τις υψηλότερες τιμές που αξίζει η ανώτερη ποιότητά του. Επομένως, χρειάζεται μεγαλύτερη γνώση των διεθνών αγορών και μεγαλύτερη χρήση των εργαλείων του εξαγωγικού μάρκετινγκ (Ψώνης, 2007).

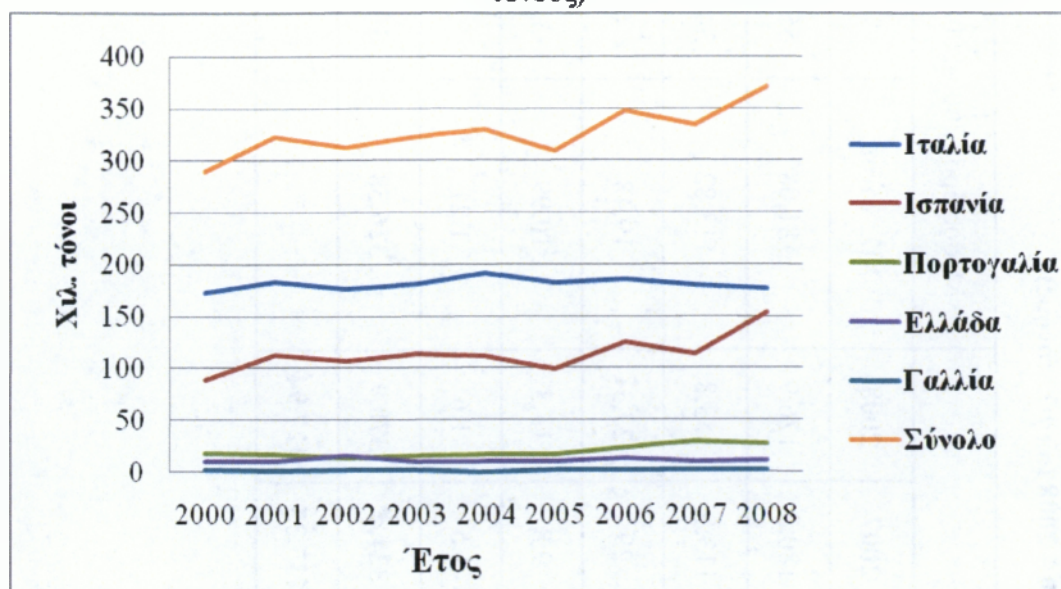
Οι εξαγόμενες ποσότητες ελαιολάδου των ευρωπαϊκών χωρών σημείωσαν αύξηση κατά 28,4% κατά το χρονικό 2000 – 2008 (πίν. 2). Η χώρα που πραγματοποιεί τις μεγαλύτερες εξαγωγές (πίν. 2) είναι η Ιταλία με 55,4% του συνόλου των εξαγωγών, ακολουθεί η Ισπανία 34,9% αντίστοιχα, έπεται η Πορτογαλία 6,0% αντίστοιχα και τέταρτη η Ελλάδα με 3,4% του συνόλου. Η εξαγωγή ελαιολάδου της Γαλλίας είναι εξαιρετικά περιορισμένη (0,4% του συνόλου).

Πίνακας 2. Εξαγωγή ελαιολάδου από τις χώρες της Ε.Ε. 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους)

Χώρα	Έτος									Μέσος όρος 2000-2008	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Χιλ. τόνοι	%
Ιταλία	173	182,9	176,2	181,5	191,5	181,7	185,8	180,2	176,9	181,08	55,4
Ισπανία	88,3	112,5	107	114,2	110,9	99	124,8	113,9	153,8	113,82	34,9
Πορτογαλία	17,3	16,2	13,1	15,9	16,6	16,7	23,2	29	27,3	19,48	6
Ελλάδα	10	10	15	10	10	10	12,8	9,8	11,3	10,99	3,4
Γαλλία	1,3	1	1,3	1,3	0	1,3	1,6	1,5	1,6	1,21	0,4
Σύνολο	289,9	322,6	312,6	322,9	329	308,7	348,2	334,4	370,9	326,58	100
Δείκτης	100	111,28	107,83	111,38	113,49	106,48	120,11	115,35	127,94		

Πηγή: Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (IOOC), 2009

Διάγραμμα 3. Εξαγωγή ελαιολάδου από τις χώρες της ΕΕ 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους)

Πηγή: Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (ΙΟΟC), 2009

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο η μεγαλύτερη ποσότητα εξαγόμενου ελαιολάδου πραγματοποιήθηκε το 2008 και η μικρότερη το έτος 2000. Η Ιταλία και η Ελλάδα παρουσιάζουν σχετική σταθερότητα ως προς τις εξαγωγές τους ενώ η Ισπανία και η Πορτογαλία σχετική άνοδο (πίν. 2 και διαγ. 3).

Η εξέλιξη των εξαγωγών ελαιολάδου από την Ελλάδα, χαρακτηρίζεται ως στάσιμη ή φθίνουσα παρά την υψηλή και παγκοσμίως αναγνωρισμένη καλή ποιότητα του ελληνικού ελαιολάδου.

Αν και στον κλάδο λειτουργούν σήμερα ορισμένες μεγάλων μεγέθους επιχειρήσεις, η αναγκαία οργάνωση της παραγωγής και των εξαγωγών του τομέα αυτού δεν έχει ακόμη επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό (Ψώνης, 2007).

Χαρακτηριστικό της παραγωγής του ελαιολάδου είναι η κυκλικότητα που παρουσιάζει. Η ελληνική παραγωγή ελαιολάδου υπερκαλύπτει την εγχώρια ζήτηση, και έτσι σημαντικές ποσότητες διατίθενται προς εξαγωγή. Οι εξαγωγές ελαιολάδου αυξήθηκαν 13% την περίοδο 2000 – 2008 ενώ η διακύμανση που παρουσιάζουν εξαρτάται κατ' αρχήν από το ύψος της εγχώριας παραγωγής καθώς και από τη ζήτηση των χωρών του εξωτερικού (διαγ. 3). Στο εξωτερικό διατίθεται επίσης το μεγαλύτερο μέρος του εγχωρίως παραγόμενου πυρηνελαίου, σε ακατέργαστη μορφή (Κοντοθανάσης, 2009).

Σύμφωνα με την πορεία των εξαγωγών ελαιολάδου που μελετήθηκαν παραπάνω, η εγχώρια αγορά ελαιολάδου αναμένεται να παρουσιάσει αύξηση της παραγωγής και κατ' επέκταση των εξαγωγών κατά 2% - 3% τα επόμενα χρόνια (Ψώνης, 2007).

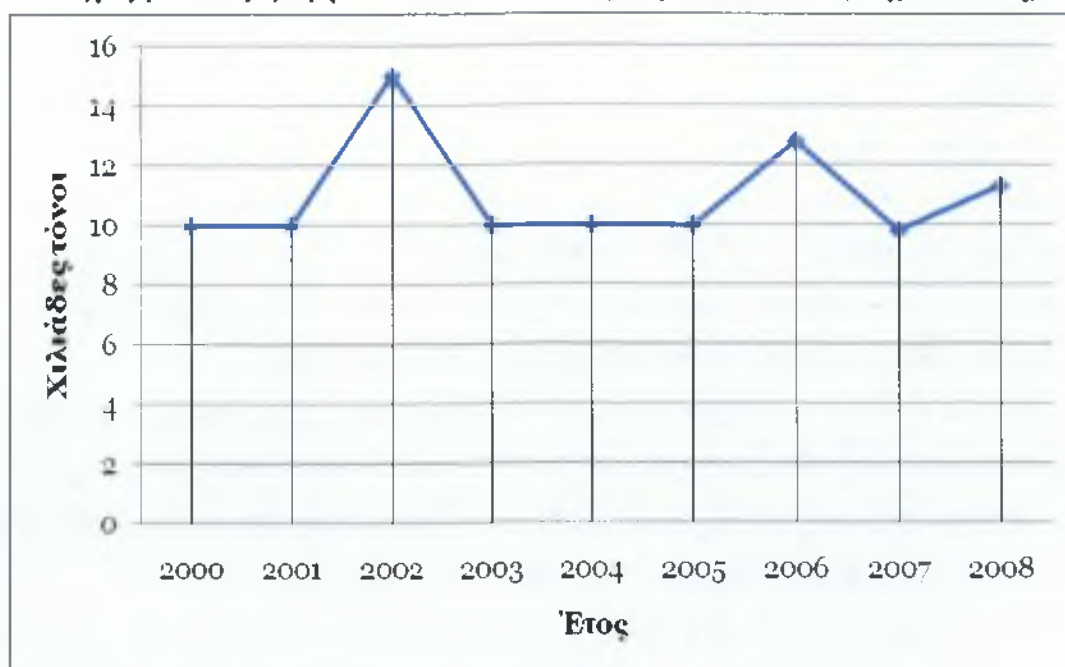
Η Ιταλία αποτελεί τον σημαντικότερο αγοραστή (σχεδόν μονοπωλιακά) των ελληνικών ελαιοκομικών προϊόντων. Οι δυνατότητες διάθεσης απ' ευθείας σε εμπορευόμενους άλλων χωρών είναι ελάχιστες λόγω ελλείψει πληροφόρησης και οργάνωσης των ελλήνων εξαγωγέων σε εθνικό επίπεδο (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

Όλα τα ανωτέρω συνδυάζονται με την διεθνή αύξηση της παραγωγής ελαιολάδου τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα την αύξηση των αποθεμάτων, τη μείωση των τιμών και τη δύσκολη διάθεση των ελαιοκομικών προϊόντων (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

Οι ελληνικές εταιρείες αδυνατούν να κινηθούν αποτελεσματικά στην εξωτερική αγορά. Το ελληνικό ελαιόλαδο είναι καλύτερης ποιότητας από το αντίστοιχο ιταλικό (χαμηλή οξύτητα, άθερμο) και για το λόγο αυτό οι Ιταλικές (κατά κύριο λόγο) εταιρείες το αγοράζουν και το αναμειγνύουν με κατώτερης ποιότητας ελαιόλαδα. Εν συνεχεία, το διαθέτουν στη διεθνή αγορά ως τελικό προϊόν και σε ιδιαίτερα ανταγωνιστικές τιμές (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

Ένα σημαντικό πρόβλημα αφορά στις μεγάλες ποσότητες χύμα ελαιολάδου οι οποίες εξάγονται (κατά κύριο λόγο στην Ιταλία) χωρίς να γίνεται ευρέως γνωστό στη διεθνή αγορά το συγκεκριμένο προϊόν ως ελληνικό. Κυκλοφορεί «ψευδεπώνυμο» ως προϊόν των χωρών οι οποίες το συσκευάζουν (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

Διάγραμμα 4. Εξαγωγή ελαιολάδου Ελλάδας έτη 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους)

Πηγή: Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (IOOC), 2009

2.3. Ο ελαιοπαραγωγικός τομέας της Ελλάδας

Το ελαιόλαδο αποτελεί ένα παραδοσιακό γεωργικό προϊόν, με αξιόλογη θέση στον κλάδο των τροφίμων και μεγάλη σημασία για την οικονομική ζωή της Ελλάδας (Κοντοθανάσης, 2009).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιβάλλει ενδείξεις αναγνώρισης ποιότητας για ορισμένες κατηγορίες γεωργικών προϊόντων (Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης – Π.Ο.Π, Προστατευόμενης Γεωργικής Ένδειξης – Π.Γ.Ε.), μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και το ελαιόλαδο. Σχετικές ενδείξεις φέρουν 23 ελληνικά προϊόντα στον τομέα του ελαιολάδου. Η παραγωγή του ελαιολάδου υπόκειται σε καθεστώς ενίσχυσης. Η τιμή του ελαιολάδου σε συνδυασμό με το διαθέσιμο εισόδημα και την τιμή των υποκατάστατων προϊόντων, μπορεί να λειτουργήσει θετικά ή αρνητικά ως προς τη ζήτησή του. Ωστόσο, το ελαιόλαδο εντάσσεται στην καθημερινή διατροφή των Ελλήνων, με αποτέλεσμα η ζήτηση να μην παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις και να είναι σχετικά ανελαστική. Η προβολή της πολλαπλής ωφελιμότητας του ελαιολάδου, μέσω της διαφήμισης και της παρουσίασης ερευνών,

επηρεάζει τις διατροφικές συνήθειες και προτιμήσεις των καταναλωτών και κατά συνέπεια συμβάλλει στην αύξηση της ζήτησης (Κοντοθανάσης, 2009).

Στην αγορά διακινούνται 22 «ετικέτες» ελληνικού συσκευασμένου ελαιολάδου προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης και γεωγραφικής ένδειξης και 15 επιτραπέζιων ελιών. Η Κρήτη και η Πελοπόννησος είναι οι δύο περιοχές που παράγουν τον μεγαλύτερο όγκο του ελληνικού ελαιολάδου (36% και 32% αντίστοιχα) (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005). Ο αριθμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο είναι μεγάλος, ενώ το μέγεθος και η δραστηριότητα αυτών ποικίλει.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, από το σύνολο των ελαιοκαλλιεργητών το 30% θεωρούνται ότι είναι κατά κύριο λόγο απασχολούμενοι γεωργοί ενώ για το 70% το κυριότερο εισόδημά τους προέρχεται από άλλες δραστηριότητες.

Ως προς την τιμή αυτή διαμορφώνεται σε χαμηλά επίπεδα λόγω του ανταγωνισμού από τα σπορέλαια τα οποία διατίθενται σε πολύ χαμηλή τιμή αλλά και λόγω της σταθερής αύξησης της παραγωγής ελαιολάδου σε όλα τα ελαιοπαραγωγά κράτη - μέλη έτσι η εμπορική τιμή διαμορφώνεται συνήθως σε μέτρια έως χαμηλά επίπεδα (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

Τα ελαιοτριβεία πραγματοποιούν το πρώτο στάδιο της παραγωγής ελαιολάδου, το οποίο στη συνέχεια είτε διατίθεται ήδη επεξεργασμένο προς κατανάλωση σε χύμα συνήθως μορφή, είτε προωθείται σε άλλες επιχειρήσεις για επεξεργασία, τυποποίηση και εμπορία. Η πλειονότητα των επιχειρήσεων τυποποίησης αναπτύσσει έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, διαθέτοντας το μεγαλύτερο μέρος των προϊόντων (κυρίως σε χύμα μορφή) στο εξωτερικό. Η πλειονότητα των ελαιοτριβείων συγκεντρώνεται στις σημαντικότερες ελαιοπαραγωγικές περιοχές και ειδικότερα στην Πελοπόννησο και στην Κρήτη (Κοντοθανάσης, 2009).

Εκτός των ιδιωτικών επιχειρήσεων, στον κλάδο δραστηριοποιούνται και ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών, που ασχολούνται με τη συλλογή των προϊόντων των μελών τους και στη συνέχεια την επεξεργασία, τυποποίηση και εμπορία αυτών. Παρά το γεγονός ότι η παραγωγή και διάθεση ελαιολάδου σε χύμα μορφή είναι κατακερματισμένη, η εγχώρια αγορά του τυποποιημένου ελαιολάδου είναι συγκεντρωμένη, καθώς ελέγχεται από λίγες μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό της παραγωγής του ελαιολάδου είναι το γεγονός ότι μία «καλή» ελαιοκομική χρονιά (σοδειά) συνοδεύεται συχνά από μία «κακή» ελαιοκομική χρονιά (σοδειά) που είναι χαρακτηριστικό της καλλιέργειας της ελιάς λόγω παρεναυτοφορίας (Κοντοθανάσης, 2009).

Το ελληνικό ελαιόλαδο έχει θετικά οργανοληπτικά χαρακτηριστικά που το κατατάσσουν στην υψηλότερη ποιοτική κατηγορία, αυτή του «έξτρα παρθένου ελαιολάδου». Όμως, ιδιαίτερα έντονο είναι το φαινόμενο της ανωνυμίας και του παραεμπορίου, το οποίο συμβάλλει στη σύγχυση των καταναλωτή. Δυστυχώς ένα πολύ μεγάλο μέρος της παραγωγής ελληνικού ελαιολάδου, που υπολογίζεται ότι αντιστοιχεί περίπου στο 80% της συνολικής παραγωγής, διατίθεται «χύμα» και ανώνυμο στο εσωτερικό ή ακόμα και με ξένα ονόματα στο εξωτερικό. Από το ελαιόλαδο που καταναλώνεται στην εσωτερική αγορά μόνο το 30% κυκλοφορεί τυποποιημένο σε επώνυμες συσκευασίες. Οι ελληνικές εξαγωγές ελαιολάδου γίνονται κατά συντριπτικό ποσοστό σε «χύμα» μορφή. Έτσι μεγάλες ποσότητες «έξτρα παρθένου» ελληνικού ελαιολάδου εξακολουθούν και εξάγονται, κυρίως στη Ιταλία, αναμειγνύονται με άλλα έλαια, τυποποιούνται εκεί και διατίθεται στη αγορά με ονόματα ξένων εμπορικών οίκων. Οι ελληνικές εξαγωγές τυποποιημένου ελαιολάδου καλύπτουν μόνο το 5% των συνολικών εξαγωγών του προϊόντος (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

Η καλλιέργεια της ελιάς μετατρέπεται εύκολα σε βιολογική καλλιέργεια λόγω της εκτατικής μορφής της καλλιέργειας της και για το λόγο αυτό η βιοκαλλιέργεια της ελιάς έχει αναπτυχθεί σημαντικά και αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση και παραγωγή μεταξύ των βιολογικών καλλιεργειών.

Η εγχώρια παραγωγή καθώς και το μέγεθος της εγχώριας κατανάλωσης βιολογικού ελαιολάδου παρουσιάζουν έντονη ανοδική πορεία (Κοντοθανάσης, 2009) .

2.4. Εκτάσεις ελαιώνων και παραγωγή ελαιολάδου

Ο ελαιοκομικός τομέας για την Ελλάδα είναι από τους σημαντικότερους γεωργικούς κλάδους γι' αυτό το λόγο είναι χρήσιμο να αναφερθούν μερικά στοιχεία. Κατά την τελευταία απογραφή του 2001, η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη στη χώρα ήταν 35.831.853 στρέμματα και η αντίστοιχη έκταση, κατά το 1991, ήταν 35.594.310 στρ. έτσι η παρατηρούμενη αύξηση ήταν σχεδόν αμελητέα 0,55%. Ως προς την έκταση με ελαιόδεντρα κατά το 2001 ήταν 7.875.000 στρέμματα ενώ η αντίστοιχη έκταση κατά την απογραφή του 1991 ήταν 6.787.616 στρέμματα, δηλαδή παρατηρείται αύξηση κατά 16% των ελαιώνων κατά τη δεκαετία 1991-2001 (Κ.Ε.Τ.Α., 2007).

Η συμμετοχή των ελαιώνων στο σύνολο της καλλιεργούμενης γης για το 2001 ήταν 22,0%, δηλαδή το 1/5 περίπου της γεωργικής γης της χώρας που καλλιεργείται με ελαιόδεντρα.

Η καλλιέργεια των ελαιοδέντρων με σκοπό τη παραγωγή βρώσιμων ελιών και ελαιολάδου συναντιέται στην Ελλάδα σε όλες τις περιοχές, δηλαδή, σε πεδινές, ημιορεινές αλλά και ορεινές. Αποτελεί μια οικονομική διέξοδο για τις ορεινές περιοχές αν και οι ελαιώνες που βρίσκονται στα ορεινά είναι σαφώς λιγότεροι σε στρέμματα από αυτούς των ημιορεινών και ιδιαίτερα των πεδινών (Κ.Ε.Τ.Α., 2007).

Σημαντικός παράγοντας στην επιλογή του παραγόμενου προϊόντος είναι η παρουσία ποτιστικών εδαφών. Οι ελαιώνες διακρίνονται σε ποτιστικούς ή ξηρικούς. Στη περίπτωση των ποτιστικών οι ελαιοπαραγωγοί παράγουν την ελιά και την εμπορεύονται κυρίως ως βρώσιμη ενώ μια μικρή ποσότητα ελιών χρησιμοποιείται για τη παραγωγή ελαιολάδου. Αντίθετα, οι ελαιοπαραγωγοί με ξηρικά εδάφη επιλέγουν τη παραγωγή ελαιολάδου γιατί το μικρό μέγεθος των ελιών δεν τους επιτρέπει να τις εμπορευτούν ως βρώσιμες (Κ.Ε.Τ.Α., 2007).

Η αύξηση της συμμετοχής του ελαιοκομικού κλάδου στο γεωργικό τομέα της χώρας είναι χαρακτηριστική και αναμένεται να έχει την ίδια πορεία στο μέλλον. Οι νομοί που διακρίνονται για τη παραγωγή ελαιολάδου είναι η Μεσσηνία, το Ηράκλειο, τα Χανιά, η Κέρκυρα και η Λέσβος.

Η εθνική στατιστική υπηρεσία διαθέτει στοιχεία για τη παραγωγή του ελαιολάδου τόσο για το σύνολο της χώρας, όσο και για τις πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές αυτής (Κ.Ε.Τ.Α., 2007).

Στους παρακάτω πίνακες εμφανίζονται στοιχεία για την έκταση των ελαιώνων και των ελαιόδεντρων για το διάστημα 2003 – 2006 όπως αυτά διατέθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.Ε.) καθώς για το διάστημα 2000 – 2003 δεν διατίθενται στοιχεία, και η παραγωγή ελαιολάδου και ποσοστιαία μεταβολή για το διάστημα 2000 – 2007.

**Πίνακας 3. Έκταση ελαιώνων σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές
έτος 2006**

Περιοχή	Χρησιμοποιούμενη γεωργική γη	Ελαιώνες				
		Έκταση		Αριθμός δένδρων		Αριθμός δένδρων/ στρέμμα
	Στρέμματα	Στρέμματα	%	Αριθμός	%	
Πεδινή	15.584.668	3.184.135	40	66.051.779	41,7	20,74
Ημιορεινή	13.250.146	2.872.838	36,1	56.574.407	35,7	19,69
Ορεινή	6.997.039	1.912.750	24	35.863.826	22,6	18,75
Σύνολο	35.831.853	7.969.723	100	158.490.012	100	19,89

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, Ε.Σ.Υ.Ε., 2009

Πίνακας 4. Έκταση ελαιώνων και παραγωγή ελαιολάδου 2003 – 2006

Έτος	2003	2004	2005	2006
Έκταση (στρ.)	7.908.402	7.941.599	7.973.213	7.969.723
Δείκτης	100	100,4	100,8	100,7

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, Ε.Σ.Υ.Ε., 2009

**Πίνακας 5. Παραγωγή ελαιολάδου και ποσοστιαία μεταβολή για το διάστημα
2000 - 2007**

Έτος	Παραγωγή ελαιολάδου	% Μεταβολή
2000	430.000	-
2001	460.000	6,98%
2002	414.000	-10,00%
2003	306.940	-25,86%
2004	322.000	4,91%
2005	417.000	29,50%
2006	396.000	-5,04%
2007	331.000	-16,41%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, Ε.Σ.Υ.Ε., 2009

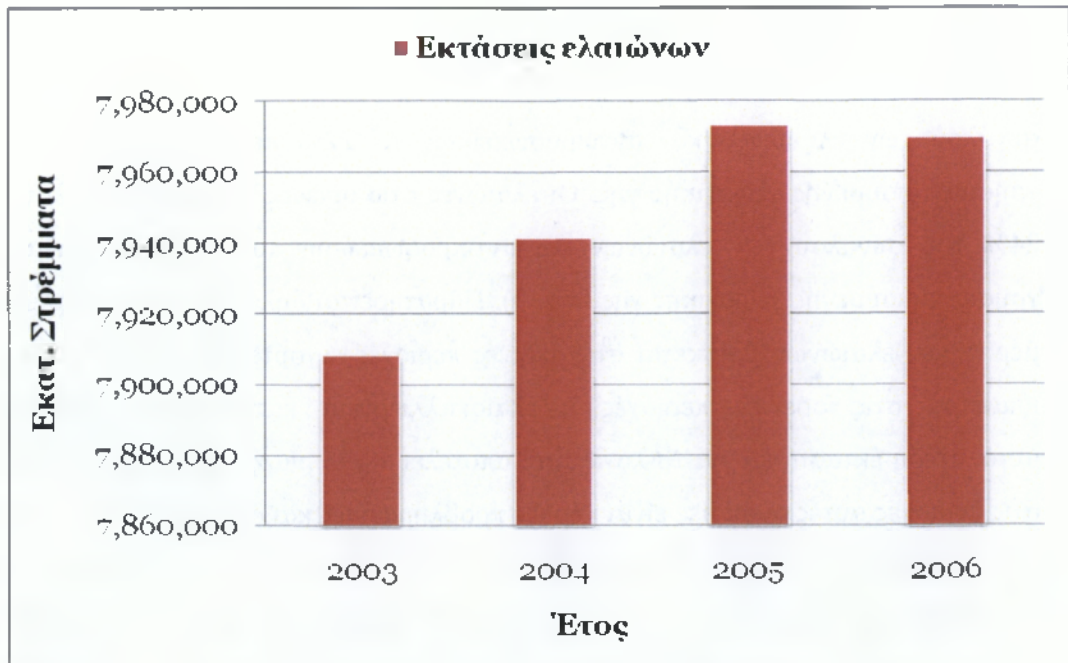
Οι ελαιώνες στις πεδινές περιοχές αποτελούν περίπου το 40,0% του συνόλου των ελαιώνων της χώρας (πίν. 3) και αποτελούν το 20,4% της πεδινής χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Οι ελαιώνες στις ημιορεινές περιοχές αποτελούν το 36% περίπου του συνόλου των ελαιώνων και αντιπροσωπεύουν το 22% περίπου αντίστοιχα της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Οι ελαιώνες στις ορεινές περιοχές αποτελούν το 24% του συνόλου των ελαιώνων και αντιπροσωπεύουν το 27% αντίστοιχα της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης (πίν. 3). Παρατηρείται δηλαδή ότι το μεγαλύτερο μέρος των ελαιώνων βρίσκεται στις πεδινές περιοχές εντούτοις στις ημιορεινές και ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές η ελαιοκαλλιέργεια καταλαμβάνει αναλογικά μεγαλύτερη έκταση και για το λόγο αυτό αποτελεί μια κυρίαρχη γεωργική παραγωγή στις περιοχές αυτές οι οποίες είναι κυρίως προβληματικές και δυσπρόσιτες.

Ο αριθμός των ελαιοδέντρων γενικά, ακολουθεί την κατανομή της έκτασης των ελαιώνων, παρ' όλα αυτά ο αριθμός των ελαιοδέντρων είναι μεγαλύτερος στις πεδινές περιοχές 42% περίπου στο σύνολο των ελαιοδέντρων (πίν. 3), Έτσι στις πεδινές περιοχές αναλογούν 20,7 δέντρα ανά στρέμμα, στις ημιορεινές περίπου 20 δέντρα και στις ορεινές περιοχές 19 δέντρα περίπου. Παρατηρείται δηλαδή μια μείωση των ελαιοδέντρων ανά στρέμμα μεταξύ πεδινών και ορεινών περιοχών. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ημιορεινές και ορεινές περιοχές έχουν μειωμένη παραγωγή η οποία οφείλεται τόσο στον μικρότερο αριθμό των ελαιοδέντρων ανά μονάδα γης όσο και στη χαμηλότερη γονιμότητα της γεωργικής γης των περιοχών αυτών.

Η συνολική έκταση των ελαιώνων από το 2003 – 2006 (πιν. 4) παρουσίασε εξαιρετικά περιορισμένη αύξηση 0,4% για το 2004, 0,8% για το 2005 και 0,7% για το 2006. Η περιορισμένη μεταβολή είναι αποτέλεσμα της μόνιμης φυτείας που είναι η καλλιέργεια των ελαιοδέντρων, υποδεικνύει όμως ότι η παρατηρούμενη στασιμότητα στην έκταση ελαιώνων έχει ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της ελαιοκαλλιέργειας, ιδιαίτερα δε στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές.

Τέλος, η παραγωγή ελαιολάδου μεταξύ των ετών 2000-2007 (πιν. 5) παρουσίασε μείωση 16,4% από τα 430 εκ. κιλά στα 331 εκ. κιλά.

Διάγραμμα 5. Εκτάσεις ελαιώνων (2003 – 2006)

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, Ε.Σ.Υ.Ε., 2009

2.5. Κατηγορίες ελαίων

Οι κατηγορίες ελαιολάδου, όπως αναφέρονται από τους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι (Γ.Ε.Ε., 2009):

- 1) Παρθένα Ελαιόλαδα. Έλαια που λαμβάνονται από τον ελαιόκαρπο μόνο με μηχανικές μεθόδους ή άλλες φυσικές επεξεργασίες, με συνθήκες που δεν προκαλούν αλλοίωση του ελαίου και τα οποία δεν έχουν υποστεί καμία άλλη επεξεργασία πλην της πλύσης, της μετάγγισης, της φυγοκέντρισης και της διήθησης. Εξαιρούνται τα έλαια που λαμβάνονται με διαλύτες, με βοηθητικές ύλες παραλαβής που έχουν χημική ή βιοχημική δράση, ή με μεθόδους επανεστεροποίησης ή πρόσμειξης με έλαια άλλης φύσης. Τα έλαια αυτά κατατάσσονται και ταξινομούνται αναλυτικά με τις ακόλουθες ονομασίες:

- i. Εξαιρετικό Παρθένο Ελαιόλαδο. Το ελαιόλαδο, του οποίου η περιεκτικότητα σε ελεύθερα λιπαρά οξέα (οξύτητα), δεν υπερβαίνει τα 0,8 g ανά 100 g (0,8%) και τα άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του είναι σύμφωνα με τα προβλεπόμενα για την κατηγορία αυτή.

- ii. Παρθένο Ελαιόλαδο. Το ελαιόλαδο η οξύτητα του οποίου δεν υπερβαίνει το 2,0% και τα άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του είναι σύμφωνα με τα προβλεπόμενα για την κατηγορία αυτή.
 - iii. Ελαιόλαδο Λαμπάντε. Το ελαιόλαδο του οποίου η οξύτητα είναι μεγαλύτερη του 2,0%.
- 2) Εξευγενισμένο Ελαιόλαδο. Το ελαιόλαδο που λαμβάνεται από τον εξευγενισμό παρθένων ελαιολάδων, η οξύτητα του οποίου δεν υπερβαίνει το 0,3 %.
 - 3) Ελαιόλαδο αποτελούμενο από εξευγενισμένα ελαιόλαδα και παρθένα ελαιόλαδα. Το έλαιο που λαμβάνεται από ανάμειξη εξευγενισμένου ελαιολάδου και παρθένων ελαιολάδων, εκτός από το ελαιόλαδο λαμπάντε, η οξύτητα του οποίου δεν υπερβαίνει το 1,0% και τα άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του είναι σύμφωνα με τα προβλεπόμενα για την κατηγορία αυτή.
 - 4) Ακατέργαστο Πυρηνέλαιο. Το έλαιο που λαμβάνεται από τους πυρήνες της ελιάς, κατόπιν επεξεργασίας με διαλύτες ή με φυσικά μέσα ή το έλαιο που αντιστοιχεί (με εξαίρεση ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά) σε ελαιόλαδο λαμπάντε.
 - 5) Εξευγενισμένο Πυρηνέλαιο. Το έλαιο που λαμβάνεται από τον εξευγενισμό του ακατέργαστου πυρηνελαιού, η οξύτητα του οποίου δεν υπερβαίνει το 0,3%.
 - 6) Πυρηνέλαιο. Το έλαιο που λαμβάνεται από ανάμειξη εξευγενισμένου πυρηνελαιού και παρθένων ελαιολάδων, εκτός από το ελαιόλαδο λαμπάντε, η οξύτητα του οποίου δεν υπερβαίνει το 1,0%.

2.6. Ποιότητα ελαίων

Τα ελαιόλαδα που καταναλώνονται στην εσωτερική αγορά χαρακτηρίζονται σε τρεις ποιότητες, ανάλογα με την περιεκτικότητά τους σε ελαϊκό οξύ (Μαυρομούστακος κ.ά., 2002):

- 1) Πρώτη όταν έχει οξύτητα μέχρι 1%.
- 2) Δεύτερη όταν έχει οξύτητα πάνω από 1% και μέχρι 2%.
- 3) Τρίτη όταν έχει οξύτητα πάνω από 2,1% και μέχρι 3,3%.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), σήμερα το ελαιόλαδο διακρίνεται στις εξής τρεις κατηγορίες ανάλογα με την οξύτητά του (Μαυρομούστακος κ.ά., 2002):

- 1) Extra (Εξαιρετική) με οξύτητα μέχρι 1%.
- 2) Fine (Εκλεκτή) με οξύτητα μέχρι 1,5%.
- 3) Courante (Συνήθης) με οξύτητα μέχρι 3,3% .

Ειδικότερα, παρθένο είναι το ελαιόλαδο εκείνο που η παραγωγή του γίνεται μηχανικά και μόνο με έκθλιψη του καρπού, χωρίς κάποια περαιτέρω επεξεργασία εκτός της πλύσης με νερό, της καθίζησης, της φυγοκέντρισης και της διήθησης (Μαυρομούστακος κ.ά., 2002).

Μελέτη έχει δείξει πως ο μόνος τρόπος για να γίνει διαχωρισμός των lampante παρθένων ελαιολάδων που είναι βρώσιμα, είναι να πραγματοποιούνται διακρίσεις από τις διαφορές στα φάσματα φθορισμού τους. Η σύγχρονη φασματοσκοπία φθορισμού, που συνδυάζεται με τις πολυδιάστατες τεχνικές, εφαρμόζεται επιτυχώς στην ταξινόμηση των παρθένων ελαιολάδων σύμφωνα με την ποιότητά τους. Η μέθοδος αυτή υποστηρίζεται ότι είναι ικανή να χρησιμοποιηθεί και από τα ελαιοτριβεία για το γρήγορο ποιοτικό έλεγχο των παρθένων ελαιολάδων. Η μέθοδος αυτή βασίζεται σε μαθηματικές, στατιστικές και άλλες επιστημονικές μεθόδους για να καθορίσει τις ιδιότητες των ουσιών που με άλλο τρόπο θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να καταγραφούν και να υπολογιστούν. Η οξύτητά του ελαιολάδου θεωρείται αυξημένη όταν υπερβαίνει τα παρακάτω όρια (Μαυρομούστακος κ.ά., 2002):

- 1) Για το παρθένο ελαιόλαδο από 5% μέχρι 10%.
- 2) Για το εξευγενισμένο ελαιόλαδο πάνω από 1% .

Το ελαιόλαδο αυτό μπορεί να γίνει βρώσιμο εφόσον υποστεί την απαραίτητη επεξεργασία (εξευγενισμό ή ραφινάρισμα) και φυσικά μετά από την επεξεργασία του να πληρεί τους όρους του Κώδικα Τροφίμων.

Βιομηχανικό είναι το ελαιόλαδο στο οποίο έχει αλλοιωθεί σε μεγάλο βαθμό η μοριακή του σύσταση, δηλαδή έχει δεχθεί βαθιά αλλοίωση της φύσης του, και με κανέναν τρόπο ή επεξεργασία δε μπορεί να γίνει βρώσιμο ή να χρησιμοποιηθεί ως πρώτη ύλη για άλλες βρώσιμες ύλες (προϊόντα διατροφής). Τέτοια ελαιόλαδα είναι τα μουργέλαια, τα χωματέλαια και όσα έχουν υψηλή οξύτητα. Αυτά τα ελαιόλαδα χρησιμοποιούνται για την παρασκευή σαπουνιών, γλυκερίνης κ.α (Μαυρομούστακος κ.ά., 2002).

Στον πίνακα 6, αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά ως προς τα ποιοτικά κριτήρια για το χαρακτηρισμό της κάθε κατηγορίας ελαιολάδου.

Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά ποιότητας ελαιολάδου

Κατηγορία		Οξύτητα (%)	Δείκτης υπεροξειδίων (mEq O ₂ / kg)	Κηροί mg/kg	Κορεσμένα λιπαρά οξέα στη θέση 2 του τριγλυκεριδίου (%)	Διαφορά ECN42 HPLC και ECN42 θεωρητικός υπολογισμός	K ₂₃₂	K ₂₇₀	Διάμεση τιμή του ελαττώματος (Md)	Διάμεση τιμή του φρουτώδους (Mf)
1.	Εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο	≤ 0,8	≤ 20	≤ 250	≤ 1,5	≤ 0,2	≤ 2,50	≤ 0,22	Md = 0	Mf > 0
2.	Παρθένο ελαιόλαδο	≤ 2,0	≤ 20	≤ 250	≤ 1,5	≤ 0,2	≤ 2,60	≤ 0,25	Md ≤ 2,5	Mf > 0
3.	Ελαιόλαδο λαμπάντε	> 2,0	-	≤ 300 ⁽²⁾	≤ 1,5	≤ 0,3	-	-	Md > 2,5 ⁽¹⁾	-
4.	Εξευγενισμένο ελαιόλαδο	≤ 0,3	≤ 5	≤ 350	≤ 1,8	≤ 0,3	-	≤ 1,10	-	-
5.	Σύνθετο ελαιόλαδο	≤ 1,0	≤ 15	≤ 350	≤ 1,8	≤ 0,3	-	≤ 0,90	-	-
6.	Ακατέργαστο πυρηνέλαιο	-	-	> 350 ⁽³⁾	≤ 2,2	≤ 0,6	-	-	-	-
7.	Εξευγενισμένο πυρηνέλαιο	≤ 0,3	≤ 5	> 350	≤ 2,2	≤ 0,5	-	≤ 2,00	-	-
8.	Πυρηνέλαιο	≤ 1,0	≤ 15	> 350	≤ 2,2	≤ 0,5	-	≤ 1,70	-	-

⁽¹⁾ Ή εάν η διάμεση τιμή του ελαττώματος είναι κατώτερη από ή ίση του 2,5 και η διάμεση τιμή του φρουτώδους ισούται με 0.

⁽²⁾ Τα έλαια με περιεκτικότητα σε κηρούς που περιλαμβάνεται μεταξύ 300 και 350mg/kg θεωρούνται ελαιόλαδα λαμπάντε αν οι ολικές αλειφατικές αλκοόλες είναι κατώτερες από ή ίσες με 350 mg/kg ή αν το ποσοστό σε ερυθροδιόλη και ουβαόλη είναι κατώτερο από ή ίσο του 3,5.

⁽³⁾ Τα έλαια με περιεκτικότητα σε κηρούς που περιλαμβάνεται μεταξύ 300 και 350 mg/kg θεωρούνται ακατέργαστα πυρηνέλαια αν οι ολικές αλειφατικές αλκοόλες είναι ανώτερες από 350 mg/kg και αν το ποσοστό σε ερυθροδιόλη και ουβαόλη είναι ανώτερο του 3,5.

2.7. Οι κανονισμοί εμπορίας του ελαιολάδου από το 2000 ως σήμερα

Το ελαιόλαδο έχει κυρίως οργανοληπτικές και θρεπτικές ιδιότητες οι οποίες, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος παραγωγής του που είναι υψηλό, έχει ως αποτέλεσμα να διατίθεται στη αγορά σε σχετικά υψηλές τιμές σε σχέση με τις περισσότερες άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες. Έχοντας υπόψη αυτή την κατάσταση της αγοράς, προβλέπονται για το ελαιόλαδο κανόνες εμπορίας οι οποίοι περιλαμβάνουν κυρίως ειδικούς κανόνες σήμανσεως. Από το 2000 με την οδηγία 2000/13/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20^{ης} Μαρτίου 2000 μέχρι σήμερα, έχουν θεσπιστεί μια σειρά κανονισμών που ρυθμίζουν τη διασφάλιση της ποιότητας και της διάθεσης του ελαιολάδου.

Οι κανονισμοί που αφορούν στο ελαιόλαδο εφαρμόζονται από το 2000 ως σήμερα. Η πρώτη εφαρμογή πραγματοποιήθηκε με την οδηγία 2000/13/EK, την οποία διαδέχθηκε ο Κανονισμός 1019/2002. Τα κυριότερα σημεία του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1019/ 2002 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 13^{ης} Ιουνίου 2002 είναι (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2002):

- 1) Για να διασφαλιστεί η αυθεντικότητα των πωλουμένων ελαιολάδων, προβλέπονται για το λιανικό εμπόριο συσκευασίες μικρού μεγέθους που διαθέτουν το κατάλληλο σύστημα κλεισίματος. Έτσι, παρουσιάζονται στον τελικό καταναλωτή προσυσκευασμένα σε συσκευασίες μέγιστης χωρητικότητας πέντε λίτρων. Οι συσκευασίες αυτές είναι εφοδιασμένες με σύστημα ανοίγματος που καταστρέφονται μετά την πρώτη χρήση του.
- 2) Στη σήμανση των ελαίων πρέπει να περιλαμβάνεται με τρόπο ευκρινή και ανεξίτηλο, εκτός από την ονομασία πώλησεως η πληροφορία για την κατηγορία του ελαιολάδου.
- 3) Ο προσδιορισμός της καταγωγής στη σήμανση είναι δυνατόν να αναγράφεται μόνο για το εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο και το παρθένο ελαιόλαδο.
- 4) Οι ενδείξεις των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών αναγράφονται μόνον αν βασίζονται στα αποτελέσματα αναλυτικής μεθόδου.
- 5) Στην ετικέτα δεν επιτρέπεται να αναφέρονται ιδιότητες που δεν έχουν αποδοθεί στα χαρακτηριστικά του ελαιολάδου.
- 6) Απαγορεύεται τρόφιμα που περιέχουν ελαιόλαδο να εκμεταλλεύονται τον καταναλωτή προβάλλοντας τη φήμη του ελαιολάδου, χωρίς να παρουσιάζουν την πραγματική σύνθεση του προϊόντος.

- 7) Οι άλλες ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα πρέπει να στηρίζονται σε αντικειμενικά στοιχεία, για να αποφεύγονται κίνδυνοι καταχρήσεων εις βάρος του καταναλωτή και εκτροπών του ανταγωνισμού στην αγορά των σχετικών ελαίων.
- 8) Το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται η διεύθυνση του παρασκευαστή, συσκευαστή ή πωλητή που αναγράφεται στη σήμανση προβαίνει σε δειγματοληψίες και εξακριβώνει την ακρίβεια των ενδείξεων της σήμανσης.
- 9) Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα στα οποία περιλαμβάνεται ένα σύστημα κυρώσεων για να διασφαλιστεί η τήρηση του παρόντος κανονισμού.

Η ποιότητα είναι βασικός παράγοντας για την αύξηση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών και της κατανάλωσης τόσο στην Ε.Ε. όσο και στις τρίτες χώρες. Το ελαιόλαδο είναι γνωστό ως προϊόν υψηλής ποιότητας και η δημιουργία μιας στρατηγικής για την ποιότητα είναι μια από τις πιο σημαντικές πτυχές των πρωτοβουλιών της Ε.Ε.

Εντούτοις, η ποιότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την κοινοτική νομοθεσία. Απαιτεί τη συμμετοχή όλων αυτών που ασχολούνται με την παραγωγή και την εμπορία: των παραγωγών, των ελαιοτριβείων, των μεταποιητών και αυτών που το εμπορεύονται. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στη προσπάθειά της να προστατέψει τους καταναλωτές και τους στόχους της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για το κλάδο του ελαιολάδου εξέδωσε τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 865/2004 στις 29 Απριλίου του 2004, στον οποίο ένα μέρος του αναφερόταν στο σύστημα εισαγωγών ελαιολάδου της Ε.Ε. από τις τρίτες χώρες. Ειδικότερα (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2004):

- 1) Για κάθε εισαγόμενη ποσότητα ελαιολάδου στην Κοινότητα απαιτείται η προσκόμιση άδειας εισαγωγής.
- 2) Οι άδειες εισαγωγής ισχύουν σε ολόκληρη την Κοινότητα.
- 3) Εάν, λόγω των εισαγωγών ή των εξαγωγών, η κοινοτική αγορά του ελαιολάδου υφίσταται ή απειλείται να υποστεί σοβαρές διαταραχές που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τους στόχους της νέας Κ.Α.Π., είναι δυνατόν να εφαρμόζονται κατά τις συναλλαγές με τις χώρες που δεν είναι μέλη του Π.Ο.Ε. (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου), ενδεικνυόμενα μέτρα, μέχρι να εκλείψει η εν λόγω διαταραχή ή απειλή διαταραχής.

Στη συνέχεια, εκδόθηκαν μια σειρά διορθωτικών Κανονισμών από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα πάντοτε με σκοπό την προστασία του ελαιολάδου και τη διασφάλιση της ποιότητας. Άξιος αναφοράς είναι ο Κανονισμός(ΕΚ) αριθ. 632/2008 της 2^{ης} Ιουλίου

2008 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1019/2002 για τις προδιαγραφές εμπορίας του ελαιολάδου. Με το συγκεκριμένο Κανονισμό ρυθμίστηκε καθεστώς προσδιορισμού ορισμένων προαιρετικών ενδείξεων για τα ελαιόλαδα. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού, οι ενδείξεις των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών των παρθένων ελαιολάδων μπορούν να αναγράφονται στις ετικέτες μόνον εάν βασίζονται στα αποτελέσματα αναλυτικής μεθόδου (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2008).

Ο Κανονισμός 1183/2008 της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008 που ακολούθησε τροποποίησε στο άρθρο 12 παράγραφος 2 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1019/2002, το τρίτο εδάφιο θέτοντας ως ημερομηνία εφαρμογής των ενδείξεων των οργανοληπτικών την 1^η Ιουλίου 2009. Το συγκεκριμένο στοιχείο αποτέλεσε ουσιαστικά και το μοναδικό σημείο διαφοροποίησης από τον υπάρχοντα Κανονισμό (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2008).

Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 182/2009 της Επιτροπής της 6^{ης} Μαρτίου 2009 επέφερε ουσιαστικά αρκετές μεταβολές στους κανόνες εμπορίας και διάθεσης του ελαιολάδου. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο κανονισμό προβλέπονταν τα ακόλουθα (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2009). Ο συγκεκριμένος κανονισμός καθορίζει τις προδιαγραφές εμπορίας σε επίπεδο λιανικού εμπορίου, ειδικά για τα ελαιόλαδα και τα πυρηνέλαια με την επιφύλαξη των διατάξεων της οδηγίας 2000/13/ΕΚ.

- 1) Ως ονομασία, σύμφωνα με το άρθρο 118 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1234/2007, νοείται το όνομα με το οποίο πωλείται το προϊόν.
- 2) Η σήμανση των ελαίων πρέπει να περιλαμβάνει, με τρόπο ευκρινή και ανεξίτηλο, εκτός από την ονομασία και την κατηγορία του ελαίου.
- 3) Οι ενδείξεις των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών που αναφέρονται στη γεύση ή στην οσμή αναγράφονται μόνο για το εξαιρετικό παρθένο και παρθένο ελαιόλαδο.
- 4) Τα κράτη μέλη δύνανται να απαγορεύσουν την παραγωγή, στην επικράτειά τους, μειγμάτων ελαιολάδου και άλλων φυτικών ελαίων. Εντούτοις, δεν δύνανται να απαγορεύουν, στην επικράτειά τους, την εμπορία μειγμάτων τα οποία προέρχονται από άλλες χώρες ούτε την παραγωγή αυτών στην επικράτειά τους, με σκοπό την εμπορία σε άλλο κράτος μέλος ή την εκμετάλλευσή.

2.8. Οι σχετικές τροποποιήσεις και μεταβολές των κανονισμών

Το ελαιόλαδο, όπως έγινε αντιληπτό από τις λεπτομέρειες των άρθρων των κανονισμών που το διέπουν, αποτελεί προϊόν εξέχουσας σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η θέσπιση κανόνων προστασίας της προέλευσης και της παραγωγής του αποσκοπούν στη συνεχή του βελτίωση και στην προστασία του καταναλωτή. Από τους Κανονισμούς εμπορίας του ελαιολάδου που παρουσιάστηκαν παραπάνω και όπως αυτοί μεταβάλλονταν την τελευταία δεκαετία παρουσιάστηκαν αξιόλογες μεταβολές και τροποποιήσεις. Ο πρώτος Κανονισμός που τροποποιούσε σε αρκετά σημεία τους προηγούμενους καταρτίστηκε το 2002. Ο συγκεκριμένος κανονισμός καθόρισε όλες τις προδιαγραφές εμπορίας σε επίπεδο λιανικού εμπορίου, την προστασία του ονόματος προέλευσης του ελαιολάδου, καθόρισε την αναγραφή της ονομασίας και της χώρας προέλευσης και απαγόρευσε στα κράτη – μέλη την παραγωγή μειγμάτων ελαιολάδου.

Ο Κανονισμός 1019/2002 περιλάμβανε αφενός ειδικούς κανόνες επισήμανσης που συμπλήρωναν τους κανόνες που προβλέπονταν στην οδηγία 2000/13/EK και καθόριζε ειδικούς κανόνες εμπορίας για τα ελαιόλαδα και τα πυρηνέλαια για την πώληση τους στον τελικό καταναλωτή.

Στην τροποποίηση του Κανονισμού η Ε.Ε. το 2008, έλαβε υπόψη της ότι πολλά κράτη μέλη διατήρησαν σε ισχύ την εθνική τους νομοθεσία βάσει της οποίας απαγορευόταν η παραγωγή μειγμάτων ελαιολάδου με άλλα σπορέλαια για σκοπούς εσωτερικής κατανάλωσης, ώστε να προστατευθεί το παραδοσιακό προϊόν τους και να διατηρηθεί ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας. Εντούτοις δεν απαγόρευσαν στην επικράτειά τους την εμπορία μειγμάτων τα οποία προέρχονται από άλλες χώρες καθώς και την παραγωγή στην επικράτειά τους με σκοπό την εμπορία σε άλλο κράτος μέλος.

Όσον αφορά την ανοχή σε αυτά τα οποία αναγράφονταν στη σήμανση των ελαιολάδων, ότι πρέπει να ισχύουν μέχρι και τη λήξη του προϊόντος δεν υπήρξε κάποια αλλαγή με την τροποποίηση του κανονισμού, όπως και δεν υπήρξε κάποια αλλαγή στη δυνατότητα συνεργασίας που έδινε ο κανονισμός μεταξύ της χώρας εμπορίας του ελαιολάδου και της χώρας που βρίσκεται η διεύθυνση του παρασκευαστή, συσκευαστή ή πωλητού που αναφέρεται στην ετικέτα.

Ουσιαστικές αλλαγές επέφερε η τροποποίηση του Κανονισμού εμπορίας ελαιολάδου το 2009. Ο συγκεκριμένος κανονισμός εμπλούτισε ακόμα περισσότερο

την προστασία της εμπορίας και διάθεσης του ελαιολάδου. Ειδικότερα, ο συγκεκριμένος κανονισμός καθόρισε τις προδιαγραφές εμπορίας σε επίπεδο λιανικού εμπορίου, ειδικά για τα ελαιόλαδα και τα πυρηνέλαια, επέβαλλε η σήμανση των ελαίων να περιλαμβάνει, με τρόπο ευκρινή και ανεξίτηλο, εκτός από την ονομασία και την κατηγορία του ελαίου και ενώ απαγόρευσε τη μίξη ελαιολάδων εντός της επικράτειας της κάθε χώρας μέλους.

Από τη σύγκριση των μεταβολών που επήλθαν στους Κανονισμούς εμπορίας ελαιολάδου την τελευταία δεκαετία, συμπεραίνει κανείς πως ο τομέας του ελαιολάδου παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζοντας κανονισμούς προσπαθεί να προστατεύσει το ελαιόλαδο. Οι αρχικοί κανονισμοί παρουσίαζαν κάποια κενά και ασάφειες τις οποίες προσπάθησε να διορθώσει η Επιτροπή με τροποποιητικούς κανονισμούς με την πάροδο των ετών. Ο παραπάνω στόχος καλύφθηκε από τον τελευταίο Κανονισμό που περιλαμβάνει πληθώρα προστατευτικών μέτρων τόσο για την παραγωγή όσο και τη διάθεση του ελαιολάδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ελαιόλαδο είναι ένα προϊόν που καταναλώνεται ευρέως στις χώρες της Μεσογείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ελαιόλαδο είναι και το μοναδικό edωδιμο έλαιο που παράγεται με φυσικό τρόπο (έκθλιψη) είναι δηλαδή ένας φυσικός οπός που συντηρείται με φυσικούς τρόπους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Παρά τα πλεονεκτήματα του, ως ένα φυσικό προϊόν και κατά συνέπεια υγιεινό και ασφαλές τρόφιμο αντιμετωπίζει μεγάλα και δύσκολα προβλήματα ως προς την διακίνηση του και ιδιαίτερα ως προς τις τιμές διάθεσης του.

Η κύρια πηγή των προβλημάτων προέρχεται από τον ισχυρό ανταγωνισμό που υφίσταται από τα άλλα βρώσιμα έλαια (σογιέλαιο, ηλιέλαιο, αραβοσιτέλαιο κ.α.) που, δεν διαθέτουν τις ευεργετικές ιδιότητες του ελαιόλαδου αφού η επεξεργασία τους πραγματοποιείται με χημικό τρόπο, έχουν όμως χαμηλό κόστος παραγωγής και επομένως χαμηλή τιμή διάθεσης. Το χαμηλό κόστος παραγωγής είναι αποτέλεσμα της χαμηλής τιμής της πρώτης ύλης, (σόγια, ηλιόσπορος, αραβόσιτος κ.α). αφού η καλλιέργεια αυτών είναι πλήρως εκμηχανισμένη. Για το λόγο αυτό η διάθεση του ελαιόλαδου αντιμετωπίζει ισχυρό ανταγωνισμό από τις διάφορες χώρες που παράγουν τα χαμηλού κόστους σπορέλαια.

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των μεταβολών του ελαιοκομικού τομέα στη χώρα μας από την μεταρρύθμιση της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς Ελαιόλαδου στην Ε.Ε. Αντικείμενο της έρευνας είναι:

- 1) Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγοράς του ελαιοκομικού τομέα στην Ε.Ε.
- 2) Η εξέλιξη και ανάπτυξη του ελαιοκομικού τομέα στην Ελλάδα.
- 3) Η παρουσίαση των μεταβολών του ελαιοκομικού τομέα.
- 4) Η πρόταση μέτρων πολιτικής για την ανάπτυξη και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ελαιοκομικού τομέα παραγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (Κ.Α.Π.)

4.1. Γενικά

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) αποτελεί την ενοποιημένη αγροτική πολιτική των κρατών - μελών της Ε.Ε. Περιγράφει ένα σύνολο νόμων και κανονισμών σχετικών με την γεωργία, την κτηνοτροφία και την διακίνηση αγροτικών προϊόντων και όλες τις εκβάσεις που προκύπτουν, όπως η σταθερότητα των τιμών, η ποιότητα των προϊόντων, η επιλογή προϊόντων, η χρήση του εδάφους και η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο.

Τα παραπάνω πραγματοποιούνται μέσω μιας περίπλοκης συλλογής οργάνων και κανονισμών που συνεπάγεται μεγάλη γραφειοκρατία, κυρίως σε εθνικό επίπεδο, και καθιστά σε μεγάλο βαθμό της λειτουργία της Κ.Α.Π. προβληματική.

Η κατανόηση της Κ.Α.Π. αποτελεί σημαντικό κομμάτι της μελέτης της Ε.Ε. μια και αποτελεί μια από τις κυριότερες πολιτικές που ακολουθεί η Ε.Ε. καλύπτοντας σήμερα περίπου το 50% του προϋπολογισμού της Ε.Ε και έχει σημαντικές επιδράσεις στη ζωή όλων των πολιτών της Ε.Ε.

Λόγω ακριβώς της μεγάλης σημασίας της, η Κ.Α.Π. αποτέλεσε κατά καιρούς αντικείμενο μεγάλης διαμάχης και δέχθηκε πιέσεις από διάφορες πηγές οι οποίες οδήγησαν σε σημαντικές αλλαγές - μεταρρυθμίσεις της κατά τη διάρκεια του χρόνου.

Στα πλαίσια αυτής της ενότητας θα αναλυθούν τα κυριότερα στοιχεία της Κ.Α.Π. δίνοντας μεγαλύτερη εμφάνιση στους στόχους, τις επιδράσεις και τους παράγοντες που την επηρεάζουν.

4.2. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)

4.2.1. Οι αρχές της Κ.Α.Π.

Στη διάσκεψη της Στρέζα της Ιταλίας (1958) μεταξύ των εκπροσώπων των ιδρυτικών μελών και των εκπροσώπων των παραγωγικών τάξεων, καθορίστηκαν οι

κατευθυντήριες γραμμές που θ' ακολουθούσε η Κ.Α.Π. για να πετύχει τους στόχους που είχαν τεθεί από τη συνθήκη. Διαπιστώθηκε η ανάγκη βελτίωσης της διάρθρωσης των γεωργικών τομέων των χωρών - μελών για επίτευξη αυξημένης παραγωγικότητας, σταδιακής προσέγγισης των τιμών μεταξύ των χωρών σε επίπεδο τέτοιο που να διασφάλιζε δίκαιο εισόδημα στους παραγωγούς και διασφάλισης των προϊόντων της Κοινότητας έναντι υπερβολικά χαμηλών τιμών στη διεθνή αγορά. Οι κατευθύνσεις αυτές, από το 1960, αποτέλεσαν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές της Κ.Α.Π. στα πλαίσια των στόχων του άρθρου 39 (του σημερινού άρθρου 33). Οι κατευθυντήριες γραμμές της Κ.Α.Π. αποτελούνταν από τρία κύρια σημεία (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Τη δημιουργία ενιαίας αγοράς στην Ε.Ο.Κ. με τη θέσπιση κοινών τιμών και κανόνων ανταγωνισμού και την παράλληλη κατάργηση όλων των εμποδίων διακίνησης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της κοινοτικής αγοράς. Η ενιαία αγορά προϋπόθετε κοινή διαχείριση της αγοράς και ενιαία προστασία στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας.
- 2) Την κοινοτική προτίμηση δηλαδή τη δημιουργία καθεστώτος που να εξασφάλιζε το προβάδισμα των κοινοτικών προϊόντων στην κοινοτική αγορά έναντι των προϊόντων των τρίτων χωρών, όταν τα τελευταία προσφέρονταν σε πολύ χαμηλές τιμές στη διεθνή αγορά. Η κοινοτική προτίμηση δεν σήμαινε απαγόρευση εισαγωγών αλλά διαμόρφωση πλεονεκτικής θέσης στα κοινοτικά προϊόντα. Η δημιουργία ανασχετικών μηχανισμών για τη διασφάλιση της κοινοτικής προτίμησης συνδυάζεται με την εξασφάλιση σταθερότητας στο εισοδημάτων παραγωγών και ομαλότητας στον εφοδιασμό της αγοράς.
- 3) Τη χρηματοδοτική αλληλεγγύη δηλαδή την κοινή οικονομική διαχείριση των δαπανών που συνεπάγεται η εφαρμογή μιας κοινής αγροτικής πολιτικής με βάση τους κοινούς πόρους της Κοινότητας.

Οι δαπάνες που συνεπάγεται η εφαρμογή της Κ.Α.Π. σε κάθε χώρα δεν θα καλύπτονται από πόρους της ίδιας της χώρας αλλά από το κοινό ταμείο που συνιστάται για τον σκοπό αυτόν. Η χρηματοδοτική αλληλεγγύη εκφράζεται με την προβλεπόμενη από το άρθρο 34 της Συνθήκης ίδρυση του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.), που είναι γνωστό με τα γαλλικά αρχικά ως F.E.O.G.A. (Fonds Europeen d' Orientation et de Garantie Agricole) (European Guidance and Guarantee Fund).

4.2.2. Οι στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.)

Η Συνθήκη της Ρώμης περιλάμβανε ειδικό τμήμα για τη γεωργία. Τα άρθρα 39 - 47 αναφέρονταν στο γεωργικό τομέα και στους στόχους και στα μέτρα μιας κοινής γεωργικής πολιτικής. Με την ενιαία απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, υστέρα από τις μεταβολές που προκλήθηκαν από τις πρόσθετες Συνθήκες, τα σχετικά άρθρα είναι τα 32 - 46. Τα κύρια σημεία των άρθρων αυτών περιγράφονται παρακάτω.

Σύμφωνα με το άρθρο 33 (πρώην άρθρο 39), οι στόχοι της κοινής γεωργικής πολιτικής είναι (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής ανάπτυξης της γεωργικής παραγωγής, καθώς και της άριστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού.
- 2) Να εξασφαλίζει κατ' αυτόν τον τρόπο ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία,.
- 3) Να σταθεροποιεί τις αγορές,.
- 4) Να εξασφαλίζει τον εφοδιασμό.
- 5) Να διασφαλίζει λογικές τιμές κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι που προβλέπονται στο άρθρο 33 δημιουργείται κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών. Ανάλογα με τα προϊόντα, η οργάνωση αυτή λαμβάνει μια από τις ακόλουθες μορφές (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Κοινών κανόνων ανταγωνισμού.
- 2) Υποχρεωτικού συντονισμού των διαφόρων εθνικών οργανώσεων .
- 3) Ευρωπαϊκής οργάνωσης αγοράς.

4.2.3. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α)

Το Άρθρο 34 της Συνθήκης της Ρώμης, προβλέπει τη δημιουργία Κοινών Οργανώσεων Αγοράς (Κ.Ο.Α.), οι οποίοι είναι σειρές κανονισμών που καλύπτουν ξεχωριστά γεωργικά προϊόντα και οι οποίες ισχύουν για όλα τα κράτη - μέλη. Οι

Κοινές Οργανώσεις Αγοράς αντικατέστησαν τις εθνικές οργανώσεις αγοράς, οι οποίες υπήρχαν όταν δημιουργήθηκε η Ε.Ε. ή όταν νέα κράτη εντάχθηκαν στην Ένωση. Ο στόχος των οργανώσεων αγοράς είναι η δημιουργία ενός μηχανισμού για την επίτευξη των στόχων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής όπως η σταθεροποίηση των αγορών, η παροχή βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες, και η αύξηση της αγροτικής παραγωγικότητας (Βλαβιανού, 2008).

Οι Κοινές Οργανώσεις της Αγοράς έχουν ιδρυθεί στο ψηλότερο επίπεδο της Ε.Ε. Προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εγκρίνονται από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όταν εγκριθεί μια Κοινή Οργάνωση Αγοράς, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δημιουργεί τους μηχανισμούς εφαρμογής, υποβοηθούμενη από μια επιτροπή (Βλαβιανού, 2008).

Οι Κοινές Οργανώσεις της Αγοράς ρυθμίζουν την παραγωγή και τη διάθεση στην αγορά γύρω στο 90% όλων των γεωργικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα περιλαμβανομένων και των δημητριακών, του χοιρινού κρέατος, των αβγών, του κρέατος πουλερικών, των φρούτων και των λαχανικών, των μπανανών, του κρασιού, των προϊόντων γάλακτος, του βοδινού και του μοσχαρίσιου κρέατος, του ρυζιού, των ελαίων και των λιπών (περιλαμβανομένου και του ελαιολάδου και των ελαιοφύτων), της ζάχαρης, των ανθέων, των ξηρών ζωοτροφών, των ειδικά επεξεργασμένων φρούτων και λαχανικών, του καπνού, του λιναριού και του κανναβουριού, του λυκίσκου, των σπόρων, του αρνίσιου κρέατος, του κατσικίσιου κρέατος και άλλων προϊόντων (Βλαβιανού, 2008).

Αναλόγως του προϊόντος, η Κοινή Οργάνωση Αγοράς μπορεί να συνίσταται σε κοινούς κανονισμούς για τον ανταγωνισμό, τον αναγκαστικό συντονισμό των ποικίλων εθνικών οργανισμών αγοράς, και ή έναν ευρωπαϊκό οργανισμό αγοράς. Διατυπώνουν την κοινωνικοδομική πολιτική που συντονίζει τη διαδικασία της προσαρμογής των αγροτικών δομών. Μπορούν να καλύπτουν τις τεχνικές παραγωγής, τα μεγέθη αγροκτημάτων, την εκπαίδευση των αγροτών και άλλα ζητήματα. Οι Κοινές Οργανώσεις Αγοράς ιδρύονται για κάθε προϊόν και λειτουργούν για κάθε έτος αγοράς (Βλαβιανού, 2008).

4.2.4. Η πολιτική εγγυήσεων και τα αποτελέσματα της Κ.Α.Π.

Αφού καθορίστηκαν οι στόχοι και το πλαίσιο εντός του οποίου θα κινούνταν η Κοινή Αγροτική Πολιτική, καθορίστηκαν στη συνέχεια τα προϊόντα στα οποία θα εφαρμόζονταν καθώς και τα μέτρα με τα οποία θα μπορούσαν να επιτευχθούν οι στόχοι που είχαν τεθεί. Ως γεωργικά προϊόντα ορίστηκαν στο Παράρτημα II της Συνθήκης της Ρώμης όλα τα πρωτογενή προϊόντα καθώς και τα προϊόντα πρώτης επεξεργασίας, όπως άλευρα, προϊόντα γάλακτος, μεταποιημένα οπωροκηπευτικά, ζάχαρη και άλλα, αλλά όχι τα προϊόντα περαιτέρω επεξεργασίας, μολονότι προϊόντα, που δεν υπάγονται στο Παράρτημα αλλά ενσωματώνουν υπαγόμενα στο παράρτημα αυτό προϊόντα, υπάγονταν σε κανόνες της Κ.Α.Π. ως προς το εμπόριο με τρίτες χώρες (Μπουρδάρας, 2006) .

Εντατικές διαπραγματεύσεις χρειάστηκαν για να καθορισθεί ο τρόπος στήριξης των γεωργικών προϊόντων, ώστε να τηρούνται οι κατευθυντήριες γραμμές και οι λοιποί κανόνες της Συνθήκης και να προσεγγίζονται οι στόχοι. Τα δημητριακά αποτέλεσαν το πρότυπο για το οποίο αποφασίστηκε αρχικά, το 1962, η Κοινή Οργάνωση Αγοράς.

Ο τρόπος στήριξης της αγοράς περιλαμβάνει τρεις θεσμικές τιμές. Κατ' αρχήν υπάρχει μια επιθυμητή ενδεικτική τιμή, ικανοποιητική για τους παραγωγούς και λογική για τους καταναλωτές και μια κατώτατη τιμή, η τιμή παρέμβασης, ανεκτή για τους παραγωγούς. Στην τιμή παρέμβασης θα μπορούσαν να παραδώσουν οι παραγωγοί το προϊόν τους σε ένα κοινοτικό φορέα παρέμβασης, αν οι επικρατούσες συνθήκες δε διαμόρφωναν καλύτερες τιμές για τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά. Με τις δύο αυτές τιμές μπορούσε να αναμένεται ότι οι τιμές του κοινοτικού προϊόντος στην αγορά θα κυμαίνονταν μεταξύ των καθοριζομένων ορίων (Μπουρδάρας, 2006).

Όμως, το θέμα των τιμών των εισαγομένων ομοειδών προϊόντων έπρεπε επίσης να ρυθμιστεί, ώστε να μην διαταράσσουν την ανωτέρω ρύθμιση του επιπέδου των τιμών. Για τα εισαγόμενα προϊόντα αποφασίστηκε η καθιέρωση μιας τρίτης τιμής, της τιμής κατωφλίου, σε επίπεδο τέτοιο ώστε υπό ομαλές συνθήκες αγοράς, να μην ανταγωνίζονται τα ομοειδή κοινοτικά προϊόντα, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η κοινοτική προτίμηση, σε περίπτωση ανεπάρκειας της προσφοράς κοινοτικών προϊόντων και τάσης υπερακοντισμού της επιθυμητής τιμής, να καλύπτονται οι ανάγκες με εισαγωγές σε τιμές πλησίον μιας λογικής τιμής, της ενδεικτικής τιμής, για τον καταναλωτή και να μη συμφέρει η παράδοση εισαγομένων προϊόντων σε κοινοτικό φορέα παρέμβασης. Η τρίτη αυτή τιμή, δεδομένων των συνήθως πολύ

χαμηλότερων τιμών στη διεθνή αγορά, διαμορφώνεται τεχνητά, με επιβάρυνση των προϊόντων τρίτων χωρών κατά την εισαγωγή (Μπουρδάρας, 2006, σελ. 89).

Με βάση το πρότυπο αυτό, η ενδεικτική τιμή αποτελεί διασφάλιση για τον καταναλωτή. Σε περίπτωση που η κοινοτική παραγωγή είναι περιορισμένη και υπάρχει τάση να αυξηθούν οι τιμές, η αύξηση τους δεν μπορεί να ξεπεράσει την ενδεικτική τιμή διότι τα εισαγόμενα προϊόντα καλύπτουν το κενό και μπορούν να πωλούνται σε τιμή κοντά στην ενδεικτική. Αντίστοιχα η τιμή παρέμβασης αποτελεί διασφάλιση για τον παραγωγό, αφού ο παραγωγός μπορεί να διαθέσει στην τιμή αυτή τα προϊόντα για τα οποία δεν μπορεί να επιτύχει καλύτερη τιμή στην αγορά (Μπουρδάρας, 2006).

Οι εισαγωγές δεν απαγορεύονται με το σύστημα αυτό. Με δεδομένη όμως την τιμή κατωφλίου και τη χαμηλή διεθνή τιμή, το εισαγόμενο προϊόν επιβαρύνεται, πλέον του δασμού και με εισφορά εισαγωγής, την οποία καταβάλλει ο εισαγωγέας, ώστε το προϊόν να στοιχίσει στον εισαγωγέα όσο η τιμή κατωφλίου και να μπορεί να πωληθεί στην κοινοτική αγορά σε τιμή κοντά στην ενδεικτική. Το άθροισμα της διεθνούς τιμής, του δασμού, και της εισφοράς εισαγωγής ισούται με την τιμή κατωφλίου (Μπουρδάρας, 2006).

Το επόμενο θέμα που έπρεπε να ρυθμιστεί ήταν το επίπεδο στο οποίο θα καθορίζονταν οι προαναφερόμενες τιμές, ώστε να ανταποκρίνονται προς τους στόχους του ικανοποιητικού εισοδήματος για τους παραγωγούς και των λογικών τιμών για τον καταναλωτή, του άρθρου 33 της Συνθήκης της Ρώμης, αφού η σταθερότητα στις αγορές και ο ομαλός εφοδιασμός μπορούσαν να θεωρηθούν εφικτοί στόχοι με το προαναφερόμενο πρότυπο των Κοινών Οργανώσεων των Αγορών (Κ.Ο.Α.). Ο μέσος όρος των τιμών στα έξι ιδρυτικά κράτη δεν ικανοποιούσε εκείνους τους παραγωγούς των χωρών που ήδη τότε απολάμβαναν τιμές ανώτερες του μέσου όρου. Οι τιμές που αποφασίστηκαν ήταν σε επίπεδο ελαφρώς ανώτερο του μέσου όρου και αρκετά υψηλότερο από τις διεθνείς τιμές. Ειδικές αποζημιώσεις αποφασίστηκαν για τους παραγωγούς των χωρών οι οποίοι προηγουμένως απολάμβαναν υψηλότερες τιμές, αφού το νέο καθεστώς όφειλε κατ' ελάχιστον να διασφαλίζει τις προηγουμένως επικρατούσες συνθήκες (Μπουρδάρας, 2006).

Το σύστημα μεταβλητών εισαγωγικών δασμών αποτέλεσε το κυρίαρχο στοιχείο της Κ.Α.Π. έως το έτος 1995. Αποτελεί, έως και σήμερα, βασικό μέτρο της κοινής πολιτικής έχει όμως, μετά τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις στα πλαίσια της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) και την Συμφωνία του Γύρου της

Ουρουγουάης, μετεξελιχθεί σε ένα σύστημα σταθερών αλλά υψηλών δασμών. Το σύστημα των εισαγωγικών δασμών στην Κ.Α.Π. εμφανίζεται με δύο μορφές. Η μια μορφή συμπεριλαμβάνει και μέτρα εσωτερικής στήριξης των τιμών και των εισοδημάτων (δημητριακά, βόειο και χοιρινό κρέας, γάλα, ζάχαρη κ.λπ.) ενώ η άλλη περιορίζεται μόνο στην εξωτερική προστασία (ορισμένα φρούτα και λαχανικά, ρύζι, αυγά, κρέας πουλερικών, κρασί υψηλής ποιότητας). Το σύστημα των σταθερών πλέον εισαγωγικών δασμών αφορά συνολικά το 90% με 95% της συνολικής αξίας αγροτικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μπουρδάρας, 2006).

Η εμπορική πολιτική αξιοποιείται από την Κ.Α.Π. για την προστασία των τιμών των αγροτικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η διαμόρφωση αγροτικών εισοδημάτων σε επιθυμητά επίπεδα. Σε περιόδους υψηλών αποδόσεων και μεγάλης προσφοράς παρατηρείται πτώση των διεθνών τιμών, όμως οι ξένοι προμηθευτές αγροτικών προϊόντων δεν ανταγωνίζονται τα κοινοτικά προϊόντα στην εσωτερική ενιαία αγορά. Το σύστημα σταθερών εισαγωγικών δασμών θωρακίζει την κοινοτική αγορά από προϊόντα προέλευσης τρίτων χωρών που διαφορετικά θα μπορούσαν να προσφέρονται στις χαμηλές παγκόσμιες τιμές. Μακροπρόθεσμα, αυτή η απόκλιση του επιπέδου των κοινοτικών τιμών από τις διεθνείς τιμές λειτουργεί ως μηχανισμός εισοδηματικής πολιτικής. Πρόκειται για μία αυστηρά προστατευτική πολιτική που καθιστά τα αγροτικά προϊόντα ακριβά για τον Ευρωπαίο καταναλωτή που επιβαρύνεται με τη δαπάνη (Μπουρδάρας, 2006).

Στην περίπτωση πλεονάζουσας εσωτερικής προσφοράς η Κ.Α.Π. προβλέπει την καταβολή εξαγωγικών επιδοτήσεων έτσι ώστε να καθιστά ικανούς τους παραγωγούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης να βρίσκουν διεξόδους για τα προϊόντα τους στην παγκόσμια αγορά καθιστώντας τα φθηνότερα κατά το ύψος της επιδότησης ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος. Η σχετική δαπάνη καλύπτεται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.). Η δαπάνη αυτή που επιβαρύνει τον Ευρωπαίο φορολογούμενο είναι ιδιαίτερα υψηλή δεδομένου ότι η υψηλή στήριξη δημιουργεί πρόσθετα πλεονάσματα που αναζητούν διεξόδους στην παγκόσμια αγορά με την μέθοδο της εξαγωγικής επιδότησης (Μπουρδάρας, 2006).

Για να έχει η πολιτική αυτή ένα θετικό αποτέλεσμα για τους παράγωγους μικρών ποσοτήτων, του οριακούς παραγωγούς και γενικά τους πολλούς παραγωγούς υψηλού κόστους παραγωγής, οι τιμές πρέπει να διαμορφώνονται σε επίπεδα πολύ υψηλότερα του κόστους των μεγάλων και αποτελεσματικών παραγωγών. Όταν γίνεται αυτό, οι μεγάλοι παραγωγοί καρπώνονται δυσανάλογα υψηλά οφέλη από την Κ.Α.Π.

μολονότι ο στόχος του δίκαιου βιοτικού επιπέδου αφορά κυρίως τους οριακούς παραγωγούς (Μπουρδάρας, 2006).

Οι ελλειμματικές πληρωμές βασίζονται σε προαποφασισμένες εγγυημένες τιμές για τους παραγωγούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για συγκεκριμένα αγροτικά προϊόντα. Οι πληρωμές αυτές καλύπτουν το «έλλειμμα» μεταξύ της τιμής αγοράς, όπως αυτό διαμορφώνεται από την παγκόσμια τιμή και την ελεύθερη εισαγωγή στην εσωτερική αγορά και της εγγυημένης τιμής στον παραγωγό. Η ελλειμματική πληρωμή αντιστοιχεί στην επιδότηση που καταβάλλεται για κάθε μονάδα παραγόμενου προϊόντος πάνω από την τιμή αγοράς που καταβάλλει ο καταναλωτής, έτσι ώστε η τελική τιμή που εισπράττει ο παραγωγός για κάθε μονάδα προϊόντος να ισούται με την εγγυημένη τιμή (Μπουρδάρας, 2006).

Με την εφαρμογή ενός συστήματος άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων η Κ.Α.Π. επιδιώκει την άσκηση εισοδηματικής πολιτικής στον αγροτικό τομέα με εργαλεία και μέσα που απευθύνονται άμεσα στο εισόδημα των παραγωγών χωρίς να επηρεάζουν τις τιμές των προϊόντων. Οι άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις στους παραγωγούς αντιμετωπίζουν απ' ευθείας και αποτελεσματικά το εισοδηματικό ζήτημα εφ' όσον φυσικά ανέλθουν σε ικανοποιητικά επίπεδα. Το μέτρο αυτό δεν οδηγεί σε στρέβλωση των τιμών και δεν συνεπάγεται ιδιαίτερα αυξημένο κοινωνικό κόστος για την εφαρμογή του. Οι εισοδηματικές ενισχύσεις μπορεί να συνδέονται με ελλειμματικές εισοδηματικές πληρωμές ανά μονάδα καλλιεργούμενης έκτασης, ανά ζωική μονάδα ή ανά ετήσια μονάδα οικογενειακής εργασίας (Μπουρδάρας, 2006).

Όταν σχεδιάσθηκε η πολιτική εγγυήσεων είχε σκοπό την αυτάρκεια, όπως φαίνεται και σε έναν από τους στόχους (του άρθρου 33 της Συνθήκης της Ρώμης), που αναφέρεται στην αύξηση της παραγωγικότητας. Έτσι, προσφέροντας στους παραγωγούς τη βεβαιότητα για την απορρόφηση της παραγωγής τους σε εύλογες τιμές, ουσιαστικά τους έδωσε το σύνθημα για την αύξηση της παραγωγής, αφού αυτή η αύξηση αντιστοιχούσε σχεδόν ευθέως με αύξηση των εισοδημάτων τους. Οι δυνάμεις της αγοράς δεν ήταν πλέον σε θέση, σε περίπτωση αυξημένης προσφοράς, να δώσουν το μήνυμα περιορισμού της, αφού η πτώση των τιμών σε ένα νέο χαμηλότερο σημείο ισορροπίας εμποδιζόταν από την παρεμβατική πολιτική απορρόφησης των πλεονασμάτων, σε ορισμένη τιμή, από τους κοινοτικούς φορείς παρέμβασης. Ήταν, συνεπώς, αναμενόμενο να κινηθεί η παραγωγή αυξητικά, συμβάλλοντας στην επίτευξη του κοινοτικού στόχου. Η τάση αυτή εντάθηκε από την αυξητική πορεία που ακολούθησαν οι θεσμικές τιμές μέχρι τις αρχές της δεκαετίας

του '80. Ενώ η παραγωγή ακολούθησε γρήγορη αυξητική πορεία, η κατανάλωση είχε μεν αυξητική πορεία, αλλά ήταν πολύ περιορισμένη. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα ήταν να επιτευχθεί, κατά τη δεκαετία του '70, η αυτάρκεια για τα περισσότερα γεωργικά προϊόντα και να αρχίσουν να δημιουργούνται καθαρά πλεονάσματα προς εξαγωγή (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Για να αποσοβηθεί η διόγκωση του προβλήματος που άρχισε τότε να διαφαίνεται, δηλαδή της διόγκωσης των πλεονασμάτων που απαιτούσαν σοβαρές επιδοτήσεις για να εξαχθούν, έγινε ένα πρώτο βήμα συγκράτησης αυτής της εξέλιξης και αυτό αφορούσε τη συγκράτηση της αυξητικής πορείας των θεσμικών τιμών. Όμως αυτό το βήμα αποδείχθηκε ανεπαρκές και η παραγωγή εξακολούθησε την αυξητική της πορεία. Με στάσιμες αλλά διασφαλισμένες τιμές, η οδός που έμενε στους παραγωγούς για να αυξήσουν τα εισοδήματά τους ήταν και πάλι η αύξηση της παραγωγής, με αποτέλεσμα τη διόγκωση των πλεονασμάτων (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Η Πράσινη Βίβλος που παρουσιάστηκε από την Επιτροπή το 1985 επιδίωξε να τοποθετήσει το πρόβλημα που υπήρχε και που αναμενόταν να οξυνθεί στο μέλλον. Βασική της επιδίωξη ήταν να καταστήσει τους παραγωγούς συνυπεύθυνους για τις επιπτώσεις από την αύξηση της παραγωγής, να τους ευαισθητοποιήσει σχετικά με τα αρνητικά μηνύματα της αγοράς και να τους προϋδεάσει ως προς την προδιαγραφόμενη, αρνητική επίσης, προοπτική κίνησης των τιμών. Οι κατευθύνσεις πολιτικής της Πράσινης Βίβλου αναφέρονταν στην επιδίωξη επίτευξης ισορροπίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης στην αγορά των πλεονασματικών προϊόντων και ιδίως στον περιορισμό της δυνατότητας παραγωγής προϊόντων με προορισμό την κοινοτική παρέμβαση. Παράλληλες επιδιώξεις αποτέλεσαν οι επιδοτήσεις για διαφοροποίηση της παραγωγής με στροφή προς μη πλεονασματικά προϊόντα και βελτίωση της ποιότητας, καθώς και για φροντίδα προστασίας του περιβάλλοντος. Επίσης, καλλιεργήθηκε ένας ευρύτερος προβληματισμός για το μέλλον της αγροτικής κοινωνίας στο σύνολο της και όχι μόνο του γεωργικού τομέα. Ο προβληματισμός αυτός οδήγησε μεταξύ άλλων και στη μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Την προαναγγελία του 1985 ακολούθησε η εφαρμογή μέτρων το 1988, που ονομάστηκαν σταθεροποιητές με κυριότερο χαρακτηριστικό την καθιέρωση μέγιστων εγγυημένων ποσοτήτων (Μ.Ε.Π.) για αρκετά προϊόντα. Η Κοινότητα δε θα πρόσφερε πλέον εγγύηση, παρά για ορισμένο επίπεδο παραγωγής καθοριζόμενο για το σύνολο

της Κοινότητας. Υπέρβαση της Μ.Ε.Π. κάποιου προϊόντος σήμαινε ανάλογο περιορισμό της κοινοτικής στήριξης, ώστε η συνολική επιβάρυνση του Ε.Γ.Τ.Π.Ε. να παραμένει ίση ή μικρότερη από την προβλεφθείσα για τη Μ.Ε.Π (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Προς διευκόλυνση των παραγωγών για τη συγκράτηση της παραγωγής στα προβλεπόμενα όρια αποφασίστηκαν το 1988 κίνητρα που αναφέρονται και περιγράφονται στη συνέχεια, τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν οικειοθελώς οι παραγωγοί (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Αγρανάπαυση. Οι παραγωγοί που θα δέχονταν τον περιορισμό της καλλιεργούμενης έκτασης κατά 20 % και επί 5 χρόνια τουλάχιστον, θα αποζημιώνονταν από την κοινότητα για την απώλεια εισοδήματος.
- 2) Εκτατικοποίηση. Οι παραγωγοί πλεονασματικών προϊόντων, εφόσον δέχονταν να μειώσουν την παραγωγή τους κατά 20% και επί 5 χρόνια τουλάχιστον, χωρίς να στραφούν προς κάποιο άλλο πλεονασματικό προϊόν, δικαιούνταν αποζημίωση από την Κοινότητα, αντίστοιχη προς τη μείωση του εισοδήματος τους.
- 3) Στροφή προς άλλες καλλιέργειες. Μεταβατικές ενισχύσεις καθιερώθηκαν για να ενθαρρύνουν τους παραγωγούς να στραφούν προς μη πλεονασματικά προϊόντα, όπως άνθη, διακοσμητικά φυτά, ξηρούς καρπούς και άλλα.
- 4) Πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών. Με απόφαση των κρατών - μελών μπορούσε να χορηγηθεί πρόωρη συνταξιοδότηση σε γεωργούς ηλικίας 55-65 ετών, υπό τον όρο ότι η γη τους θα χρησιμοποιείτο στο εξής για μη γεωργικούς σκοπούς, όπως θα ήταν, για παράδειγμα, η δάσωση ή θα μεταβιβαζόταν, κατά κυριότητα ή με μακροχρόνια μίσθωση, σε άλλους γεωργούς για να μεγαλώσουν την εκμετάλλευσή τους, χωρίς να αυξήσουν την παραγωγή πλεονασματικών προϊόντων.

Τα προαιρετικά αυτά μέτρα σταθεροποίησης δεν παρήγαγαν εντυπωσιακά αποτελέσματα. Κατά τα δύο έτη που ακολούθησαν το έτος εφαρμογής τους, δηλαδή κατά το 1989 και το 1990, μικρές εκτάσεις αφέθηκαν σε αγρανάπαυση (2% των εκτάσεων των σιτηρών), η εκτατικοποίηση μόλις άρχισε να εφαρμόζεται πειραματικά από μια χώρα, η στροφή προς άλλες καλλιέργειες εφαρμόστηκε μόνο σε τρία κράτη-μέλη σε μικρή έκταση, ενώ η πρόωρη συνταξιοδότηση εφαρμόστηκε μόνο σε μία χώρα. Να σημειωθεί επιπλέον ότι οι εκτάσεις που προαναφέρθηκαν για αγρανάπαυση

ήταν, όπως θα έπρεπε να αναμένεται, οριακές από πλευράς παραγωγικότητας, οπότε η επίπτωση στην παραγωγή ήταν αμελητέα (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Η Κ.Α.Π. έχει ιδιαίτερα συμβάλει στην προώθηση και ανάπτυξη του ενδοκοινοτικού εμπορίου αγροτικών προϊόντων. Ως προς το θέμα της επίτευξης των πέντε στόχων που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη της Ρώμης μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Αυξήθηκε σημαντικά η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία. Η εξέλιξη αυτή εξηγείται τόσο από την αύξηση της χρήσης βελτιωμένων μέσων παραγωγής όπως ζωοτροφές και λιπάσματα, όσο και από τον υψηλό βαθμό πραγματοποίησης επενδύσεων στον αγροτικό τομέα. Η βελτίωση της παραγωγικότητας και της οικονομικής αποτελεσματικότητας στη γεωργία οφείλεται άλλωστε σε σημαντικό βαθμό και στη σταθερή μείωση της απασχόλησης. Η Κ.Α.Π. μπορεί να θεωρηθεί ως μια κύρια αιτία για την τεχνολογική πρόοδο που επιτεύχθηκε καθώς και για τις επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν. Η εφαρμογή του μέτρου της ελάχιστης τιμής παρέμβασης διατήρησε την παραγωγή και σε περιοχές χαμηλής αποτελεσματικότητας αποτρέποντας έτσι την επέκταση της περιφερειακής εξειδίκευσης.
- 2) Αυξήθηκε το εισόδημα ανά μονάδα ετήσιας εργασίας στον αγροτικό τομέα, χωρίς όμως να ακολουθήσει ακριβώς τον ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (Α.Ε.Π.) παρά τον υψηλό βαθμό προστατευτισμού και στήριξης. Σε γενικές γραμμές η εξέλιξη της πραγματικής εισοδηματικής κατάστασης των αγροτών ήταν θετική. Αυτή η διαπίστωση εξηγείται και από το γεγονός ότι οι αγρότες παραγωγοί εξασφαλίζουν ένα σημαντικό μέρος του συνολικού τους εισοδήματος, πέραν του εισοδήματος που προέρχεται από την γεωργική τους δραστηριότητα και μόνο, από πηγές και δραστηριότητες εκτός γεωργίας.
- 3) Η σταθεροποίηση των αγορών μακροπρόθεσμα και ο στόχος της εξισορρόπησης της ζήτησης και της προσφοράς δεν έχει επιτευχθεί. Για πολλά αγροτικά προϊόντα η προσφορά έχει αυξηθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια της περιόδου εφαρμογής της Κ.Α.Π. και τα ποσοστά αυτάρκειας σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα υψηλά και ξεπερνούν κατά πολύ το επίπεδο του 100% ενώ διαπιστώνεται η ύπαρξη σημαντικών διαρθρωτικών πλεονασμάτων. Η δαπάνη που αναλαμβάνει ο κοινοτικός προϋπολογισμός για την εξαγορά

των πλεονασμάτων και τη διάθεση τους στην εξωτερική αγορά με την εφαρμογή του μέτρου της εξαγωγικής επιδότησης είναι σημαντική.

- 4) Ο στόχος της διασφάλισης της προσφοράς και της διαθεσιμότητας των προϊόντων διατροφής έχει μάλλον επιτευχθεί. Μπορεί όμως να αμφισβητηθεί η σκοπιμότητα διατήρησης της παραγωγής σε υπερβολικά υψηλά επίπεδα. Οι πραγματικές τιμές που καταβάλλουν οι καταναλωτές, ενώ μειώνονται, παραμένουν σε υψηλά επίπεδα όταν συγκρίνονται με αυτές της παγκόσμιας αγοράς.
- 5) Το κόστος της Κ.Α.Π. για τους καταναλωτές και τους φορολογούμενους είναι ιδιαίτερα υψηλό. Επί πλέον, τα οφέλη της Κ.Α.Π. διανέμονται άνισα μεταξύ των παραγωγών. Υπολογίζεται ότι οι μεγάλοι παραγωγοί, περίπου το 20% του συνόλου, εξασφαλίζουν το 80% των ενισχύσεων της Κ.Α.Π. έστω και όταν η εισοδηματική τους κατάσταση δεν είναι τέτοια που να δικαιολογεί την άσκηση έντονα ευνοϊκής εισοδηματικής πολιτικής προς όφελος τους. Ο βασικός λόγος αυτής της στρεβλής μεταβίβασης πόρων είναι η σύνδεση των ενισχύσεων με το ύψος της παραγωγής, παρά την ύπαρξη των ποσοστώσεων και των άλλων περιορισμών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υποστεί έντονη κριτική για την προστατευτική της πολιτική ιδιαίτερα κατά την περίοδο της εφαρμογής του μέτρου των μεταβλητών εισαγωγικών δασμών από την έναρξη της εφαρμογής της Κ.Α.Π. κατά τη δεκαετία του 1960 έως το 1995. Οι μεταβλητοί εισαγωγικοί δασμοί θωρακίζουν και απομονώνουν την εσωτερική από την παγκόσμια αγορά. Οι εξαγωγικές επιδοτήσεις ήταν αυτοματοποιημένες, μαζικές και χωρίς κανένα περιορισμό. Αν και το μέτρο των εξαγωγικών επιδοτήσεων είναι ευεργετικό για εισαγωγικές τρίτες χώρες, χαμηλών εισοδημάτων, εφ' όσον τους επιτρέπει να εξασφαλίζουν απαραίτητα τρόφιμα σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές, θίγει τα συμφέροντα ανταγωνιστριών χωρών παραγωγής και εξαγωγής ομοειδών προϊόντων όπως είναι οι Η.Π.Α. και η Αργεντινή, η Βραζιλία και η Νέα Ζηλανδία (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

4.2.5. Η οργάνωση των αγορών και αναδιάρθρωση

Η σύσταση του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων με τα δύο σκέλη του Προσανατολισμού και Εγγυήσεων έδειξε τις δύο κατευθύνσεις προς τις οποίες στρεφόταν η Κ.Α.Π., δηλαδή του προσανατολισμού της διάρθρωσης της γεωργίας προς τις επιθυμητές κατευθύνσεις και της προσφοράς εγγυήσεων για την ομαλή λειτουργία των αγορών των γεωργικών προϊόντων.

Σε αντιστοιχία με τους τομείς πολιτικής, το Τμήμα Προσανατολισμού του Ε.Γ.Τ.Π.Ε. αντιστοιχεί προς τη διαρθρωτική πολιτική ενώ το Τμήμα Εγγυήσεων προς την πολιτική τιμών και συναφών μέτρων. Η άσκηση κοινής πολιτικής τιμών προϋποθέτει κανόνες για τη στήριξη τους, προστασία από τον ανταγωνισμό των προϊόντων τρίτων χωρών και υποστήριξη των εξαγωγών, δηλαδή κανόνες που συνολικά έχουν ονομασθεί «Κοινή Οργάνωση Αγορών» (Κ.Ο.Α.). Κοινή οργάνωση αγορών ίσχυσε για το σύνολο σχεδόν των γεωργικών προϊόντων ενώ η αναθεώρηση της Κ.Α.Π. του 2003 και του 2004 είχε πάρει διαφορετική κατεύθυνση (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

4.3. Μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π.

4.3.1. Οι αρχικές μεταρρυθμίσεις της Κ.Α.Π.

Η πρώτη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. επιχειρήθηκε το 1992. Με τη συγκεκριμένη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. επιχειρήθηκε μια εκ νέου νομιμοποίηση της αγροτικής παραγωγής, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτή περιβαλλοντικές ρυθμίσεις. Η μεταρρύθμιση επιχείρησε να άρει τις εξωτερικές πιέσεις που συνδέονταν με τις ενισχύσεις της παραγωγής, καθώς και να ενσωματωθούν περιβαλλοντικές βελτιώσεις στους στόχους της Κ.Α.Π. Επίσης, ένα από τα πολύ θετικά της σημεία ήταν η διαπίστωση ότι η ευρωπαϊκή γεωργία δεν ήταν ομοιογενής και μπορούσε γενικά να περιγραφεί με τρεις τύπους γεωργίας: τη γεωργία μαζικής παραγωγής, τη γεωργία των ποιοτικών προϊόντων και τη γεωργία μικρής κλίμακας (Σέμος, 2004).

Η αναγνώριση από την μεταρρύθμιση αυτής της ανομοιογένειας είχε ως αποτέλεσμα την παραδοχή ότι οι μονοτομεακές πολιτικές, για τη στήριξη της

γεωργίας, φθάνουν στο τέλος τους και ανοίγει ο δρόμος σε πολυτομεακές, ολοκληρωμένες πολιτικές, για την εξασφάλιση συμπληρωματικών εισοδημάτων από άλλες δραστηριότητες της υπαίθρου (Σέμος, 2004).

Σε ειδικότερο επίπεδο, η μεταρρύθμιση ενθάρρυνε την εντατικοποίηση της παραγωγής σε καθεστώς όπως τα σιτηρά, τα βοοειδή και τα αιγοπρόβατα με την ισχυρή προσδοκία παράλληλης επίτευξης περιβαλλοντικών ωφελημάτων. Πέραν των παραπάνω, η μεταρρύθμιση συμπληρώθηκε και από τα λεγόμενα συνοδευτικά μέτρα όπως ο Κανονισμός 2078/92 (Ε.Ο.Κ.) του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1992 (Σέμος, 2004).

Το πρώτο από τα συνοδευτικά μέτρα είχε διττό στόχο, να ευνοήσει τη θέσπιση ή τη διατήρηση μεθόδων γεωργικής παραγωγής που θα μειώνουν τη ρύπανση την οποία δημιουργεί η γεωργία, πράγμα που επίσης συμβάλλει στην καλύτερη ισορροπία των αγορών, μέσω της μείωσης της παραγωγής. Η σημασία του Κανονισμού 2078/92 ενισχύθηκε από το γεγονός της σύνδεσης της χρηματοδότησής του από το Τμήμα Εγγυήσεων του Γεωργικού Ταμείου Γεωργικών Διαρθρώσεων και Εγγυήσεων, το οποίο αποτέλεσε τον κύριο πυρήνα της δημοσιονομικής πολιτικής της Κ.Α.Π. Οι βασικοί στόχοι του Κανονισμού 2078/92 ήταν τρεις (Σέμος, 2004):

- 1) Να πλαισιωθούν οι αλλαγές που προβλέπονται στον³ τομέα των κοινών οργανώσεων αγορών. Να υποβοηθηθεί η επίτευξη των στόχων των κοινοτικών πολιτικών στο γεωργικό τομέα και στον τομέα του περιβάλλοντος.
- 2) Να εξασφαλιστεί στους γεωργούς εύλογο εισόδημα.
- 3) Να ευνοήσει τη θέσπιση ή τη διατήρηση μεθόδων γεωργικής παραγωγής που θα μειώνουν τη ρύπανση, την οποία δημιουργεί η γεωργία.
- 4) Να ενθαρρύνει την εφαρμογή ευνοϊκών για το περιβάλλον εκτατικών μεθόδων φυτικής παραγωγής και εκτροφής βοοειδών και προβατοειδών, καθώς και τη μετατροπή αρόσιμων γαιών σε εκτατικούς βοσκότοπους.
- 5) Να ευνοήσει την εκμετάλλευση των γεωργικών γαιών, σύμφωνα με τους κανόνες προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος, του φυσικού χώρου, του τοπίου, των φυσικών πόρων, των εδαφών καθώς και της γενετικής πολυμορφίας.
- 6) Να ευνοήσει την ευαισθητοποίηση και την κατάρτιση των γεωργών σε θέματα γεωργικής παραγωγής κατά τρόπο εναρμονιζόμενο με τις απαιτήσεις της προστασίας του περιβάλλοντος και τη συντήρηση του φυσικού χώρου.

Το 1999, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. με την εισαγωγή του δεύτερου πυλώνα. Ο Κανονισμός 1257/99 του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 1999, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών, ουσιαστικά συμπεριλάμβανε όλα τα μέτρα του δεύτερου πυλώνα της Κ.Α.Π., δηλαδή της αγροτικής ανάπτυξης. Ο Κανονισμός 1257/99 πλαισίωσε επίσης τα συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης του 1992, καθώς και το καθεστώς της εξισωτικής αποζημίωσης. Ουσιαστικά ο συγκεκριμένος κανονισμός δεν επέφερε καμία ουσιαστική τροποποίηση στη φιλοσοφία εφαρμογής του αγροπεριβαλλοντικού μέτρου (Σέμος, 2004).

Οι δεσμεύσεις που αναλάμβαναν οι παραγωγοί έπρεπε να μην περιορίζονται στην εφαρμογή της συνήθους ορθής γεωργικής πρακτικής, ενώ και η ενίσχυση υπολογιζόταν με βάση δεσμεύσεις πέραν της συνήθους ορθής γεωργικής πρακτικής. Η μόνη ουσιαστική τροποποίηση που επέφερε ήταν στην κατηγοριοποίηση των μέγιστων επιλέξιμων εκτάσεων, οι οποίες από δέκα γίνονταν τρεις (Σέμος, 2004).

Την ίδια εποχή εκδίδεται ένας πολύ σημαντικός κανονισμός, ο Κανονισμός 1259/99 του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 1999, σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου κανονισμού ήταν ανεξάρτητη από τον 1257/99. Η σημαντικότητα του κανονισμού εγκλειόταν στο γεγονός ότι η Επιτροπή υποχρέωνε τα κράτη μέλη να θεσπίσουν περιβαλλοντικά μέτρα, τα οποία θα κάλυπταν όλα τα καθεστώτα ενίσχυσης που κάλυπτε ο συγκεκριμένος κανονισμός. Τα μέτρα λαμβάνονταν με ευθύνη των κρατών μελών, δηλαδή τα κράτη μέλη επέλεξαν ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω μέτρα (Σέμος, 2004):

- 1) Στήριξη ως ανταμοιβή για την ανάληψη γεωργοπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων.
- 2) Γενικές υποχρεωτικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Ειδικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις που συνιστούσαν προϋπόθεση για τις άμεσες πληρωμές, και οι οποίες όμως είχαν προαιρετικό χαρακτήρα

4.3.2. Η ενδιάμεση αναθεώρηση της Κ.Α.Π. (2003 - 2004)

Το Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε σε μια συμφωνία στο Λουξεμβούργο, την 26^η Ιουνίου 2003, για μια νέα ριζική αναθεώρηση της Κ.Α.Π., που βασίσθηκε σε προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είχαν υποβληθεί στις αρχές του έτους. Η νέα αναθεώρηση αφορούσε, εκτός των παλαιών κρατών - μελών, και τα δέκα νέα κράτη - μέλη που εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1^η Μαΐου 2004 αν και οι χώρες αυτές ποτέ δεν υιοθέτησαν τα μέτρα της αμέσως προηγούμενης αναθεώρησης της Κ.Α.Π., που αναπροσαρμόζονταν, της γνωστής ως Πρόγραμμα Δράσης 2000. Η διεύρυνση, με την εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. και στα νέα κράτη - μέλη, είχε επιπτώσεις στην ανάπτυξη των αγορών σε όλα τα παλαιότερα κράτη μέλη (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Σε γενικούς όρους, η αναμόρφωση του 2003 συνεπαγόταν τη ριζική μεταβολή στον τρόπο καταβολής των κοινοτικών ενισχύσεων στους παραγωγούς από το 2005. Το μεγαλύτερο μέρος των επιδοτήσεων καταβαλλόταν ανεξάρτητα από τον όγκο και το είδος της παραγωγής με τη μορφή μιας ενιαίας ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση. Τα κράτη - μέλη εξακολουθούσαν να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν, σε ένα βαθμό για ορισμένα προϊόντα και υπό όρους, περιορισμένη σύνδεση μεταξύ των ενισχύσεων και της παραγωγής. Η εφαρμογή του νέου αυτού μέτρου προϋπόθετε την τήρηση προτύπων ως προς το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων και τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Επίσης αποφασίσθηκε η προσαρμογή των κοινών οργανώσεων των αγορών σε συγκεκριμένα προϊόντα, όπως το γάλα, τα δημητριακά και του ελαιολάδου. Για την τήρηση ενός ανώτατου ορίου δαπανών για την ΕΕ (25) έως το 2013 αποφασίσθηκε η εισαγωγή ενός μηχανισμού δημοσιονομικής πειθαρχίας. Δινόταν παράταση του χρόνου έναρξης της εφαρμογής του μέτρου της ενιαίας ενίσχυσης έως το 2007 σε κράτη - μέλη των οποίων ο γεωργικός τομέας χαρακτηρίζεται από ειδικές συνθήκες. Τα βασικά στοιχεία της νέας πολιτικής ήταν τα ακόλουθα (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Μια ενιαία ενίσχυση ανά εκμετάλλευση η οποία αντικαθιστούσε τις περισσότερες επιδοτήσεις που περιλάμβαναν οι κοινές οργανώσεις των αγορών για κάθε προϊόν.
- 2) Στο επίπεδο της εκμετάλλευσης, η ενιαία ενίσχυση ανά εκτάριο υπολογιζόταν διαιρώντας τις ιστορικές εισπράξεις με τον αριθμό των νόμιμων εκταρίων που καλλιεργήθηκαν κατά την περίοδο αναφοράς.

Κάθε παραγωγός που συμμετείχε στο σύστημα της ενιαίας ενίσχυσης είχε τη δυνατότητα να παράγει οτιδήποτε εκτός από οπωροκηπευτικά. Η ενίσχυση εξαρτιόταν από την τήρηση προτύπων για το περιβάλλον και γενικά από τη διατήρηση της γης σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση. Επιτρεπόταν, μέρος των άμεσων ενισχύσεων, που καταβάλλονταν στους παραγωγούς, σε εφαρμογή των διατάξεων του Προγράμματος Δράσης 2000, να παραμένει συνδεδεμένο με την παραγωγή (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Μέσα στα όρια ενός κράτους - μέλους ή μίας περιφέρειας το δικαίωμα στην ενιαία ενίσχυση μπορούσε να μεταβιβασθεί, χωρίς αυτό να προϋποθέτει και τη μεταβίβαση γης. Στις περιπτώσεις, όμως, μεταφοράς δικαιωμάτων που δεν συνοδεύονταν και από μεταβίβαση γης, ο αγοραστής όφειλε να έχει στην κατοχή του επιλέξιμη γη σε αντιστοίχιση με τα δικαιώματα που αποκτούσε (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Για τη χορήγηση της ενιαίας ενίσχυσης ή οποιασδήποτε άλλης άμεσης εισοδηματικής ενίσχυσης, χωρίς μειώσεις, ο δικαιούχος παραγωγός όφειλε να ανταποκρίνεται σε ορισμένες υποχρεώσεις που είχαν σχέση με το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων, την υγεία και τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων και την κατάσταση των καλλιεργειών (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Στις περιπτώσεις καταστρατήγησης των κανόνων της πολλαπλής συμμόρφωσης, οι άμεσες ενισχύσεις (ενιαία ενίσχυση ή άλλες ενισχύσεις) μειώνονταν ανάλογα με το βαθμό παρέκκλισης. Η μείωση δεν υπερέβαινε το 5% αλλά αυξανόταν σε 15% στις περιπτώσεις που οι παρεκκλίσεις επαναλαμβάνονταν. Από το σύνολο των πόρων που συγκεντρώνονταν από την επιβολή των ποινών (από την μείωση των ενισχύσεων), το 25% κρατιόταν από το κράτος - μέλος και το υπόλοιπο 75% επέστρεφε στον κοινοτικό προϋπολογισμό (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Με την ενδιάμεση αναθεώρηση του 2003 ενισχύθηκε η κοινή πολιτική αγροτικής ανάπτυξης γιατί, από το 2005 και μετά, αυξήθηκε η χρηματοδότηση για την ανάπτυξη της υπαίθρου και διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της πολιτικής αυτής με την καθιέρωση νέων μέτρων. Τα νέα μέτρα που προτεινόταν στα κράτη - μέλη για να τα εντάξουν στα εθνικά τους προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, εφ' όσον το επέλεγαν, και που είχαν σχεδιασθεί για να βοηθήσουν τους αγρότες να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις ήταν τα εξής (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005):

- 1) Νέα κίνητρα ποιότητας για τους αγρότες.
- 2) Νέα κίνητρα για να βοηθηθούν οι αγρότες να ανταποκρίνονται σε πρότυπα.

- 3) Κάλυψη των δαπανών των αγροτών για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων.
- 4) Αύξηση των ενισχύσεων για επενδύσεις από νέους αγρότες.
- 5) Εφαρμογή συστήματος παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών στους αγρότες.

Ο μηχανισμός της ενιαίας ενίσχυσης εκμετάλλευσης σε συνδυασμό με την πολλαπλή συμμόρφωση, που επιβλήθηκαν από την αναμόρφωση του 2003, επεκτάθηκε στο σύνολο του γεωργικού τομέα. Σύμφωνα με την ίδια απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου η Επιτροπή αναλάμβανε την υποχρέωση να υποβάλει προτάσεις, έως το τέλος του 2003, για την αναμόρφωση, προς τις ίδιες κατευθύνσεις, των τομέων του ελαιολάδου, του καπνού και το βαμβακιού. Η Επιτροπή επίσης ανέλαβε τη δέσμευση να προετοιμάσει τις προτάσεις της για την αναμόρφωση του τομέα της ζάχαρης (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Η αναμόρφωση του 2003, η γνωστή ως Ενδιάμεση Αναθεώρηση, κρίθηκε ότι εξυπηρέτησε, σε μεγάλο βαθμό, τους αρχικούς στόχους όπως είχαν τεθεί. Υπήρξε ουσιαστική πρόοδος στην κατεύθυνση του προσανατολισμού των παραγωγών προς την επιχειρηματικότητα και την αγορά (ενιαία ενίσχυση εκμετάλλευσης), διασφαλίστηκε η στήριξη του αγροτικού τομέα μακροπρόθεσμα, υπήρξε προσαρμογή στις ανάγκες και τις επιθυμίες των καταναλωτών και των πολιτών γενικότερα (πολλαπλή συμμόρφωση), ενισχύθηκε η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης (διαφοροποίηση των ενισχύσεων και εξασφάλιση πρόσθετων πόρων) και η Κ.Α.Π. κατέστη περισσότερο συμβατή προς τις διεθνείς υποχρεώσεις (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Την 22^η Απριλίου 2004 το Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας κατέληξε σε συμφωνία, με βάση προτάσεις της Επιτροπής που είχαν υποβληθεί από τον Νοέμβριο του 2003, για την αναμόρφωση των κοινών οργανώσεων των αγορών του καπνού, του βαμβακιού και του ελαιολάδου. Οι προτάσεις της Επιτροπής και η απόφαση του Συμβουλίου, για τα προϊόντα αυτά απηχούσαν το πνεύμα της Ενδιάμεσης Αναθεώρησης του 2003 (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Για το ελαιόλαδο, ίσχυε το μέτρο της αποδέσμευσης των ενισχύσεων από το είδος και το ύψος της παραγωγής από την 1.1.2005 σε βαθμό από 60% έως 100%. Το ποσοστό που απέμενε (από 0-40%) διατηρούνταν ως συνδεδεμένη με την παραγωγή ενίσχυση (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Για τον υπολογισμό των ατομικών δικαιωμάτων αναφοράς των παραγωγών λαμβάνονταν υπόψη τέσσερις εμπορικές περίοδοι και συγκεκριμένα οι 1999/2000 -

2002/2003. Τα κράτη - μέλη είχαν δικαίωμα να παρακρατήσουν ποσό ύψους έως 10% από τις συνδεδεμένες με την παραγωγή ενισχύσεις για να εφαρμόσουν μέτρα βελτίωσης της ποιότητας του ελαιολάδου. Στις εκμεταλλεύσεις τις μικρότερες των 0,3 εκταρίων εφαρμοζόταν πλήρης αποδέσμευση (100%) (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

Με τις προτάσεις της, που οδήγησαν στην αναμόρφωση του 2003 αλλά και στις αποφάσεις του 2004 για τα μεσογειακά προϊόντα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεδίωξε, μεταξύ άλλων, να βελτιώσει τη θέση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Τελικά επήλθε μια σημαντική αποδυνάμωση των μέτρων πολιτικής που στρεβλώνουν το διεθνές εμπόριο των γεωργικών προϊόντων και επιβλήθηκε μια νέα δημοσιονομική οροφή για τα μέτρα του Πυλώνα Ι έως το 2013. Πρέπει να σημειωθεί ότι από το χρόνο της δημοσιοποίησης των προτάσεων της Επιτροπής αλλά και κατά το διάστημα που ακολούθησε τις τελικές αποφάσεις διατυπώθηκαν και διατυπώνονται διάφορες σοβαρές επιφυλάξεις για τις επιπτώσεις της αναμόρφωσης τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε εθνικό. Σύμφωνα με εκτιμήσεις μελετητών, προβλέπεται ότι έως το 2013 θα σημειωθεί μια περιορισμένη αύξηση των πραγματικών γεωργικών εισοδημάτων, από 0,3% έως 1,7%, που όμως θα οφείλεται στην αναμενόμενη μείωση της γεωργικής απασχόλησης κατά 20% ενώ δεν προβλέπεται καμία ελάφρυνση των ευρωπαϊών φορολογουμένων δεδομένου ότι δεν αναμένεται μείωση των εισφορών τους στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παπαγεωργίου κ.ά, 2005).

4.3.3. Η συμφωνία του Π.Ο.Ε.

Στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, διάφορες διεθνείς διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν να λαμβάνουν χώρα, σε μια προσπάθεια των κρατών να αναθερμάνουν τις σχέσεις μεταξύ τους. Μια από τις πιο σημαντικές διαπραγματευτικές διαδικασίες ήταν αυτή που έγινε στην Αβάνα της Κούβας το 1947, στο πλαίσιο της διεθνούς συνάντησης για το εμπόριο και την ανάπτυξη του Ο.Η.Ε. (Πέζαρος, 2004).

Στη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε η δημιουργία του λεγόμενου Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, στόχος του οποίου θα ήταν η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου. Για διάφορους λόγους, που έχουν να κάνουν και με τις επιφυλάξεις που εξακολουθούσαν να έχουν τα κράτη, λόγω του πολέμου που μόλις είχε τελειώσει, ο οργανισμός αυτός δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Αυτό όμως που έγινε ήταν η υπογραφή από

μία ομάδα 23 χωρών μιας συμφωνίας, της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT). Η Συμφωνία αυτή δεν ήταν τίποτα άλλο από μία σειρά κανόνων και ρυθμίσεων με στόχο τον περιορισμό των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο και γενικότερα την αλλαγή ή και την κατάργηση των πολιτικών που μειώνουν την ελευθερία της διεθνούς διακίνησης προϊόντων. Η Συμφωνία αυτή άρχισε να ισχύει την 1/1/1948, χρονιά κατά την οποία την υπέγραψε και η Ελλάδα (Πέζαρος, 2004).

Μέχρι το 1995, χρονιά κατά την οποία η GATT αντικαταστάθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), γίνονταν συνεχώς διαπραγματεύσεις για την επέκταση της συμφωνίας σε ολοένα και περισσότερους τομείς, ενώ παράλληλα τα μέλη της αυξήθηκαν κατά πολύ. Είναι χαρακτηριστικό ότι σήμερα τα μέλη του Π.Ο.Ε. αριθμούνται σε 148 και γίνονται διαπραγματεύσεις ένταξης με μια σειρά ακόμα κρατών. Οι πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των λεγόμενων «γύρων διαπραγματεύσεων», κάθε ένας από τους οποίους διαρκεί αρκετά χρόνια (Πέζαρος, 2004).

Με τη συμφωνία που επετεύχθη στο πλαίσιο του Γύρου Ουρουγουάης (1986 - 1993), η οποία άρχισε να εφαρμόζεται το 1995, η GATT αντικαταστάθηκε από τον Π.Ο.Ε., κάνοντας τελικά πράξη αυτό που δεν είχε γίνει δυνατό το 1947, δηλαδή τη δημιουργία ενός διεθνούς οργανισμού για το εμπόριο (Πέζαρος, 2004).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) δημιουργήθηκε με την τελική Πράξη του Γύρου Ουρουγουάης που υπογράφηκε στο Μαρακές τον Απρίλιο του 1994 και τέθηκε σε ισχύ από 1.1.1995. Αποτελεί συνέχεια της GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Ο Π.Ο.Ε. έχει τα χαρακτηριστικά Διεθνούς Οργανισμού ενώ η GATT ήταν μια απλή συμφωνία (Πέζαρος, 2004).

Η ανάγκη για τη μετατροπή της GATT σε οργανισμό προέκυψε από το γεγονός ότι πλέον υπήρξε συμφωνία σε μια σειρά από τομείς και θέματα που πλέον κάλυπταν ένα πολύ ευρύτερο πλαίσιο από την αρχική συμφωνία. Μεταξύ των τομέων αυτών ήταν και ο γεωργικός τομέας (Πέζαρος, 2004).

Μέχρι το Γύρο Ουρουγουάης, ο γεωργικός τομέας τύγχανε ιδιαίτερης αντιμετώπισης, με την έννοια ότι γι' αυτόν προβλέπονταν τόσο μόνιμες όσο και προσωρινές εξαιρέσεις (Πέζαρος, 2004).

Με την πάροδο των ετών, όμως, η σημασία της γεωργίας στις αναπτυσσόμενες χώρες υποχώρησε σταδιακά, οι αποδόσεις και τα επίπεδα διατροφικής ασφάλειας αυξήθηκαν θεαματικά και πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως οι Ευρωπαϊκές, από καθαροί εισαγωγείς τροφίμων μετατράπηκαν σε καθαρούς εξαγωγείς. Παράλληλα

στις αναπτυγμένες χώρες δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στο μεγαλύτερο άνοιγμα των αγορών τόσο των αναπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων χωρών για τα βιομηχανικά προϊόντα αλλά και για τομείς κυρίως των υπηρεσιών (ασφάλειες, τράπεζες, τηλεπικοινωνίες κλπ). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το πρώτο βήμα για την απελευθέρωση των αγορών των γεωργικών προϊόντων έγινε με τη γεωργική συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης, το 1995, που αποτέλεσε την πρώτη αμιγώς γεωργική συμφωνία σε πολυμερές επίπεδο, για την περίοδο μέχρι το 2000 (Πέζαρος, 2004).

Η συμφωνία του Γύρου Ουρουγουάης ήταν το αποτέλεσμα επίπονων και σκληρών διαπραγματεύσεων και προέκυψε μετά από μια «προσυμφωνία» μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. Η «προσυμφωνία» αυτή, που ονομάστηκε συμβιβασμός Blair House» έγινε δυνατή μετά την αναθεώρηση της Κ.Α.Π. του 1992, οι βασικές αρχές της οποίας ισχύουν ακόμα και αποτέλεσαν τη βάση και για την πρόσφατη αναθεώρηση της Κ.Α.Π. (Πέζαρος, 2004).

Ο γύρος Doha μπορεί να χαρακτηριστεί, συνολικά και όχι μόνο σε ότι αφορά τη γεωργική διαπραγμάτευση, ως ο γύρος των χαμένων προθεσμιών και χρονοδιαγραμμάτων. Δεδομένων των διαφορών που παρουσιάστηκαν στη διαπραγματευτική προσέγγιση των μελών του Π.Ο.Ε., δεν αποτελεί έκπληξη η αποτυχία επίτευξης συμφωνίας στις διαπραγματευτικές μεθόδους μέχρι το τέλος Μαρτίου 2003. Είναι γεγονός ότι τα μέλη του Π.Ο.Ε. προτίμησαν να αφήσουν την επίλυση διαφορών για την Υπουργική Σύνοδο του Κανκούν, η οποία και απέκτησε με αυτό τον τρόπο πολύ μεγάλη σημασία (W.T.O., 2004).

Η προηγούμενη εμπειρία δείχνει ότι δύο είναι οι ειδικοί παράγοντες που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την διαμόρφωση μιας βάσης για την τελική συμφωνία. Η εξέλιξη της πολιτικής των Η.Π.Α. απ' την μία μεριά και η εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) της Ε.Ε. από την άλλη (W.T.O., 2004).

Οι Η.Π.Α. προσφάτως αναθεώρησαν δραστικά τη γεωργική τους πολιτική. Ο νέος γεωργικός νόμος των Η.Π.Α. (FSRIA), κινείται σε κατεύθυνση εντελώς αντίθετη απ' αυτήν που επιβάλλει η συμφωνία για τη γεωργία του Γύρου Ουρουγουάης, αλλά ακόμα και από τους στόχους που οι Η.Π.Α. είχαν θέσει για το νέο γύρο. Αυξάνει σημαντικά τα επίπεδα στήριξης που προσφέρονται στους αμερικανούς αγρότες και επαναφέρει σε πλήρη ισχύ το σύστημα στήριξης μέσω των τιμών (W.T.O., 2004).

Η Ε.Ε. από την άλλη, με το συμβιβασμό που επετεύχθη στο Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας τον Ιούνιο του 2003 επί ελληνικής προεδρίας, προχώρησε σε μια ιστορική

αναθεώρηση της Κ.Α.Π. στοχεύοντας στον προσανατολισμό της ευρωπαϊκής γεωργίας προς την αγορά αλλά και προς τα ενδιαφέροντα των καταναλωτών και των φορολογουμένων. Με την «ενιαία ενίσχυση», που τέθηκε σε ισχύ το 2005, η συντριπτική πλειοψηφία των επιδοτήσεων πλέον δεν είναι συνδεδεμένη με τον όγκο παραγωγής, ούτε με τις τιμές των γεωργικών προϊόντων, αλλά μετατράπηκαν σε ουδέτερες εκτατικές ενισχύσεις στη βάση ιστορικών και μόνο στοιχείων. Κατά συνέπεια, με κανένα τρόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι προκαλούν στρεβλώσεις στο διεθνές εμπόριο των αγροτικών προϊόντων (W.T.O., 2004).

Η έναρξη νέου γύρου διαπραγματεύσεων για την γεωργία προβλεπόταν, έτσι κι αλλιώς, από τη συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης (άρθρο 20), εκφράζοντας με αυτό τον τρόπο το μακροπρόθεσμο στόχο της μεταρρύθμισης προς την κατεύθυνση της προσαρμογής των γεωργικών πολιτικών προς την αγορά (W.T.O., 2004).

Οι γεωργικές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2000, με την πρώτη φάση (Μάρτιος 2000 - Μάρτιος 2001) στην υποβολή προτάσεων και τη δεύτερη (Μάρτιος 2001 - Φεβρουάριος 2002) στη λεπτομερή εξέταση των επιμέρους πτυχών των διαπραγματευτικών προτάσεων (W.T.O., 2004).

Η Υπουργική σύνοδος, που έγινε στη Doha του Κατάρ το Νοέμβριο του 2001, ενέταξε την γεωργική διαπραγμάτευση στο πλαίσιο του νέου γύρου πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων. Συνεπώς, η γεωργία αποτέλεσε πλέον αναπόσπαστο μέρος του ενιαίου συνόλου των διαπραγματεύσεων. Αυτό σήμαινε ότι δεν μπορεί να υπάρξει συμφωνία στη γεωργία αν δεν υπάρξει παράλληλα συνολική συμφωνία για όλα τα προς διαπραγμάτευση θέματα (W.T.O., 2004).

Από πλευράς χρονοδιαγράμματος, η διακήρυξη προέβλεπε ότι μέχρι τις 31 Μαρτίου 2003 θα έπρεπε να έχει επιτευχθεί συμφωνία για τις μεθόδους διαπραγμάτευσης, περιλαμβανομένων και των ποσοστών μειώσεων, ενώ στην 5^η Υπουργική του Π.Ο.Ε. (Κανκούν - Σεπτέμβριος 2003) θα γινόταν η υποβολή των συγκεκριμένων σχεδίων καταλόγων δεσμεύσεων, δηλαδή η εξειδίκευση ανά προϊόν των δεσμεύσεων που τα μέλη του Π.Ο.Ε. θα είχαν αναλάβει. Κανένα από τα ανωτέρω χρονοδιαγράμματα δεν τηρήθηκε (W.T.O., 2004).

4.3.4. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)

Οι κυριότεροι παράγοντες που θεωρούνται ότι επηρεάζουν την μελλοντική εξέλιξη και πορεία της πολιτικής της Κ.Α.Π., είναι (Λιανός κ.ά., 1998):

- 1) Η επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 2) Οι εμπορικές συναλλαγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άλλων μελών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.).
- 3) Η ανάπτυξη της ιδέας μιας πιο φιλοπεριβαλλοντικής γεωργικής πρακτικής.

Η Διεθνής Κοινότητα έχει θέσει δύο μεγάλες στρατηγικές δεσμεύσεις, το φιλελεύθερο εμπόριο (υπό τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου), και την αειφόρο ανάπτυξη βασιζόμενη στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, το 1992 (Λιανός κ.ά., 1998).

Δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις διέπονται από την «ισορροπία των αγορών». Έτσι, το περιβαλλοντικό δίκαιο στοχεύει και στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και στη διασφάλιση του ελεύθερου ανταγωνισμού και της ενιαίας αγοράς με συνυπολογισμό τις περισσότερες φορές της σχέσης κόστους – οφέλους (Λιανός κ.ά., 1998).

Οι εκπρόσωποι των γεωργών είναι θετικοί όταν πρόκειται για διεθνείς κανόνες εμπορίου, γιατί θεωρούν ότι μέσω αυτών οδηγούνται σε μια πιο σταθερή ανάπτυξη στις παγκόσμιες αγορές. Χρειάζεται, παρ' όλα αυτά, ένα δίκτυο προστασίας για εκείνους τους γεωργούς που θέτουν ως προτεραιότητα το περιβάλλον και την ευζωία των ζώων πάνω από το γρήγορο κέρδος (Λιανός κ.ά., 1998).

Ένα από τα κύρια θέματα που απασχολούν σήμερα τα μέσα ενημέρωσης, όσον αφορά τη γεωργία και τη διατροφή, είναι η διαμάχη για τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς. Έχει δοθεί μεγάλη έκταση σε αυτές τις συζητήσεις, οι οποίες είναι πολύ σοβαρές και είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσουν τη μορφή της διατροφικής παραγωγής στο μέλλον. Η πλειοψηφία των αναφορών, που αφορούν τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα, σχετίζεται με τη σχέση που έχουν με το παγκόσμιο εμπόριο, παρά με την αγροτική πολιτική. Από την πλευρά των Ευρωπαίων αγροτών, θεωρείται ότι η χρήση τους δεν μπορεί να απαγορευτεί ολοκληρωτικά, αλλά η χρήση ετικέτας πάνω στα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα θα πρέπει να υποστηριχθεί. Ένα θέμα στο οποίο οι αγρότες τάσσονται ενάντια σε αυτό, είναι η κατοχύρωση δικαιωμάτων από τις εταιρείες για τους σπόρους, γεγονός που τους αποτρέπει να τους χρησιμοποιούν χωρίς προέγκριση (Λιανός κ.ά., 1998).

Το Πρωτόκολλο του Κιότο για τις κλιματικές αλλαγές, στη διάσκεψη του Ρίο το 1992 πρέπει να αναφερθεί, γιατί η γεωργική βιομηχανία είναι ταυτόχρονα πηγή αλλά και κατάληξη των αερίων θερμοκηπίου. Ήταν λογικό να μην επηρεάσει την περιβαλλοντική πολιτική της Κ.Α.Π. άμεσα, γιατί οι συγκεκριμένες πολιτικές αλλαγές βρίσκονται εκτός του πεδίου της Κ.Α.Π. και δεν χρειάστηκε να συμπεριληφθεί εντός αυτής. Σχετίζεται περισσότερο με εκείνο το κομμάτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ασχολείται αποκλειστικά με την προστασία του περιβάλλοντος (Λιανός κ.ά., 1998).

Σημαντικός παράγοντας επίδρασης στη διαμόρφωση κοινής αγροτικής πολιτικής είναι και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρώπη αύξησε το μέγεθος της περισσότερο από το ένα τρίτο. Ο αντίκτυπος στις πολιτικές και στον προϋπολογισμό των διαφορετικών περιοχών, είναι τεράστιος. Η διεύρυνση επηρέασε το σχεδιασμό όλων των νέων πολιτικών και τον επανασχεδιασμό όλων των ισχυόντων. Αυτός ο παράγοντας, χωρίς αμφιβολία είναι ένας από τους σημαντικότερους που επηρεάζει την πολιτική της Κ.Α.Π., προσαρμόζοντας το πλαίσιο της στις απαιτήσεις και τις ανάγκες των νέων χωρών. Η άφιξη και νέων χωρών στο μέλλον, θα οδηγήσει σε νέες αναπροσαρμογές, επηρεάζοντας άμεσα την περιβαλλοντική πολιτική της Κ.Α.Π. (Λιανός κ.ά., 1998).

Είναι ευρέως αποδεκτό από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ότι χωρίς την αναμόρφωση της Κ.Α.Π., ο συνυπολογισμός των χωρών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σε αυτή ειδικά την γεωργική πολιτική, δεν θα ήταν εφικτός, μιας και θα επέβαλαν ένα υπερβολικό προϋπολογιστικό βάρος στα κράτη - μέλη και θα ήταν ασύμβατες με τις ευρωπαϊκές υποχρεώσεις, όσον αφορά το εμπόριο αγροτικών αγαθών (Λιανός κ.ά., 1998).

Τέλος, έχουν γραφτεί πολλά για τις πιθανές νέες κατευθύνσεις της γεωργίας και την ύπαρξη των συστημάτων που εφαρμόζονται ήδη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και λειτουργούν σε διάφορα κράτη - μέλη, όπως η βιολογική γεωργία, η εκτατική κτηνοτροφία και η ολοκληρωμένη διαχείριση. Οι υπάρχουσες μελέτες αναγνωρίζουν ότι η αλλαγή στη γεωργία είναι αναπόφευκτη. Τα θέματα που αφορούν την αγροτική ανάπτυξη και την οικολογία αλληλοσυνδέονται και μπορεί να τα δει κάποιος ως συνιστώσες της ίδιας πορείας (Λιανός κ.ά., 1998).

4.3.5. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις και το μέλλον της Κ.Α.Π.

Οι μεταρρυθμίσεις της Κ.Α.Π. ουσιαστικά εφαρμόστηκαν χωρίς καμιά αλλαγή μέχρι το 1999. Το 2000 - 2001 ένα νέο πακέτο μεταρρυθμίσεων συμφωνήθηκε με την ονομασία «Ατζέντα 2000». Γενικότερα, οι αλλαγές του «Ατζέντα 2000» κινήθηκαν προς την κατεύθυνση της μεταβολής από το σύστημα της στήριξης τιμών στις απευθείας επιδοτήσεις. Οι μεταρρυθμίσεις του πακέτου «Ατζέντα 2000» έδιναν περισσότερη έμφαση σε περιβαλλοντικούς στόχους. Απαιτούσε από τα κράτη - μέλη να πάρουν μια σειρά από περιβαλλοντικά μέτρα ενισχύοντας τα περιβαλλοντικά κριτήρια που θα χρησιμοποιούν για τις απευθείας επιδοτήσεις (Μπουρδάρας, 2006).

Επίσης, οι μεταρρυθμίσεις αυτές έδιναν περισσότερη ελευθερία στα κράτη - μέλη σε μια σειρά από περιοχές όπως στην φορολόγηση των απευθείας επιδοτήσεων και στη χρήση των όποιων εσόδων προέκυπταν για τη χρηματοδότηση είτε περιβαλλοντικών σκοπών είτε άλλων σκοπών όπως η πρόωρη συνταξιοδότηση. Γενικότερα, οι μεταρρυθμίσεις του πακέτου «Ατζέντα 2000» μπορεί να θεωρηθούν ως ένα βήμα προς την κατεύθυνση της επανεθνικοποίησης της αγροτικής πολιτικής (Μπουρδάρας, 2006).

Το 2004 τα μέλη της Ε.Ε. αυξήθηκαν σε 25 και το 2007 σε 28. Τα περισσότερα από τα κράτη που προστέθηκαν βασίζονται περισσότερο στον αγροτικό τομέα από τα παλαιότερα κράτη - μέλη της Ε.Ε.. Πιο συγκεκριμένα, τα 10 νέα κράτη που προστέθηκαν το 2004, οδήγησαν σε αύξηση του πληθυσμού της Ε.Ε. κατά περίπου 19% και σε αύξηση της αγροτικής έκτασης της Ε.Ε. κατά 28%. Για τα νέα λοιπόν αυτά κράτη - μέλη, οι όροι της εισόδου τους στην Κ.Α.Π. αποτελούσε πολύ σημαντικό θέμα (Μπουρδάρας, 2006).

Αρχικά δεν ήταν ξεκάθαρο αν το σύστημα στήριξης της Κ.Α.Π. θα επεκτεινόταν πλήρως και στα νέα κράτη - μέλη. Τελικά αποφασίστηκε η πλήρης είσοδος τους στην Κ.Α.Π. μέσω της σταδιακής συμμετοχής τους στις απευθείας επιδοτήσεις, ξεκινώντας από το 25% αυτών των επιδοτήσεων και φτάνοντας στο 100% του επιπέδου που ισχύει για τα υπόλοιπα κράτη - μέλη μέχρι το 2013. Προφανώς αυτές οι δεσμεύσεις μείωσαν τις δυνατότητες για την πραγματοποίηση μιας ευρύτερης μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π., που πιθανώς επιθυμούσε η Ε.Ε., πριν το 2013 (Μπουρδάρας, 2006, σελ. 43).

Μια σημαντική απόφαση της Ε.Ε. που πάρθηκε το 2005 ήταν η συνένωση όλων των απευθείας επιδοτήσεων της Κ.Α.Π. σε μια Ενιαία Αποδεσμευτική Ενίσχυση (Single Farm Payment) ανά εκμετάλλευση. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι το 2005, μια

συγκεκριμένη αγροτική έκταση μπορεί να λάμβανε αποζημίωση για την αγρανάπαυση ή και επιδότηση για κάποιο αγροτικό προϊόν. Με την εφαρμογή της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης όλες αυτές οι επιδοτήσεις συνενώνονται σε μια για κάθε αγροτική έκταση (μια επιδότηση ανά εκμετάλλευση) βασισμένη σε ότι δικαιούνταν στο τέλος του αγροτικού έτους 2004 – 2005 (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

Ταυτόχρονα, το 2001 ξεκίνησε ο γύρος διαπραγματεύσεων Doha για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) ο οποίος δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, στα πλαίσια του οποίου προβλέπεται να παρθούν μια σειρά από αποφάσεις σχετικά με την αγροτική πολιτική. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στο προσχέδιο της τελικής συμφωνίας το Δεκέμβριο του 2005 ένα από τα μέτρα που συμφωνήθηκε ήταν η κατάργηση όλων των εξαγωγικών επιδοτήσεων μέχρι το 2013 (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

4.4. Οι επιπτώσεις της μεταρρύθμισης στην ελληνική γεωργία

Οι επιπτώσεις της μεταρρύθμισης για την ελληνική γεωργία και τους Έλληνες αγρότες είχαν τόσο θετικό όσο και αρνητικό αντίκτυπο. Ειδικότερα, οι θετικές επιπτώσεις εστιάζουν στα ακόλουθα (Μιμίκος, 2004):

- 1) Για τους περισσότερους και σημαντικότερους τομείς στον αγροτικό χώρο, οι ρυθμίσεις πια καλύπτουν μέχρι το 2014 και συνεπώς υπάρχει στήριξη που είναι συμβατή με τον κοινοτικό προϋπολογισμό.
- 2) Καπνός, βαμβάκι και ελαιόλαδο εξασφάλισαν πόρους χρηματοδότησης μέχρι το 2013.
- 3) Αυξήθηκε κατά 120.000 τόνους η ελληνική ποσότητα αγελαδινού γάλακτος ενώ παράλληλα π το σύστημα γαλακτοκομικών ποσοστώσεων μέχρι το 2015.
- 4) Μειώθηκαν οι άμεσες ενισχύσεις για τις μεγάλες εκμεταλλεύσεις, ώστε να εξοικονομηθούν πόροι για την χρηματοδότηση των νέων μέτρων.
- 5) Απλουστεύτηκε το «σύστημα ένταξης νέων αγροτών» ενώ παράλληλα αυξήθηκε από 55% σε 60% η ενίσχυση για επενδύσεις που πραγματοποιούνται από νέους αγρότες.
- 6) Το ύψος της κοινοτικής συμμετοχής στις δαπάνες των προγραμμάτων που αναφέρονται στις αγροπεριβαλλοντικές δράσεις, φτάνει στο 85% της συνολικής δαπάνης, έναντι του 60% που προϋπήρχε.

Ως αρνητικά σημεία, εντοπίζονται τα εξής:

- 1) Υπάρχει κίνδυνος μερικής εγκατάλειψης της γεωργικής δραστηριότητας, αφού πλέον οι ενισχύσεις θα έχουν ως μέτρο, την διάρθρωση των καλλιεργειών και όχι της κάθε καλλιεργητικής περιόδου. Το μέγεθος του προβλήματος ίσως είναι πιο εμφανές στα πλαίσια της ελληνικής γεωργίας, όπου ο μέσος όρος ηλικίας των αγροτών είναι υψηλός.
- 2) Η σταδιακή μείωση των ενισχύσεων στο σκληρό σιτάρι θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στο εισόδημα των Ελλήνων αγροτών.
- 3) Η απόφαση για περικοπές τιμών στον τομέα του γάλακτος πλήττει τον τομέα αλλά και τους Έλληνες κτηνοτρόφους.
- 4) Η περικοπή ενισχύσεων για τις εκμεταλλεύσεις που δέχονται ετησίως ενισχύσεις ύψους πάνω από 5.000 Ευρώ, αφορά κυρίως μεγάλες εκμεταλλεύσεις που έχουν μεγάλα επενδεδυμένα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Η ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΓΟΡΑΣ (Κ.Ο.Α.) ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1. Η δομή της αγοράς στον τομέα του ελαιολάδου

Στην Ελλάδα, η εμπορία του ελαιολάδου γίνεται μέσω κυρίως από επιχειρήσεις ιδιωτικών συμφερόντων όπως και από τις Ενώσεις και τους Αγροτικούς Πρωτοβάθμιους Συνεταιρισμούς οι οποίοι διαθέτουν μεγάλες ποσότητες ελαιόλαδου στην εσωτερική αγορά. Οι βρώσιμες ελιές διατίθενται στο εσωτερικό και εξωτερικό από ιδιωτικές επιχειρήσεις αλλά και από Ενώσεις και Αγροτικούς Πρωτοβάθμιους Συνεταιρισμούς.

Αρνητικές συνέπειες στην αγορά ελαιολάδου, έχει η μη καθετοποίηση του κλάδου. Ο κατακερματισμός της παραγωγής και των μονάδων επεξεργασίας, τυποποίησης και εμπορίας έχει σαν αποτέλεσμα μεγάλα περιθώρια κέρδους των ενδιάμεσων μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή τυποποιημένων προϊόντων.

Τέλος, οι προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως στην εξαγωγική δραστηριότητα καθώς η εγχώρια αγορά είναι δεδομένη και η κατακεφαλήν κατανάλωση ελαιολάδου βρίσκεται ήδη σε υψηλά επίπεδα (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

5.2. Η αλυσίδα εμπορίας του ελαιολάδου

Η αλυσίδα εμπορίας του ελαιολάδου στην Ελλάδα είναι σχετικά περίπλοκη. Οι φορείς που εμπλέκονται σ' αυτήν είναι πολλοί. Οι βασικοί κρίκοι της αλυσίδας εμπορίας του ελαιολάδου είναι οι παραγωγοί, οι συνεταιριστικές οργανώσεις, τα ελαιοτριβεία, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι χονδρέμποροι, οι αλυσίδες τροφίμων και οι εξαγωγείς (Αλεξάκης, 1998).

Ο πρώτος και ο βασικός κρίκος της αλυσίδας είναι οι παραγωγοί. Ο αριθμός των Ελλήνων ελαιοκαλλιεργητών το 2002 ήταν 850.000. Ο αριθμός τους αυξάνεται κάθε έτος αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό Ελλήνων παραγωγών χαρακτηρίζονται ως μικροκαλλιεργητές. Ο βασικός και κύριος στόχος των παραγωγών είναι η

εξασφάλιση ενός σταθερού εισοδήματος με προοπτικές βελτίωσης. Το ποσοστό των Ελλήνων μικροκαλλιεργητών είναι μεγάλο και στοχεύουν στην εξασφάλιση ενός συμπληρωματικού εισοδήματος και στην κάλυψη των ετήσιων αναγκών τους σε ελαιόλαδο. Τέλος, βασικός στόχος όλων των παραγωγών είναι η παραγωγή ενός ποιοτικού προϊόντος που προκύπτει από την κατάλληλη φροντίδα των ελαιόδεντρων, τον τρόπο συλλογής του ελαιοκάρπου και τη γρήγορη επεξεργασία από τα ελαιουργεία (Αλεξάκης, 1998).

Τα ελαιοτριβεία είναι οι χώροι στους οποίους γίνεται η σύνθλιψη του καρπού της ελιάς και παράγεται το ελαιόλαδο. Στην πλειοψηφία τους τα ελαιοτριβεία είναι ιδιωτικών συμφερόντων, ενώ πολύ λίγα είναι συνεταιριστικά. Τα περισσότερα ελαιουργεία βρίσκονται στη Πελοπόννησο και στη Κρήτη, όπου παράγεται και η μεγαλύτερη ποσότητα ελληνικού ελαιολάδου (Αλεξάκης, 1998).

Η αμοιβή των ελαιοτριβείων για την έκθλιψη του ελαιοκάρπου αντιστοιχεί στην ποσότητα ελαιολάδου την οποία παρακρατούν από τους ελαιοπαραγωγούς - πελάτες τους, το λεγόμενο «δικαίωμα». Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού ο κάθε ελαιοτριβέας μπορεί να καθορίσει από μόνος του το «δικαίωμα» κάθε χρονιάς με σκοπό τη μεγιστοποίηση των κερδών του. Όμως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται συνεννόηση μεταξύ των ιδιοκτητών ανά μεγάλες περιοχές όπου οριοθετούν ένα ανώτατο όριό ως ποσοστό του «δικαιώματος» και συμφωνούν να μη μειώσουν το ποσοστό αυτό στους πελάτες τους. Μ' αυτό τον τρόπο έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν ένα καθεστώς ολιγοπωλίου σε κάθε περιοχή το οποίο δεν αφήνει περιθώρια επιλογής στους ελαιοπαραγωγούς αφού δεν υφίσταται μονάδα που θα τους προσφέρει οικονομικότερους όρους συνεργασίας (Αλεξάκης, 1998).

Μετά την εξαγωγή του ελαιολάδου από τα ιδιωτικά ή συνεταιριστικά ελαιοτριβεία, ένα σημαντικό μέρος ελαιολάδου προορίζεται για αυτοκατανάλωση (παραγωγοί), ενώ το υπόλοιπο διακινείται είτε άμεσα σε καταναλωτές, είτε έμμεσα σε χονδρέμπορους, και συνεταιρισμούς. Οι πωλήσεις αυτές στο μεγαλύτερό τους μέρος γίνονται σε χύμα μορφή και αποτελεί το μεγαλύτερο μειονέκτημα στην αλυσίδα εμπορίας του ελληνικού ελαιολάδου (Αλεξάκης, 1998).

Ένας άλλος κρίκος της αλυσίδας είναι τα τυποποιητήρια όπου πραγματοποιείται η τυποποίηση του ελαιολάδου. Το μεγαλύτερο μέρος είναι ιδιωτικών συμφερόντων, ενώ είναι λίγα τα συνεταιριστικά. Η ποσότητα τυποποιημένου ελαιολάδου που διακινείται στην Ελλάδα είναι μικρή καθώς το μεγαλύτερο μέρος διακινείται σε

μορφή χύμα. Τα τυποποιητήρια παραλαμβάνουν το ελαιόλαδο από τα ελαιοτριβεία είτε ιδιωτικά είτε συνεταιριστικά (Αλεξάκης, 1998).

Στον κλάδο του τυποποιημένου ελαιολάδου κυριαρχούν δύο εταιρείες, η ΜΙΝΕΡΒΑ και η ΕΛΑΙΣ. Η ευκολία εισόδου στον κλάδο δημιούργησε πολλές μικρές τυποποιητικές μονάδες, είτε οικογενειακού χαρακτήρα είτε συνεταιριστικών συμφερόντων. Έγιναν πολλές επενδύσεις σε υλικοτεχνική υποδομή, χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνεται η προώθηση των προϊόντων στην αγορά διαμέσου κατάλληλων στρατηγικών μάρκετινγκ, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν προβλήματα επιβίωσης αυτών των μονάδων (Αλεξάκης, 1998).

Οι χονδρέμποροι και οι εξαγωγείς αποτελούν κι αυτοί μέρος της αλυσίδας εμπορίου του ελληνικού ελαιολάδου. Οι πρώτοι παρεμβάλλονται σε πολλά στάδια της εμπορίας, όπως, στην πώληση ελαιολάδου από τα ελαιοτριβεία στα τυποποιητήρια και από αυτά στις αλυσίδες τροφίμων και στους εξαγωγείς. Οι τελευταίοι αναλαμβάνουν τις εξαγωγές του προϊόντος στη εξωτερική αγορά.

Οι αλυσίδες τροφίμων είναι αυτές που διενεργούν το λιανεμπόριο στην αλυσίδα εμπορίου του ελληνικού ελαιολάδου. Τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξη μεγάλων αλυσίδων τροφίμων στην αγορά αποτέλεσε σημαντικό εμπόδιο εισόδου των μικρών εταιρειών στα ράφια των μεγάλων σούπερ μάρκετ. Οι δυσκολίες προέρχονται λόγω της κοινής πρακτικής της αγοράς να υποχρεώνει τις εταιρείες να πληρώνουν ένα ειδικό ποσό χρημάτων για την είσοδο ενός νέου προϊόντος. Επίσης, ο χώρος για τα ελαιόλαδα στα ράφια έχει μειωθεί, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, λόγω της αύξησης των σπορέλαιων. Αυτό συμβαίνει γιατί το όφελος από τις πωλήσεις των σπορέλαιων είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των πωλήσεων ελαιολάδου (Αλεξάκης, 1998).

5.3. Ο ρόλος και οι τιμές του παραγωγού ελαιολάδου

Οι τιμές παραγωγού τόσο στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στην Ισπανία διαμορφώνονται από τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Η ζητούμενη ποσότητα από τους καταναλωτές αυτών των χωρών παραμένει σχετικά σταθερή. Η ζήτηση για εξαγωγές, αλλά κυρίως το μέγεθος της προσφερόμενης ποσότητας αποτελούν τους παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν τις τιμές του ελαιοπαραγωγού (Ζαμπούνης, 2008).

Ειδικότερα, στην Ελλάδα, όπου η κατανάλωση του ελαιολάδου κατευθύνεται σε πολύ μεγάλο ποσοστό στην εγχώρια αγορά και λιγότερο στην εξωτερική η προσφερόμενη ποσότητα είναι αυτή που διαμορφώνει τις τιμές για τον παραγωγό.

Αντίθετα, στις άλλες δύο χώρες εκτός από τη προσφερόμενη ποσότητα, στη διαμόρφωση των τιμών παίζει ρόλο και η ποσότητα που ζητείται από τις τρίτες χώρες είτε της Ε.Ε. είτε εκτός αυτής. Με τη σειρά τους οι τιμές επηρεάζουν το ύψος των εισαγωγών αυτών των χωρών (Ζαμπούνης, 2008).

5.4. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου

Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου αποτέλεσε και θα αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της αγροτικής πολιτικής. Κατά το παρελθόν έχουν εφαρμοστεί διάφορες πρακτικές ενίσχυσης της παραγωγής ελαιολάδου από την Ε.Ε. Πριν τη μεταρρύθμιση της αγροτικής πολιτικής που αφορούσε τον τομέα του ελαιολάδου, για την εξασφάλιση ικανοποιητικής τιμής από τον παραγωγό χωρίς να επηρεαστεί η τιμή διάθεσης του προϊόντος στην αγορά, η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς του ελαιολάδου προέβλεπε το μέτρο της ενίσχυσης στην παραγωγή καθώς και αυτό της ενίσχυσης στην κατανάλωση. Η Ευρώπη αριθμούσε αρχικά μικρό αριθμό μελών και δεν είχε ιδιαίτερα σημαντική παραγωγή. Μια βασική επιδίωξη της πολιτικής ήταν η συγκράτηση της τιμής που κατέβαλλε ο καταναλωτής, ώστε να μην διευρύνεται η διαφορά μεταξύ της τιμής κάθε ανταγωνιστικού ελαίου και αυτής του ελαιολάδου.

Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς του ελαιολάδου και επιτραπέζιων ελιών ωστόσο υπέστη στη συνέχεια ριζική τροποποίηση με τη μερική μετάβαση στο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης ανά γεωργική εκμετάλλευση. Η καλλιεργητική περίοδος μεταξύ των ετών 2004 και 2005 ορίστηκε ως αφετηρία εφαρμογής της νέας πολιτικής. Τα κύρια οφέλη από την υπαγωγή του ελαιολάδου στο σύστημα ενιαίας ενίσχυσης ήταν ο καλύτερος προσανατολισμός στην αγορά, η σταθερή ενίσχυση για τους αγρότες και η ενίσχυση, ακόμα περισσότερο, της θετικής εικόνας των ελαιώνων στο περιβάλλον και στο τοπίο. Οι συνδεδεμένες με την παραγωγή ενισχύσεις στον τομέα του ελαιολάδου μετατρέπονται σε άμεση εισοδηματική στήριξη με τη μορφή της ενιαίας ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση. Η νέα πολιτική ερχόταν να εξυπηρετήσει αυτή τη νέα φιλοσοφία της γεωργικής παραγωγής.

Η εφαρμογή της νέας πολιτικής στον τομέα του ελαιολάδου επέφερε σημαντικά πλεονεκτήματα, ωστόσο δεν έλειψαν και τα προβλήματα που καλούνταν να λύσει κάθε φορά η Ε.Ε. με τις τροποποιήσεις των κανονισμών που αφορούσαν το ελαιόλαδο. Στις ενότητες που θα ακολουθήσουν, παρουσιάζεται η πολιτική που ακολουθήθηκε στην Κοινή Οργάνωση της Αγοράς του ελαιολάδου πριν και μετά τη νέα Κ.Α.Π. καθώς και των επιπτώσεων που επέφερε στο ελαιόλαδο.

5.4.1. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου πριν τη μεταρρύθμιση του 1998

Το ελαιόλαδο, ως μεσογειακό προϊόν, έχει μία εξέχουσα θέση τόσο από πλευράς όγκου παραγωγής, γιατί είναι ένα προϊόν το οποίο παράγεται σε μεγάλες ποσότητες, αλλά και απασχολεί ένα μεγάλο μέρος των παραγωγών κυρίως των μεσογειακών χωρών. Γι' αυτό το λόγο η Κοινή Οργάνωση Αγοράς του ελαιολάδου αποτελεί μία από τις πιο ολοκληρωμένες και συνεκτικές Κ.Ο.Α. της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς του ελαιολάδου θεσπίστηκε το 1966 όταν στην Ε.Ο.Κ. η μόνη σχεδόν παραγωγός χώρα ήταν η Ιταλία. Η κοινότητα τότε αριθμούσε μόνο έξι κράτη - μέλη και η Γαλλία δεν είχε ιδιαίτερα σημαντική παραγωγή. Μια βασική επιδίωξη της πολιτικής ήταν η συγκράτηση της τιμής που καταβάλλει ο καταναλωτής, ώστε να μην διευρύνεται η διαφορά μεταξύ της τιμής κάθε ανταγωνιστικού φυτικού ελαίου και αυτής του ελαιολάδου. Το καθεστώς, όπως αρχικά διαμορφώθηκε, ίσχυσε μέχρι το 1998 και προέβλεπε τα εξής (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005):

- 1) Μια ενδεικτική τιμή παραγωγού, η οποία είναι θεσμική και αποφασίζεται από το Συμβούλιο των Υπουργών. Η ενδεικτική τιμή αντιστοιχεί στην τιμή που ενώ θα καθιστούσε δυνατή την απορρόφηση του παραγόμενου ελαιολάδου από την αγορά, δεν θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση της προσφοράς και διασφαλίζει ένα δίκαιο εισόδημα για τους παραγωγούς.
- 2) Μια τιμή παρέμβασης, στην οποία οι παραγωγοί μπορούν να διαθέσουν το ελαιόλαδο που παράγουν σε φορείς παρέμβασης. Αργότερα, η δυνατότητα παράδοσης ελαιολάδου στην παρέμβαση περιορίστηκε στους τέσσερις τελευταίους μήνες του έτους εμπορίας, δηλαδή από τον Ιούλιο έως και τον Οκτώβριο, ενώ η ελάχιστη ποσότητα παράδοσης στην παρέμβαση έπρεπε να

υπερβαίνει τους 100 τόνους. Η ιδιωτική αποθεματοποίηση ήταν επίσης δυνατή.

- 3) Μια τιμή κατωφλίου που ίσχυσε έως το 1995 και που στόχο είχε τον προσδιορισμό μίας μεταβλητής εισφοράς κατά την εισαγωγή, έτσι ώστε οι τιμές του εισαγομένου ελαιολάδου να εξισώνονται με την αντιπροσωπευτική τιμή στην κοινοτική αγορά.
- 4) Επιδοτήσεις εξαγωγών (επιστροφές κατά την εξαγωγή), οι οποίες τέθηκαν υπό περιορισμό στα πλαίσια της Συμφωνίας για τη Γεωργία του Γύρου της Ουρουγουάης της GATT, σύμφωνα με την οποία επιβλήθηκε η μείωση του όγκου των επιδοτούμενων εξαγωγών καθώς και η μείωση του ύψους της επιδότησης.

Για την εξασφάλιση ικανοποιητικής τιμής από τον παραγωγό χωρίς να επηρεαστεί η τιμή διάθεσης του προϊόντος στην αγορά, η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς του ελαιολάδου προέβλεπε το μέτρο της ενίσχυσης στην παραγωγή καθώς και αυτό της ενίσχυσης στην κατανάλωση. Η πρώτη χορηγούνταν στους παραγωγούς μέσω των Ομάδων Παραγωγών ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

Με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελαιολάδου, σε σχέση με τα έλαια που παράγονται από ελαιούχους σπόρους, χορηγούνταν ενίσχυση στην κατανάλωση στους τυποποιητές για τυποποιημένο ελαιόλαδο σε συσκευασίες μέχρι 5 λίτρων. Για τον έλεγχο των Ομάδων Παραγωγών και των εγκεκριμένων ελαιοτριβείων και για την αποφυγή παρατυπιών κατά την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων, έχουν συσταθεί και έχουν χρηματοδοτηθεί για τη λειτουργία τους Οργανισμοί Ελέγχου Ελαιολάδου σε κάθε παραγωγό χώρα (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005).

Η κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα του ελαιολάδου αποσκοπεί στην ενίσχυση της παραγωγής και της κατανάλωσης, στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και αφορά τα έξοδα αποθεματοποίησης, τις ενέργειες πληροφόρησης και προώθησης καθώς και το ελαιοκομικό κτηματολόγιο. Η ισορροπία της εσωτερικής αγοράς του τομέα επιτυγχάνεται μέσω της θέσπισης ενός μεικτού συστήματος που συνδυάζει την στήριξη των τιμών και την τεχνική των εισοδηματικών ενισχύσεων μέσω μιας ενίσχυσης στην παραγωγή και κατανάλωση έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ένα δίκαιο εισόδημα για τους παραγωγούς και ταυτόχρονα να καταστεί το προϊόν ανταγωνιστικό στην αγορά προς τα έλαια που παράγονται από ελαιούχους σπόρους.

5.4.2. Η ενίσχυση του τομέα του ελαιολάδου

Η ενίσχυση στην παραγωγή περιορίζεται σε μια Μέγιστη Εγγυημένη Ποσότητα (Μ.Ε.Π.) ελαιολάδου. Αν η παραγωγή που διαπιστώνεται μετά το τέλος της περιόδου είναι κατώτερη της Μ.Ε.Π., τότε η διαφορά προστίθεται στην Μ.Ε.Π. της επόμενης περιόδου και καταβάλλεται πλήρως η ενίσχυση. Αντίθετα, αν η παραγωγή είναι ανώτερη από την Μ.Ε.Π., η οποία ενδεχομένως να έχει προσ αυξηθεί με την μεταφερόμενη ποσότητα της προηγούμενης περιόδου, τότε η ενίσχυση στην παραγωγή μειώνεται κατά αναλογία προς την ποσότητα υπέρβασης (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

Όσο αφορά την ενίσχυση στην κατανάλωση χορηγείται για το ελαιόλαδο σε συσκευασία (ανώτατο όριο 5 λίτρων) εφ' όσον η ενδεικτική τιμή στην παραγωγή μειωμένη κατά το ποσό της ενίσχυσης είναι ανώτερη από την αντιπροσωπευτική τιμή της αγοράς και ισούται με την διαφορά αυτών των δύο τιμών. Επίσης χορηγείται στις επιχειρήσεις συσκευασίας υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Γίνεται παρακράτηση ενός ποσοστού της για την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας των επαγγελματικών οργανώσεων. Από την περίοδο 1994/95 έχει γίνει μεταφορά του 75% της ενίσχυσης στην κατανάλωση στην ενίσχυση για την παραγωγή. Η ενίσχυση του ελαιολάδου καταβάλλεται στους παραγωγούς σε αντιστοιχία με τις εκτάσεις ελιάς τις οποίες έχουν δηλώσει ότι καλλιεργούν (Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, 2009).

5.4.3. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α.) του ελαιολάδου μετά τη μεταρρύθμιση του 1998

Το 1998 θεσπίστηκε ένα νέο αλλά μεταβατικό καθεστώς με σκοπό να αντιμετωπισθούν διάφορες δυσλειτουργίες του συστήματος πριν αυτό αναμορφωθεί ριζικά αργότερα. Τα μέτρα που υιοθετήθηκαν είχαν ως στόχο να καταστήσουν τον τομέα πιο ανταγωνιστικό, να επιφέρουν μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, να βελτιώσουν την ποιότητα του ελαιολάδου, να απλουστεύσουν την ασκούμενη πολιτική για το προϊόν και να κάνουν πιο αποτελεσματικούς τους ελέγχους για μεγαλύτερη διασφάλιση της νομιμότητας. Το καθεστώς αυτό που

εφαρμόσθηκε έως και την καλλιεργητική περίοδο 2004/2005, προέβλεπε (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005):

- 1) Την αύξηση της μέγιστης εγγυημένης ποσότητας κατά 30% και περισσότερο, προκειμένου να ανέλθει σε 1.777.261 τόνους για να ληφθεί υπόψη η ανάπτυξη της κοινοτικής και της διεθνούς αγοράς.
- 2) Τη μείωση της ενίσχυσης στην παραγωγή κατά 5% από το 2002 και τον περιορισμό της μόνο στο ελαιόλαδο που παραγόταν από ελαιώνες που έχουν φυτευτεί πριν το 1998 για την αποφυγή κερδοσκοπικών φυτεύσεων. Η μείωση της ενίσχυσης αντιστάθμιζε τις πρόσθετες δαπάνες που θα αντιστοιχούσαν στην αύξηση της μέγιστης εγγυημένης ποσότητας και που θα επιβάρυναν τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 3) Την κατανομή της συνολικής μέγιστης εγγυημένης ποσότητας σε εθνικές εγγυημένες ποσότητες, μεταξύ των χωρών που παράγουν ελαιόλαδο, ώστε να είναι ευδιάκριτη η προέλευση της υπέρβασης και να γίνεται πιο εύκολα ο επιμερισμός της ευθύνης. Στην περίπτωση που ένα κράτος - μέλος δεν κάλυπτε την εθνική του ποσότητα παρεχόταν η δυνατότητα να μεταφερθεί το 80% του ελλείμματος στην ποσότητα που δικαιούται στο επόμενο έτος. Το υπόλοιπο 20% αναδιανεμόταν στην τρέχουσα περίοδο εμπορίας στα κράτη - μέλη που είχαν υπερβεί τη δική τους εγγυημένη ποσότητα.
- 4) Την κατάργηση της ενίσχυσης στην κατανάλωση, διότι αμφισβητήθηκε η αποτελεσματικότητα του μέτρου. Συγκεκριμένα, είχε παρατηρηθεί ότι η τελική επίπτωση στο επίπεδο της κατανάλωσης ήταν περιορισμένη και σε αναντιστοιχία με το ύψος της επιδότησης αυτής.
- 5) Τη βελτίωση της ιδιωτικής αποθεματοποίησης, με πριμοδότηση, με σκοπό τη σταθεροποίηση της αγοράς και την κατάργηση της παρέμβασης.
- 6) Τη βελτίωση των ελέγχων προκειμένου να εξασφαλισθούν αξιόπιστα στοιχεία για την παραγωγή ελαιολάδου και τον αριθμό των ελαιόδεντρων.
- 7) Την ανάπτυξη, κατά τη μεταβατική περίοδο, μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ποιότητας για την αύξηση της κατανάλωσης του ελαιολάδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε τρίτες χώρες. Η στρατηγική αυτή βασίσθηκε στην ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών και των προτύπων παραγωγής των διαφόρων κατηγοριών ελαιολάδου.

Στα πλαίσια της ενδιάμεσης αναθεώρησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής του 2003 είχε γίνει μετάβαση από το καθεστώς της στήριξης των προϊόντων στο

καθεστώς της στήριξης των παραγωγών. Αυτό έγινε με την εισαγωγή μιας νέας, ενιαίας ενίσχυσης ανά γεωργική εκμετάλλευση.

Η καλλιεργητική περίοδος 2004/2005 ορίστηκε ως αφετηρία εφαρμογής της νέας πολιτικής. Τα κύρια οφέλη από την υπαγωγή του ελαιολάδου στο σύστημα ενιαίας ενίσχυσης ήταν ο καλύτερος προσανατολισμός στην αγορά, η σταθερή ενίσχυση για τους αγρότες και η ενίσχυση, ακόμα περισσότερο, της θετικής εικόνας των ελαιώνων στο περιβάλλον και στο τοπίο. Οι συνδεδεμένες με την παραγωγή ενισχύσεις στον τομέα του ελαιολάδου μετατρέπονται σε άμεση εισοδηματική στήριξη με τη μορφή της ενιαίας ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση. Συγκεκριμένα (Παπαγεωργίου κ.ά., 2005):

- 1) Τουλάχιστον το 60% των συνδεδεμένων με την παραγωγή επιδοτήσεων που καταβλήθηκαν κατά την περίοδο αναφοράς 2000 - 2002 και αντιστοιχούσαν σε 2,3 δισεκατομμύρια ευρώ το χρόνο, κατά μέσο όρο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετατράπηκαν σε δικαιώματα για τους παραγωγούς, στο πλαίσιο της εφαρμογής του μέτρου της ενιαίας ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση και για εκμεταλλεύσεις μεγαλύτερες των 0,3 εκταρίων (3 στρεμμάτων).
- 2) Η διαχείριση του υπόλοιπου 40% των ενισχύσεων γινόταν από τα παράγωγα κράτη - μέλη προκειμένου αυτά να χορηγούν στους ελαιοπαραγωγούς μια πρόσθετη ενίσχυση υπό τη μορφή της στρεμματικής ενίσχυσης για τους ελαιώνες.
- 3) Για να μην διαταραχθεί η ευαίσθητη ισορροπία στην αγορά του ελαιολάδου το καθεστώς του ενιαίου πλαισίου περιοριζόταν σε ελαιώνες που είχαν φυτευτεί πριν το 1998 καθώς και σε νέες φυτεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της εφαρμογής εγκεκριμένων από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγραμμάτων αναδιάρθρωσης.

5.5. Η Κ.Ο.Α. ελαιολάδου μέσα στη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)

Το μέλλον της Κ.Ο.Α. του ελαιολάδου είναι στενά συνδεδεμένο με τις τελευταίες εξελίξεις στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.). Μετά από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, ολοκληρώθηκε η αναθεώρηση της ΚΑΠ. Η Ε.Ε. προχώρησε στη μεγαλύτερη αλλαγή των τελευταίων ετών, με στόχο να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. τις επερχόμενες ρυθμίσεις του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) για την

περαιτέρω φιλελευθεροποίηση των όρων διεξαγωγής του διεθνούς εμπορίου αγροτικών προϊόντων και να μπορέσουν τα ευρωπαϊκά προϊόντα να παραμείνουν ανταγωνιστικά (Μπουρδάρας, 2006).

Στο Συμβούλιο Υπουργών του Λουξεμβούργου το 2003, όταν επιτεύχθηκε πολιτική συμφωνία για τη θεμελιώδη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. δόθηκε στην Επιτροπή η εντολή να υποβάλει το μεταρρυθμιστικές προτάσεις για τις Κ.Ο.Α. ελαιολάδου, ακατέργαστου καπνού και βαμβακιού. Οι προτάσεις, οι οποίες δόθηκαν στη δημοσιότητα βασίζονταν στους στόχους και την προσέγγιση της μεταρρύθμισης της Κ. Α.Π. (Μπουρδάρας, 2006).

Η μεταρρυθμιστική πρόταση για το ελαιόλαδο προβλέπει τη μετατροπή των υφιστάμενων συνδεδεμένων με την παραγωγή άμεσων ενισχύσεων στον τομέα του ελαιολάδου σε άμεση εισοδηματική στήριξη, μέσω της δημιουργίας νέων δικαιωμάτων των γεωργών στην ενιαία ενίσχυση ανά εκμετάλλευση, πέραν εκείνων που προκύπτουν από τη μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π. (Μπουρδάρας, 2006).

Για να προληφθεί η πιθανή διακοπή της συντήρησης των ελαιοδέντρων, η οποία με τη σειρά της θα μπορούσε να οδηγήσει στην υποβάθμιση της φυτοκάλυψης και του τοπίου ή σε αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις, τα κράτη μέλη θα διατηρήσουν το υπόλοιπο των συνδεδεμένων με την παραγωγή ενισχύσεων με σκοπό τη χορήγηση στους παραγωγούς συμπληρωματικής ενίσχυσης ελαιώνων, η οποία θα υπολογίζεται σε βάση ανά εκτάριο ή ανά δένδρο, ώστε να εξασφαλιστεί η διατήρηση των ελαιοδέντρων στις οριακές περιοχές ή στους ελαιώνες χαμηλής παραγωγής (Μπουρδάρας, 2006).

Η Επιτροπή πρότεινε επίσης να διατηρηθούν αμετάβλητα τα ισχύοντα μέτρα ιδιωτικής αποθεματοποίησης για το ελαιόλαδο ως μηχανισμός δικτύου ασφαλείας, αλλά να καταργηθούν οι επιστροφές που σχετίζονται τόσο με τις εξαγωγές όσο και με την παρασκευή ορισμένων κονσερβών. Για να στηριχθεί ο τομέας στη διάρκεια της προσαρμογής προς τις εξελισσόμενες συνθήκες της αγοράς, πρέπει να ενισχυθούν τα υφιστάμενα μέτρα για την ποιότητα και την ιχνηλασιμότητα. Η χρηματοδότηση των παρόντων οργανισμών ελέγχου ελαιολάδου έπαυσε μετά την 1^η Νοεμβρίου 2005 (Μπουρδάρας, 2006).

5.6. Επιπτώσεις και προοπτικές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) στο ελαιόλαδο

Για το ελαιόλαδο, η κατάσταση που διαμορφώθηκε με την νέα Κ.Α.Π. δεν είναι μοναδική ούτε πρωτόγνωρη. Το κάθε προϊόν έχει την ιστορία του στο πώς το χειρίστηκε η Κ.Α.Π.. Η κατάργηση των τιμών ασφαλείας, ο πόλεμος στην εμπορία χύμα ελαιολάδου από παραγωγούς ή μικροεμπόρους, η επιβολή ποιοτικών κριτηρίων αλλά και η διαβάθμιση των τιμών στην οξύτητα είναι μερικές από τις ρυθμίσεις που μαζί με τη μείωση των επιδοτήσεων οδήγησαν σε μια δύσκολη κατάσταση για το ελαιόλαδο. Η παραγωγή ελαιολάδου πλέον είχε παρουσιάσει πτώση, ενώ την ίδια στιγμή έχει μειωθεί πολύ χαμηλά και η τιμή παραγωγού (Μπουρδάρας, 2006).

Η προηγούμενη αναθεώρηση της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς του ελαιολάδου και της ελιάς κατέργαγε την τιμή ασφαλείας, την παρέμβαση, μείωσε τις επιδοτήσεις στο ελαιόλαδο, έβαλε πλαφόν παραγωγής και καθιέρωσε πρόστιμα συνυπευθυνότητας στο ελαιόλαδο και στην ελιά. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μειώνεται, κατά κανόνα, κάθε χρόνο το εισόδημα των ελαιοπαραγωγών καθώς πλέον η διαμόρφωση της εμπορικής τιμής του ελαιολάδου είναι αποκλειστικό προνόμιο των μεγαλεμπόρων, που συμπέζουν συνεχώς τις τιμές προς τα κάτω (Μπουρδάρας, 2006, σελ. 141-143).

Βασική επίπτωση από την αποδέσμευση των ενισχύσεων είναι η μείωση της προσφοράς του ελαιολάδου. Σε επίπεδο χώρας, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μπορούν να παραμείνουν οι ίδιες, που αντιπροσωπεύουν και το μέγιστο φυσικό επίπεδο επέκτασης της γεωργικής δραστηριότητας. Η διάρθρωση της παραγωγής θα μεταβληθεί προς την κατεύθυνση που «επιτάσσει» η αγορά και όχι προς την κατεύθυνση που προσελκύουν οι κοινοτικές επιδοτήσεις. Η ελιά, και ιδιαίτερα το ελαιόλαδο, αντί να είναι στο κέντρο της προσοχής του κράτους έχει αφηθεί στην τύχη του με μόνους κερδισμένους τους μεγαλέμπορους και τις εταιρίες τυποποίησης του ελαιολάδου (Μπουρδάρας, 2006).

Μια άλλη διάσταση είναι αυτή της προστασίας του περιβάλλοντος. Με την πολλαπλή συμμόρφωση της μεταρρύθμισης, για πρώτη φορά, οι ενισχύσεις - αποδεσμευμένες από την παραγωγή ελαιολάδου και μη - συνδέονται πλέον με την προστασία του περιβάλλοντος και του καταναλωτή. Στο εξής, παραβάσεις της νομοθεσίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και με την υγεία του καταναλωτή θα επιφέρουν μείωση ακόμη και μηδενισμό των χορηγούμενων ενισχύσεων. Το σημείο αυτό θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής. Δεν θα πρέπει η

πολιτεία να παραβλέψει την προστασία του κοινωνικού συνόλου και να αδιαφορήσει σε παραβάσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης. Συγχρόνως δεν θα πρέπει να γίνει αυτοσκοπός η εξόντωση των γεωργών μέσω πολύ αυστηρών κανόνων (Μπουρδάρας, 2006).

Όσον αφορά τη νέα Κ.Α.Π., οι επιλογές της πλήττουν τη μεγάλη πλειοψηφία των μικρομεσαίων αγροτών. Η χορήγηση επιδοτήσεων γίνεται με αυστηρότερα κριτήρια (πολλαπλή συμμόρφωση), ενώ στη θέση των επιδοτήσεων παραγωγής δίδεται ετήσια εισοδηματική ενίσχυση με βάση το μέσο όρο της προηγούμενης περιόδου. Από αυτήν την άποψη το δίλημμα μεταξύ «ολικής» ή «μερικής» αποσύνδεσης των επιδοτήσεων από την παραγωγή, είναι παγιδευτικό και δεν δίνει καμιά προοπτική στους αγρότες και στην ελληνική γεωργία. Στη λογική του περιορισμού των συνεπειών, η μικρότερη αποσύνδεση είναι προτιμότερη από την ολική (Μπουρδάρας, 2006).

5.7. Η νέα μεταρρύθμιση

5.7.1. Προτάσεις

Η νέα μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), συνοδεύεται από μια σειρά προτάσεων που περιέχουν αρκετές τροποποιήσεις:

- 1) Καταργούνται όλες οι συνδεδεμένες με την παραγωγή κοινοτικές ενισχύσεις (ενιαία ενίσχυση) και ενσωματώνονται στην αποσυνδεδεμένη ενίσχυση στο ελαιόλαδο.
- 2) Σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών (χαλάζι, ξηρασία, παγετός), όπως ορίζονται από τις εθνικές νομοθεσίες, παρέχεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη να μπορούν να καλύπτουν ένα μέρος από τα ασφάλιστρα που απαιτούνται.
- 3) Για τη χορήγηση των άμεσων ενισχύσεων ο ελαιουργός υπόκειται στην τήρηση των όρων της πολλαπλής συμμόρφωσης, δηλαδή στην τήρηση των Κοινοτικών Οδηγιών και Κανονισμών.
- 4) Σχεδιασμός και εφαρμογή αποτελεσματικού προγράμματος προώθησης της τυποποίησης ελαιολάδου.

- 5) Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου των συνεταιριστικών οργανώσεων ελαιολάδου ώστε να λειτουργούν ως σύγχρονες οικονομικές μονάδες κλαδικής μορφής

5.7.2. Τα νέα μέτρα στήριξης

Η νέα Κ.Α.Π. επέφερε μια σειρά αλλαγών και μέτρων στήριξης, που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της ελαιοργάνωσης. Τα μέτρα στήριξης εντοπίζονται κυρίως στα ακόλουθα (Ανώνυμος, 2009):

- 1) Πρόσθετη ετήσια ενίσχυση στους τομείς του ελαιολάδου.
- 2) Χορηγούνται νέα ατομικά δικαιώματα ενιαίας ενίσχυσης σε ελαιοργάνους που κατέχουν χωράφια σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και δεν διέθεταν μέχρι τώρα δικαιώματα ή διαθέτουν δικαιώματα λιγότερα από την επιλέξιμη γη που κατέχουν.
- 3) Καταργούνται πλέον τα παρακρατήματα που γίνονταν κάθε χρόνο από τις επιδοτήσεις όλων των ελαιοπαραγωγών για να δοθούν με μορφή ποιοτικών επιδοτήσεων σε ορισμένους μόνο παραγωγούς.

Για να επιτύχει τους στόχους της η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική στον τομέα του ελαιολάδου πρέπει να εξασφαλισθεί το ύψος των κονδυλίων του κοινοτικού προϋπολογισμού που είναι απαραίτητα για την περίοδο 2007 – 2013 και να αναληφθούν νέες πρωτοβουλίες που θα καταλήξουν σε αποφάσεις για τις δημοσιονομικές προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά και τη νέα διεύρυνσή της με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία..

5.7.3. Οι ελληνικές προτάσεις

Η αναθεώρηση της «Κοινής Οργάνωσης Αγοράς» του ελαιολάδου με το πέρας των χρόνων έδειξε τις αρνητικές της συνέπειες. Ωστόσο, από ελληνικής πλευράς και ιδιαίτερα από συνεταιρισμούς και οργανώσεις, κατατέθηκαν μια σειρά προτάσεων σχετικά με την πορεία του ελληνικού ελαιολάδου μέχρι το 2013 αλλά και για την νέα Κ.Α.Π. μετά από το 2013. Ειδικότερα (Agroschannel, 2009):

- 1) Συνέχιση των ενισχύσεων του ελαιολάδου και μετά το 2013, λόγω της φύσης της παραγωγής του.
- 2) Στήριξη των κατά κύριο επάγγελμα ελαιουργών με στόχο την δημιουργία επαγγελματιών παραγωγών - επιχειρηματιών.
- 3) Η στόχευση σε συγκεκριμένο μεγαλύτερο ποσό, ως κατώφλι για την απόδοση επιδοτήσεων, θα πρέπει να βασίζεται στην ανάλυση της πραγματικότητας.
- 4) Μετά το 2013 θα πρέπει να καταργηθεί η απόδοση των ενισχύσεων του ελαιολάδου με βάση την ιστορική περίοδο. Κατά συνέπεια να εφαρμοσθεί το λεγόμενο μοντέλο περιφερειοποίησης.
- 5) Να δίνονται κατά προτεραιότητα δικαιώματα από το εθνικό απόθεμα στους νέους ελαιουργούς, σε περιοχές που εφαρμόζονται προγράμματα αναδιάρθρωσης ελαιώνων.
- 6) Τα ποιοτικά παρακρατήματα να παραμείνουν και να ενισχύσουν την παραγωγή ποιοτικού ελαιολάδου.
- 7) Να μειωθούν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες πληρωμής ενισχύσεων ελαιολάδου και να επιταχυνθεί η πληρωμή στους δικαιούχους, για να μπορούν κι αυτοί με την σειρά τους να πληρώσουν τους πιστωτές τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ελαιόλαδο αντιπροσωπεύει ένα από τα σημαντικότερα προϊόντα για την ελληνική κουλτούρα και τη διατροφή αφού συνδυάζεται άριστα με τα γευστικά και πολιτιστικά πρότυπα του πληθυσμού της Ελλάδας.

Στην εργασία αυτή έγινε μια προσπάθεια να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις της νέας Κ.Α.Π. στην παραγωγή του ελαιολάδου. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν αφορούν κυρίως στην αλλαγή της αγροτικής πολιτικής από μια πολιτική προστατευτισμού σε μια πολιτική της ελεύθερης αγοράς που εκτιμάται ότι θα επιφέρει μείωση της παραγωγής ελαιολάδου. Η εκτίμηση αυτή πηγάζει από το γεγονός ότι με τη μείωση της τιμής παραγωγού και την προσαρμογή της σε διεθνή επίπεδα τιμών θα μειωθεί και η παραγωγή.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι το ενδεχόμενο γενίκευσης της συγχρηματοδότησης μετά το 2013 προσφέρει έδαφος στην έκφραση σκεπτικισμών και φόβων, εν πολλοίς δικαιολογημένων, για μια αναπόδραστη πορεία σταδιακής επανεθνικοποίησης της Κ.Α.Π. Μπορεί όμως κανείς να αντιτάξει ότι η υφιστάμενη εξ αρχής συγχρηματοδότηση της Κ.Α.Π. δεν στάθηκε εμπόδιο στην σημαντική ανάπτυξη της κοινοτικής πολιτικής σ' αυτόν τον τομέα και την ενσωμάτωση σ' αυτόν των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και επιδιώξεων. Σε κάθε όμως περίπτωση, η γενίκευση της συγχρηματοδότησης θα έχει σοβαρές δημοσιονομικές επιπτώσεις για τον εθνικό προϋπολογισμό, με τις επακόλουθες πολιτικές διαστάσεις μιας τέτοιας εξέλιξης.

Από την πρώτη κιόλας εφαρμογή της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης έγινε φανερό ότι τελικά η αγορά είναι εκείνη που προσδιορίζει τη μορφή των καλλιεργειών και όχι οι κρατικοί σχεδιασμοί και παρεμβάσεις. Η εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. κάνει ευκολότερη και αποτελεσματικότερη την ανάδειξη των όποιων συγκριτικών πλεονεκτημάτων διαθέτει η ελληνική γεωργία, πράγμα που θα έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τομέα.

Πολλά ερωτηματικά δημιουργούνται από τις επικείμενες επιπτώσεις που θα έχει μια μελλοντική συμφωνία στον Π.Ο.Ε και οι δεσμεύσεις που θα αναληφθούν αναφορικά με το ελαιόλαδο. Είναι βέβαιο ότι ένα από τα σοβαρότερα αποτελέσματα θα είναι η αύξηση των εισαγωγών ελαιολάδου από τρίτες χώρες στην Κοινότητα και συνεπώς στην Ελλάδα, με τις συνακόλουθες δυσμενείς επιπτώσεις στο ούτως ή άλλως αρνητικό γεωργικό εμπορικό ισοζύγιο.

Όμως, θα υπάρξει εξίσου και έδαφος δημιουργίας ευκαιριών σε αγορές τρίτων χωρών και για το ελαιόλαδο, αρκεί να δημιουργηθεί ένας «αέρας εξωστρέφειας» των παραγωγών σε επιχειρηματική βάση με την πολιτεία να συνδράμει με θεσμούς και μηχανισμούς για την δημιουργία υποδομών διακίνησης, εμπορίας, ανάδειξης και προώθησης του ελαιολάδου στις ξένες αγορές.

Από πλευράς συνολικής στήριξης του αγροτικού τομέα, πολλά θα εξαρτηθούν από την μορφή και το περιεχόμενο που θα λάβουν οι νέες δημοσιονομικές προοπτικές, για την περίοδο μετά το 2013 και πιθανότατα μέχρι το 2020.

Μέχρι το 2013 κάθε αγρότης θα λαμβάνει ως ετήσια επιδότηση το ποσό που έλαβε, κατά μέσο όρο, την περίοδο αναφοράς, ανεξαρτήτως από το εάν θα καλλιεργεί και ποιο προϊόν. Το ελαιόλαδο θα κληθεί να αντιμετωπίσει τις μεγάλες προκλήσεις τις οποίες θα αντιμετωπίσει ολόκληρη η γεωργία.

Οι πόροι που διατίθενται για τη χρηματοδότηση του ελαιολάδου θα ήταν φρόνιμο να διατηρηθούν κατά την επόμενη οικονομική περίοδο μετά το 2013. Επιπλέον, η ελαιουργία δεν θα πρέπει να επανεθνικοποιηθεί, και οι άμεσες ενισχύσεις θα πρέπει να χρηματοδοτούνται πλήρως από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, ώστε να μη στρεβλωθεί ο ανταγωνισμός στην εσωτερική αγορά μέσα από τη συγχρηματοδότηση. Βασική αρχή της μεταρρύθμισης της Κ.Α.Π. θα πρέπει να είναι η δίκαιη κατανομή των ενισχύσεων προς τους αγρότες τόσο στα νέα όσο και στα παλιά κράτη - μέλη.

Οι εισαγωγές ελαιολάδου από τρίτες χώρες θα πρέπει να πληρούν τα ίδια κριτήρια, πάντα με σεβασμό στους κανόνες του Π.Ο.Ε., ενώ η ιχνηλασιμότητα θα πρέπει να βελτιωθεί ώστε οι καταναλωτές να μπορούν να κάνουν ενημερωμένες επιλογές. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντική είναι η πολιτική ποιότητας του ελαιολάδου.

Οι δυσκολίες που πιθανόν να παρουσιαστούν στον τομέα του ελαιολάδου καθιστούν επιτακτική την ανάγκη διαμόρφωσης μιας Εθνικής Στρατηγικής για μια μελλοντική γεωργία χωρίς την εξάρτηση των επιδοτήσεων στο απώτερο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Agroschannel, (2009), Οι προτάσεις της ΕΕΠΕΣ για τη νέα Κ.Α.Π., άρθρο διαθέσιμο στο [http://www.agroschannel.com / index.php?option = com_content&view=article&id=2220:2009-07-23-05-49-33&catid=35:georgial&Itemid=57](http://www.agroschannel.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2220:2009-07-23-05-49-33&catid=35:georgial&Itemid=57), Αθήνα
- ❖ World Trade Organization (W.T.O.), (2004), Decision Adopted by the General Council on 1 August 2004, W.T.O., Doha
- ❖ Αλεξάκης Α., (1998), Το ελαιόλαδο και η παραγωγή του, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα
- ❖ Ανώνυμος, (2008), Κ.Α.Π.: Με τροποποιήσεις οι τελικές προτάσεις, άρθρο διαθέσιμο στο [http:// www.energospolitis.gr/agrotika/kap-me-tropopoiiseis-oi-telikes-protaseis.html](http://www.energospolitis.gr/agrotika/kap-me-tropopoiiseis-oi-telikes-protaseis.html), Εφημερίδα Ενεργός Πολίτης, Αθήνα
- ❖ Ανώνυμος, (2009), Οι στόχοι της νέας Κ.Α.Π., άρθρο εφημερίδας Ελευθεροτυπία, Αθήνα
- ❖ Ανώνυμος, (2009), Τι αλλάζει στη νέα Κ.Α.Π., άρθρο διαθέσιμο στο [http://www.enet.gr/?i = news.el.article&id=68987](http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=68987), Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, Αθήνα
- ❖ Βλαβιανού Α., (2008), Κοινές Οργανώσεις της Αγοράς (COMs), Εγχειρίδιο «Ευρωπαϊκή Ένωση και Αγροτική Πολιτική», διαθέσιμο στο http://www.itr.si/javno/youth_farm/el/eu-and-cap-PART.html, ημερ. προσπέλασης 04/12/2009, Αθήνα
- ❖ Γενική Γραμματεία Εμπορίου (Γ.Γ.Ε.), (2009), Ποιοτικές κατηγορίες ελαιολάδου, Ενημερωτικό φυλλάδιο, Αθήνα
- ❖ Διεθνές Συμβούλιο Ελαιολάδου (ΙΟΟC), (2009), Παγκόσμια παραγωγή ελαιολάδου, διαθέσιμο στο [http://www.internationaloliveoil.org / web/aa-ingles / cor / AreasActivitie / economics/AreasActivitie.html](http://www.internationaloliveoil.org/web/aa-ingles/cor/AreasActivitie/economics/AreasActivitie.html), Επίσημος ιστότοπος, Αθήνα
- ❖ Δίκτυο Πληροφόρησης και Υποστήριξης του Πληθυσμού της Θεσσαλικής Υπαίθρου, (2009), Κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα της ελιάς, Διαγνωστικές Εκθέσεις Προγραμματικών Περιόδων, διαθέσιμο στο <http://www.thessalia.gr/diktio/period1-5-2.asp>, Αθήνα

- ❖ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (2002), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1019/2002 της Επιτροπής της 13ης Ιουνίου 2002 για τις προδιαγραφές εμπορίας του ελαιολάδου, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ❖ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (2004), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 865/2004 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 σχετικά με την κοινή οργάνωση της αγοράς ελαιολάδου και επιτραπέζιων ελιών, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ❖ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (2008), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1183/2008 του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1019/2002 για τις προδιαγραφές εμπορίας του ελαιολάδου, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ❖ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (2008), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 632/2008 του Συμβουλίου της 2ης Ιουλίου 2008 για τις προδιαγραφές εμπορίας του ελαιολάδου, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ❖ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (2009), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 182/2009 του Συμβουλίου της 6ης Μαρτίου 2009 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1019/2002 για τις προδιαγραφές εμπορίας του ελαιολάδου, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ❖ Ζαμπούνης Β., (2008), Οικονομία και αγορές: Πίνακες τιμών, Περιοδικό Ελιά και Ελαιόλαδο, Τεύχος 61, σελ. 11 -13, Αθήνα
- ❖ Ζαμπούνης Β., (2008), Υποχρεωτική αναγραφή της χώρας προέλευσης. Το σασπένς συνεχίζεται, Περιοδικό Ελιά και Ελαιόλαδο, Τεύχος 61, σελ. 4, Αθήνα
- ❖ Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, (2007), Μελέτη για τις εξαγωγικές εταιρείες, Εκπόνηση Ο.Π.Ε., Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων, Πληροφοριακών Συστημάτων, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα
- ❖ Κοντοθανάσης Κ., (2009), Ελαιόλαδο με ταυτότητα εδώ και διεθνώς, άρθρο περιοδικού Ελιά και Ελαιόλαδο, Τεύχος 63, Αθήνα
- ❖ Κυριτσάκης Α., (1988), Το ελαιόλαδο: Χημική σύνθεση, τεχνολογία, ποιοτικός έλεγχος, βιολογική αξία, Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις, Αθήνα
- ❖ Λαμπράκη Μ. (2008), Λάδι: Γεύσεις και Πολιτισμός 5.000 χρόνων, Εκδόσεις Δ.Ο.Λ., Αθήνα

- ❖ Λιανός Θ., Δαμιανός Δ., Μέργος Γ., (1998), Αγροτική οικονομική: Θεωρία και πολιτική, Εκδόσεις Μπένος, Αθήνα
- ❖ Μαυρομούστακος Θ., Χατζηχρηστίδης Ν., Γραμματικοπούλου Ε., (2002), Χημεία και διατροφή, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα.
- ❖ Μιμίκος Κ., (2004), Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας Α.Ε., Ενημερωτικό δελτίο, Κοζάνη
- ❖ Μπουρδάρας Δ., (2006), Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, Εκδόσεις Παπαζήση, Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών, Αθήνα
- ❖ Παπαγεωργίου Κ., Δαμιανός Δ., Σπάθης Π., (2005), Αγροτική Πολιτική, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
- ❖ Παπαευθυμίου – Παπανθίμου Α., (2009), Το ελαιόλαδο στην Αρχαία Ελλάδα, άρθρο διαθέσιμο στο http://valta-trifilias.blogspot.com/2009/06/blog-post_4895.html, ημερ. προσπέλασης 21/11/2009, Αθήνα
- ❖ Πέζαρος Π., (2004), Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Π.Ο.Ε.): Οι γεωργικές διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του Γύρου Ντόχα, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, διαθέσιμο στο http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/POE1.htm, Αθήνα
- ❖ Σέμος Α., (2004), Αγροτική πολιτική: πολιτική αγροτικών προϊόντων, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη
- ❖ Σπανουδάκης Φ., (2009), Η ελιά και το λάδι στη Χριστιανική Θρησκεία, άρθρο διαθέσιμο στο http://www.sedik.gr / el/index.php?option = com_content&task=view&id=14&Itemid=251, Αθήνα
- ❖ Ψώνης Β., (2007), Η διεθνής αγορά ελαιολάδου και οι ελληνικές εξαγωγές, Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Αναπτυξιακής Συνεργασίας, διαθέσιμο στο http://agora.mfa.gr / appdata / documents / ereunes_agoras / elaiolado/meletes_elaioladou.pdf, Αθήνα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος Πινάκων - Διαγραμμάτων

Πίνακας 1. Παγκόσμια παραγωγή ελαιολάδου το διάστημα 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους).....	16
Πίνακας 2. Εξαγωγή ελαιολάδου από τις χώρες της ΕΕ 2000 – 2008.....	21
Πίνακας 3. Έκταση ελαιώνων σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές 2006	28
Πίνακας 4. Έκταση ελαιώνων και παραγωγή ελαιολάδου 2003 – 2006.....	28
Πίνακας 5. Παραγωγή ελαιολάδου και ποσοστιαία μεταβολή για το διάστημα 2000 - 2007	31
Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά ποιότητας ελαιολάδου.....	33
Διάγραμμα 1. Πορεία παγκόσμιας παραγωγής ελαιολάδου για τα έτη 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους)	17
Διάγραμμα 2 . Κατανάλωση ελαιολάδου κατά κεφαλή σε διάφορες χώρες	19
Διάγραμμα 3. Εξαγωγή ελαιολάδου από τις χώρες της ΕΕ 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους).....	22
Διάγραμμα 4. Εξαγωγή ελαιολάδου Ελλάδας έτη 2000 – 2008 (σε χιλ. τόνους).....	24
Διάγραμμα 5. Εκτάσεις ελαιώνων (2003 – 2006).....	30